

ЕВРОПА ДИРЕКТНО
Видин

ФОНДОВЕ, ИНСТРУМЕНТИ И ПРОГРАМИ НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ

2021-2027 г.

ЕВРОПА ДИРЕКТНО Видин

2021 г.

ФОНДОВЕ, ИНСТРУМЕНТИ И ПРОГРАМИ НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ

2021-2027 г.

Съставители:

Диана Тюркеджиева

Сабрина Калъчова

Елена Граматикова

Видин, 2021 г.

ЕВРОПА ДИРЕКТНО Видин

Ул. „Христо Ботев“ № 93

www.europedirect-vidin.eu

<https://www.facebook.com/europedirectvidin>

<https://twitter.com/europedirectvd>

Издателство „Фондация за регионално развитие“

**Информацията и мненията в тази публикация не отразяват задължително
официалните становища на ЕС.**

Съфинансирано от
Европейския съюз

СЪДЪРЖАНИЕ

Увод.....	7
Глава първа. Въведение във финансирането от Европейския съюз.....	9
1. Кратко въведение в основните приоритети на Европейската комисия за периода 2019-2024 г.....	16
2. Бюджет на Европейския съюз.....	19
2.1. Дългосрочен бюджет на ЕС за периода 2021-2027 г.....	21
2.2. Следващо поколение ЕС.....	24
2.3. Годишен бюджет на ЕС.....	26
2. Начини на управление на средствата от бюджета на ЕС.....	27
Глава втора. Европейски фондове и програми (програмен период 2021-2027).....	30
I. Фондове, инструменти и програми на ЕС в подкрепа на единния пазар, иновациите и цифровите технологии (2021-2027).....	31
1. Програма „Хоризонт Европа“.....	32
2. Програма „Термоядрен реактор“ (ITER).....	33
3. Програма за научни изследвания и обучение „Евратом“ (EURATOM).....	34
4. Програма „Цифрова Европа“.....	34
5. Програма „InvestEU“.....	38
6. Механизъм за свързване на Европа.....	40
7. Програма „Единен пазар“.....	40
8. Програма на ЕС за борба с измамите.....	41
9. Програма „Сътрудничество в областта на данъчното облагане, „Фискалис“ (FISCALIS).....	42
10. Програма „Сътрудничество в областта на митниците“ („Митници“).....	43
11. Космическа програма на ЕС.....	43
II. Фондове, инструменти и програми на ЕС в подкрепа на сближаването, устойчивостта и ценностите.....	45
1. Европейски фонд за регионално развитие.....	45
2. Кохезионен фонд.....	47
3. Програма за помощ на възстановяването в полза на сближаването и териториите на Европа (REACT-EU).....	47
4. Механизъм за възстановяване и устойчивост.....	47
5. Инструмент за техническа подкрепа.....	50
6. Механизъм за гражданска защита (rescEU).....	50
7. Европейски социален фонд.....	51
8. Програма „ЕС в подкрепа на здравето“ (EU4Health).....	52
9. Програма „Еразъм+“.....	53
10. Европейски корпус за солидарност.....	59

11. Програма „Творческа Европа“.....	61
12. Програма „Правосъдие“.....	67
13. Програма „Граждани, равенство, права и ценности“	68
III. Фондове, инструменти и програми на ЕС в подкрепа на	
Природните ресурси и околната среда.....	72
1. Европейски фонд за гарантиране на земеделието.....	72
2. Европейски фонд за развитие на селските райони.....	73
3. Европейски фонд за морско дело и рибарство.....	74
4. Фонд за справедлив преход.....	76
IV. Фондове, инструменти и програми на ЕС в подкрепа на миграцията	
и управлението на границите.....	78
1. Фонд „Убежище, миграция и интеграция“.....	78
2. Фонд за интегрирано управление на границите.....	79
V. Фондове, инструменти и програми на ЕС в подкрепа на сигурността и	
Отбраната.....	80
1. Фонд „Вътрешна сигурност.....	80
2. Програма за ядрена безопасност и извеждане от експлоатация на ядрени	
съоръжения в подкрепа на сигурността.....	81
3. Европейски фонд за отбрана.....	82
VI. Фондове, инструменти и програми на ЕС в подкрепа на	
съседните държави и света.....	83
1. Глобална Европа: Инструмент за съседство, сътрудничество за развитие	
и международно сътрудничество.....	83
2. Програма „Хуманитарна помощ“.....	84
3. Обща външна политика и политика на сигурност.....	84
4. Програма „Отвъдморски територии и срани.....	85
5. Предприсъединителна помощ.....	85
VII. Програми за трансгранично сътрудничество.....	86
1. Програма ИНТЕРРЕГ-ИПП България-Сърбия 2021-2027.....	87
2. Програма ИНТЕРРЕГ-ИПП България-Северна Македония 2021-2027.....	91
3. Програма за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ VI-A	
Румъния-България 2021-2027.....	93
4. Програма за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ-ИПП между	
Република България и Република Турция 2021-2027.....	97
5. Програма за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ VI-A Гърция-	
България 2021-2027.....	100
Заключение.....	103
Източници.....	105

УВОД

Европейският съюз (ЕС) осигурява финансиране за широк спектър от проекти и програми в подпомагане на изпълнението на неговите политически приоритети. Финансирането се осъществява с помощта на различни европейски фондове, които предоставят средства за изпълнението на програмите на ЕС, управлявани пряко от институциите на Съюза, споделено с държавите членки и непряко (децентрализирано), чрез международни организации или страни извън ЕС.

Да намерите финансирането, което ви трябва в този огромен пейзаж от възможности, не винаги е лесна задача и може да отнеме доста време.

Настоящата публикация прави кратък преглед на областите за финансиране, които могат да представляват интерес за организациите и физическите лица в търсенето им на финансова подкрепа и очертава широката гама от фондове, инструменти и програми на Европейския съюз, които се изпълняват в периода 2021-2027 г. Изложението дава ценни препоръки за подготовката на едно проектно предложение, съдържа подробно описание на видовете програми за финансиране и предлага полезни връзки за информация, съдействие и намиране на партньори. Предвидено е публикацията да служи като помагало за всички, които участват в проекти и да окуражи интереса на начинаещите в европейското финансиране.

ГЛАВА ПЪРВА

ВЪВЕДЕНИЕ ВЪВ ФИНАНСИРАНЕТО ОТ ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ

Всички европейски граждани, но и много хора в други части на света, по един или друг начин се възползват пряко или косвено от бюджета на Европейския съюз (ЕС). Чрез своите фондове и програми, Европейският съюз подпомага финансово милиони студенти, стотици изследователи и учени, представители на бизнеса, фермери, млади хора, уязвими групи, граждани и граждански организации, публични власти, организации с нестопанска цел и множество заинтересовани страни, чиито дейности, инициативи и идеи са обвързани с една или друга област на политиките на Европейския съюз.

Средствата от бюджета на Европейския съюз се предоставят посредством програми, финансирани с помощта на различни фондове и инструменти на ЕС. Тези програми представляват подробни планове с различна времетраеност. Те представят тематичните области, за които ще бъде осигурено финансиране за конкретен период. Насочени са към подпомагане постигането на целите на политическите приоритети на Европейския съюз. Програмите също определят допустимите разходи и целевите групи, които ще се ползват от отпусканите средства, както и планираните интервенции в подкрепа на политиките на ЕС в рамките на една или повече години.

В периода 2021-2027 г. ЕС активно ще подкрепя прехода на Европа към нисковъглеродно общество. Средствата от бюджета на Съюза ще осигурят необходимите частни и публични инвестиции за преминаването към чиста енергия. Съюзът ще продължи да предоставя финансиране и схеми за кредитиране, с които ще подпомага предприятията и регионите да реализират енергийните си проекти. Целта на прехода към нисковъглеродна икономика е създаване на устойчив енергиен сектор, който стимулира растежа, иновациите и заетостта, допринася за подобряване на качеството на живота, укрепване на правата на потребителите и намаляване на битовите сметки на домакинствата.

Механизмът за възстановяване и устойчивост ще подпомогне създаването на водещи европейски инициативи с осезаеми ползи за икономиката и гражданите в целия ЕС, чрез създаване на чисти технологии и възобновяеми енергийни източници, саниране, въвеждане на бързи широколентови услуги за всички региони и домакинства, цифровизацията на публичната администрация и на услугите, включително на съдебната система и здравеопазването, увеличаване на капацитета на европейските промишлени данни в облак и разработването на най-мощните, авангардни и устойчиви процесори, подкрепа цифровите умения и др.

В новия програмен период десетки програми и инструменти на ЕС ще подпомагат малки и средни предприятия да получат достъп до финансиране и до

пазари, ще подкрепят предприемачеството и създаването на предприятия, интернационализацията и растежа. Финансирането от ЕС ще бъде достъпно за предприятия с всякакъв размер и работещи във всички сектори, включително за предприемачи, стартиращи предприятия, микропредприятия, малки и средни предприятия и големи предприятия. Бюджетът на ЕС и Next Generation EU съвместно мобилизираха значителни по размер инвестиции, които ще послужат за преодоляване на непосредствените икономически и социални последици от пандемията от коронавируса, за даване на тласък на устойчиво възстановяване и за защита и създаване на работни места.

В периода 2021-2027 г. на разположение на предприятията ще бъде широк набор от финансови средства като бизнес заеми, микрофинансиране, гаранции и рисков капитал. ЕС е изградил съюз на капиталовите пазари, за да улесни малките предприятия при набирането на финансови средства и за повишаване привлекателността на Европа като място за инвестиции. През новия програмен период *Европейската инвестиционна банка (ЕИБ)*¹ и *Европейският инвестиционен фонд* ще продължат да предоставят подкрепа на бизнеса под формата на заеми, микрофинансиране и рисков капитал. Програмата InvestEU² ще привлече значителни частни и публични средства, защитени чрез гаранция от бюджета на ЕС. Новият *Европейският гаранционен фонд*, създаден в помощ на икономическите последици от пандемията от COVID-19, ще осигури ликвидност за малките и средни предприятия и дружествата със средна пазарна капитализация в участващите държави членки, за да устоят на бързоразвиващата се криза.

През новия финансов период Европейският съюз ще работи за премахването на оставащите пречки пред търговията и ще създава опростени и прозрачни последователни правила и стандарти. В рамките на единния пазар стоките и услугите ще продължат да се търгуват свободно в целия ЕС, а за европейските граждани ще бъдат създадени още повече възможности да учат, правят бизнес или работят в чужбина, както и да ползват продукти от цяла Европа. Предвижда се въвеждане на общоевропейски правила за далекосъобщителните услуги, защита на авторските права и на личните данни. Като премахва постепенно техническите, правните и бюрократичните пречки, ЕС също така позволява на гражданите свободно да търгуват и да осъществяват стопанска дейност.

¹ ЕИБ взема назаем средства на капиталовите пазари и с тях кредитира при благоприятни условия проекти, подкрепящи целите на ЕС. Около 90% от кредитите се предоставят в страни от ЕС. По линия на това финансиране не се предоставят средства от бюджета на ЕС.

² Фондът InvestEU е нов финансов инструмент на ЕС, който замества успешния модел на Плана за инвестиции за Европа (известен още като план „Юнкер“), чието начало беше поставено от бившия председател на Европейската комисия Жан-Клод Юнкер през ноември 2014 г.

В периода 2021-2027 г. изпълнението на политиките на ЕС ще допринесе за повишаване на конкурентоспособността на промишлеността и предприятията в Съюза, чрез стимулиране откриването на нови работни места и на икономическия растеж, чрез създаване на благоприятни условия за бизнес.

Финансирането от ЕС ще помогне на публични и частни организации да прилагат и подобряват политиката за заетост и социалната политика, и да се реализират проекти в подкрепа на гражданите, чрез осигуряване на равни възможности и достъп до пазара на труда, справедливи условия на труд, социална закрила и приобщаване. Европейският социален фонд плюс (ЕСФ+) е основният инструмент на Европейския съюз за инвестиране в хората. С бюджет от почти 99,3 млрд. евро за периода 2021-2027 г. ЕСФ+ ще продължи да допринася значително за политиките на ЕС относно заетостта, социалната сфера, образованието и уменията, включително за структурните реформи в тези области.

Европейските граждани, които са загубили работата си вследствие на големи структурни промени в моделите на световната търговия (глобализацията), ще могат да получават подкрепа по линия на Европейския фонд за приспособяване към глобализацията (ЕФПГ). Това е допустимо в случаите когато например голямо предприятие прекрати дейност или премести производството си извън ЕС, или вследствие на световната икономическа и финансова криза. Със средства по ЕФПГ могат да се съфинансират проекти за предоставяне на помощ при търсене на работа, съвети за професионално развитие, образование, обучение и преквалификация, наставничество или професионални напътствия или за насърчаване на предприемачеството и започването на бизнес. ЕФПГ не съфинансира мерки за социална закрила, като пенсии и обезщетения за безработица. Хората, представителните организации или работодателите, които са засегнати от съкращения и желаят съкратените работници да се възползват от подкрепа по ЕФПГ, трябва да се свържат с лицето за контакт за ЕФПГ в тяхната държава.³

Инструментът „SURE“⁴ ще предостави заеми в размер до 100 млрд. евро за схеми за краткосрочна заетост. По линия на новия Инструмент за спешна подкрепа⁵ са мобилизирани 2,7 млрд. евро, за да се помогне на страните от ЕС да посрещнат непосредствените финансови разходи във връзка с пандемията.

³ Главна дирекция „Европейски фондове, международни програми и проекти“ към Министерство на труда и социалната политика е отговорният орган за управление на средствата по ЕФПГ за България, [<https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=581&langId=bg>]

⁴ Европейският инструмент за временна подкрепа с цел смекчаване на рисковете от безработица при извънредни обстоятелства (SURE).

⁵ Инструментът за спешна подкрепа помага на държавите членки да реагират на пандемията от коронавирус чрез посрещане на нуждите по стратегически и координиран начин на европейско равнище.

В новия програмен период финансирането на научни изследвания и иновации ще играе ключова роля за разработването на технологии и подходи за гарантиране на бъдещето на европейската промишленост. Инвестициите в научни изследвания и иновации са инвестиции в бъдещето на Европа. Тяхна цел е да превърнат Европа в по-конкурентоспособна на световно равнище, като същевременно запазят нейния уникален социален модел. Чрез тях се цели подобряване на ежедневието на милиони европейски граждани и разрешаване на някои от най-големите социални предизвикателства. В тази връзка специални програми за финансиране ще подпомагат изследователите от цяла Европа. Основната програма на ЕС за финансиране на научните изследвания е „Хоризонт Европа“, наследникът на „Хоризонт 2020“. В периода 2021-2027 г. програмата ще продължи да подпомага научноизследователски проекти в множество области, осъществявани от организации или отделни изследователи. Финансирането ще насърчава също така международното сътрудничество между изследователски екипи от различни държави и дисциплинарни области, което е от изключително значение за реализирането на иновативни открития в множество научни области. Чрез своя дългосрочен бюджет Европейският съюз ще предоставя инвестиции за засилване на промишлените иновации, както и за справяне с различни предизвикателства като изменението на климата, възобновяемата енергия и устойчивия транспорт и здравеопазването. Част от плановите включват например до 2030 г. да бъде предотвратена смъртта на поне 3 милиона души от ракови заболявания; да се постигне неутралност по отношение на климата в поне 100 града; да се осигури добро състояние на океаните, моретата и вътрешните води, здравословни почви и храни, както и региони, устойчиви на изменението на климата.

В условията на глобализация и засилваща се конкуренция от страна на държави с бързо развиваща се икономика, икономическият просперитет на Европа в дългосрочен план ще зависи от силата на нейната индустриална база, а не само от услугите и банките. Научните изследвания и иновациите играят ключова роля в разработването на технологии и подходи за гарантиране на бъдещето на европейската промишленост.

По линия на общата селскостопанска политика на ЕС⁶ земеделските стопани ще продължат да получават финансиране, което насърчава устойчивото развитие и развитието на селските райони.

Европейският съюз си постави за цел до 2050 г. да удвои производството на храни, да инвестира в биоразнообразието, качеството на почвата и водите, според

⁶ Вж. по-подробно на https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/common-agricultural-policy/cap-glance_en.

изискванията на световния пазар. Селскостопанската политика ще подпомогне стотици земеделски стопани да се справят с тези предизвикателства и да отговарят на променящите се нагласи и очаквания на хората. През периода 2021-2027 г. по линия на общата селскостопанска политика ще се осигурява достъп до безопасна, висококачествена и разнообразна храна на достъпни цени и ще подпомага прехода към напълно устойчиво селско стопанство и развитие на селските райони.

Една от целите в ЕС е постигането на кохезия – икономическа, социална и териториална. Ето защо Кохезионната политика („политика на сближаване“) на ЕС е градивен елемент на европейския проект, тъй като намаляването на различията между отделните региони е принцип, предвиден още в Римските договори от 1957 г. Основната цел на тази политика е да насърчава балансираното развитие в целия Европейския съюз (ЕС), като подпомага действия, водещи до засилване на икономическото, социалното и териториалното сближаване, по-специално чрез намаляване на неравенствата между равнищата на развитие на отделните държави и изостаналостта на регионите в най-неблагоприятно положение. В периода 2021-2027 г. обновената политика на сближаване ще продължи да инвестира във всички региони (с фокус върху по-слабо развитите и регионите в преход). Добавени са нови критерии като младежка безработица, ниски равнища на образование, изменение на климата и приемане и интегриране на мигранти, за да се отрази по-добре действителното положение по места. Най-отдалечените региони ще продължат да се ползват от специално подпомагане от Европейския съюз.

Като една от двете цели на политиката на сближаване, Европейското териториално сътрудничество, известно още като Интеррег, ще продължи да насърчава хармоничното икономическо, социално и териториално развитие в Съюза чрез финансиране на транснационални, трансгранични и междурегионални програми за сътрудничество и за осъществяване на съвместни действия и обмен в областта на политиките между участници на национално, регионално и местно равнище от различни държави членки.

По отношение на регионалното развитие⁷, ЕС инвестира на местно равнище чрез своята регионална политика. Тя е насочена към всички региони и градове в ЕС и съдържа мерки за стимулиране на икономическия растеж и заетостта и за подобряване на качеството на живота. Благодарение на нейната активна подкрепа гражданите в по-слабо развитите региони ще могат да се възползват от десетки възможности, предлагани от най-големия пазар в света. Европейският фонд за регионално развитие (ЕФРР) финансира множество проекти за подобряване на здравни услуги в държавите членки на ЕС. Фондът подкрепя и ще продължи да подкрепя инвестициите в малки и средни предприятия. Целта е да се намалят

⁷ Вж. по-подробно на https://ec.europa.eu/regional_policy/bg/.

значително неравенствата между европейските региони, да се насърчи устойчивото развитие и да се подобри достъпът до нови пазари за стоки, услуги и инвестиции.

В областта на транспорта, Европейският съюз инвестира в разработване на съвременна инфраструктурна мрежа, благодарение на която пътуванията се очаква да се превърнат в по-бързи и по-безопасни, чрез насърчаване и на цифровите решения. Политиката на ЕС ще подкрепя транспортните системи, от които се очаква да преодолеят до 2050 г. основни предизвикателства като задръствания, устойчивост (чрез намаляване на зависимостта от петрола), замърсяване на въздуха. Европейският съюз цели да намали емисиите от транспорта с 60% в сравнение с равнищата през 1990 г., като продължи целенасочено да намалява замърсяването от превозните средства и инфраструктурата.

В областта на здравето, Европейският съюз допълва националните здравни политики, като подкрепя правителствата на страните от Съюза за постигането на общи цели в сферата на здравеопазването. Освен че изготвя общи за целия ЕС закони и стандарти за здравни продукти и услуги, той ще предоставя и финансиране за проекти в областта на здравеопазването. В периода 2021-2027 г. две специално създадени за целта агенции ще подкрепят националните правителства по въпроси, свързани със здравето. Европейският център за профилактика и контрол върху заболяванията (ECDC) осъществява оценка и мониторинг на възникващи заплахи за здравето, за да координира реакцията. Европейската агенция по лекарствата (EMA) управлява научната оценка на качеството, безопасността и ефективността на всички лекарствени продукти в ЕС. Новата програма на Европейския съюз „ЕС в подкрепа на здравето“ („EU4Health“) 2021-2027 г. е амбициозният отговор на ЕС на пандемията от COVID-19, която оказва голямо въздействие върху пациентите, медицинския и здравния персонал и здравните системи в Европа. Целта на тази програма е именно да се засили устойчивостта на здравните системи. „EU4Health“ ще предоставя финансиране на допустими субекти, здравни организации и НПО от държави от ЕС или трети страни, асоциирани към програмата.

В бюджета на ЕС за 2021-2027 г. са включени програми за финансиране на културното наследство на Европа в подкрепа на европейските изкуства и творчески индустрии. Конкретни инициативи, като Европейската година на културното наследство, ще имат за цел предоставяне на достъп на всеки гражданин до наситената с многообразие култура на европейските държави. През новия период Европейският съюз ще продължи да осъществява стабилни партньорства с филмови фестивали, културни изложения, концерти, конференции, награди за творчески достижения в цяла Европа, а чрез програмата „Творческа Европа“ (Creative Europe) ЕС ще подкрепя европейското кино, изкуства и творчески индустрии. Основната цел на тази подкрепа е обвързана с откриването

на нови възможности, пазари и публика за културни изяви, създаване на работни места и растеж в Европа.

Дългосрочният бюджет на Европейския съюз подкрепя усилията на държавите членки за предоставяне на възможно най-добро образование и обучение на техните граждани. Той също подкрепя многоезичието в Европа, като подпомага преподаването и изучаването на езици, насърчава мобилността на студентите, стажантите, преподавателите и младите хора и улеснява обмена на информация и опит. Специални програми оказват подкрепа на младежи, които желаят да придобият професионален опит или да учат в чужбина. Други програми са насочени към преодоляване на безработицата сред младите хора.

По линия на програма „Еразъм+“ („Erasmus+“) Европейският съюз предоставя финансиране, инструменти и ресурси за лица и организации, и за реформи на политиките. В новия период, програмата „Еразъм+“ ще предлага допълнителни възможности в сферата на образованието и развитието за организации, студенти, млади хора, стажанти и работещи да изграждат партньорства за иновации. В допълнение към подкрепата, оказвана по линия на „Еразъм+“, „Европейският корпус за солидарност“⁸ ще продължи да предоставя на младите хора възможности да извършват доброволческа дейност или да работят по проекти в собствената си страна или в чужбина в полза на общности и хора в цяла Европа.

В областта на сигурността и отбраната с бюджета на ЕС беше подсилен фондът „Вътрешна сигурност“⁹, за да спомогне за подобряване на капацитета на ЕС за справяне със заплахи за сигурността чрез обмен на информация, извършване на съвместни оценки на риска и разследвания, използване на общи технологии и обединяване на силите за справяне с общите заплахи. В допълнение към фонд „Вътрешна сигурност“, Европейският фонд за отбрана¹⁰ ще продължи да насърчава сътрудничеството в областта на отбраната между различни предприятия от сектора.

В периода 2021-2027 г. Европейският съюз ще продължи да оказва подкрепа на държавите членки за справяне с предизвикателството на миграцията. Подкрепата за укрепване на външните граници на ЕС се увеличава, за да се защити системата за предоставяне на убежище в рамките на Съюза. Държавите членки ще

⁸ Създаден през 2017 г. Европейският корпус за солидарност оказва подкрепа на млади хора в Европа за участие в дейности за солидарност, чрез които придобиват полезен опит в чужбина, нови знания и различни умения.

⁹ Фонд „Вътрешна сигурност“ на ЕС е насочен към подпомагане на националните усилия за контрол на външните граници и общата визова политика. До 2020 г. България е получила от ЕС общо 72 759 923 евро по линия на фонда.

¹⁰ Вж. по-подробно на https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/find-funding/eu-funding-programmes/european-defence-fund_bg.

получат повече средства от ЕС, за да им се помогне да управляват по-добре миграцията към Съюза, например чрез Европейската агенция за гранична и брегова охрана (FRONTEX).

Чрез Инструмента за предприсъединителна помощ (ИПП) Европейският съюз активно подпомага държавите кандидати за членство в Съюза. ИПП инвестира в бъдещето на тези държави и инвестира в реформи в области, свързани със стратегията за разширяване, като демокрация и управление, върховенството на закона, растежа и конкурентоспособността. Земеделските стопани в държавите кандидати получават помощ чрез специфичен Инструмент за предприсъединителна помощ за развитието на селските райони (IPARD), който е част от ИПП.

Институциите на ЕС и държавите от Съюза са най-големият донор в света на помощ за развитие и сътрудничество. ЕС предлага законодателство и политики за насърчаване на доброто управление, човешкото и икономическото развитие, като например за борба с глада и бедността, опазване на природните ресурси, осигуряване на проспериращ и пълноценен живот в хармония с природата, създаване на мирни, справедливи и приобщаващи общества, извършване на дейности в областта на развитието чрез глобални партньорства. За да изпълни тези цели на политиката, Европейският съюз си сътрудничи със 150 държави партньори в Африка, Латинска Америка и Карибския басейн, Азия и Тихоокеанския басейн, както и с организации на гражданското общество и международни организации.

1. Кратко въведение в основните приоритети на Европейската комисия за периода 2019-2024 г.

Европейската комисия, в качеството си на изпълнителен орган на Европейския съюз, отговаря за управлението и изпълнението на бюджета на ЕС и за политиките и програмите, одобрени от Парламента и от Съвета. На практика една голяма част от дейностите и разходите се извършват от националните и местните власти, но Комисията отговаря за техния контрол. Комисията управлява бюджета под надзора на Сметната палата, а целта на двете институции е да бъде осигурено доброто финансово управление.

След европейските избори през 2019 г. и въз основа на определенияте от Европейския съвет приоритети в новата в Стратегическа програма на ЕС, в началото на своя мандат, комисията „Фон дер Лайен“¹¹ определи набор от шест

¹¹ Комисията „Фон дер Лайен“ е съставът на Европейската комисия, действащ от 1 декември 2019 г. с председател е Урсула фон дер Лайен. Състои се от 26 членове (комисари) - по един от всяка страна-членка на Европейския съюз, с изключение на Германия, чийто представител е Фон дер Лайен.

амбициозни политически приоритета за екологично бъдеще, устойчивост, здраве и просперитет в Европа. Те оформят политическия дневен ред до 2024 г. и тяхната основна цел е справяне с основните предизвикателства, пред които е изправен ЕС и неговите граждани.

Тези приоритети са:

✓ *Европейски зелен пакт.* Изпълнението на Европейския зелен пакт цели превръщането на ЕС в модерна, ефективно използваща ресурсите и конкурентоспособна икономика. Изменението на климата и влошаването на състоянието на околната среда са очертани като сериозна заплаха, пред която е изправена Европа. Ето защо в подкрепа на този приоритет бяха взети спешни мерки за опазване на природната среда в Европа, за борбата с изменението на климата, за постигането на неутралност по отношение на въглеродните емисии и ефективно използване на ресурсите в Европа. Очакванията са до 2050 г. да няма нетни емисии на парникови газове. Освен това е предвидено Европейският зелен пакт да подпомогне мерки за възстановяването на пандемията от COVID-19.

Предвижда се една трета от инвестициите, предвидени за изпълнение през новия програмен период да се използват за финансиране на Европейския зелен пакт. Очаква се изпълнението на Европейския зелен пакт да допринесе за подобряване на благосъстоянието и здравето на гражданите, чрез предоставяне на финансиране за осигуряване на:

- чист въздух, чиста вода, биологично разнообразие и здрави почви;
- санирани и енергийно ефективни сгради;
- здравословна храна на достъпни цени;
- модернизирания обществен транспорт;
- по-чиста енергия и авангардни иновации в областта на чистите технологии;
- по-трайни продукти, които могат да бъдат ремонтирани и рециклирани;
- ориентирани към бъдещето работни места и обучение за придобиване на уменията, необходими за прехода;
- устойчива и конкурентоспособна в световен мащаб промишленост.

✓ *Европа, подготвена за цифровата ера.* В рамките на този политически приоритет се предвижда извършване на цифрова трансформация чрез инвестиции в предприятията, научните изследвания и иновациите, реформиране на защитата на данните, предоставяне на възможност на хората да придобият специфични дигитални умения, необходими за новото поколение технологии.

✓ *Икономика в интерес на хората.* Този политически приоритет цели укрепване на икономиката на ЕС, осигуряване на повече работни места и намаляване на бедността и неравенствата, чрез стимулиране на инвестициите, укрепване на предприятията в Европа, задълбочаване на икономическия и паричен съюз, завършване на банковия съюз и съюза на капиталовите пазари. Акцент ще

бъде поставен върху подкрепата за младежка заетост, като ще се предоставя възможност за тяхното включване на трудовия пазар, като условие за разгръщане на пълния им потенциал.

✓ *Засилване на позицията на ЕС на световната сцена.* Този политически приоритет се стреми към повишаване на авторитета на Европейския съюз като застъпник за засилена, отворена и справедлива търговия и многостранно сътрудничество. В рамките на този приоритет се предвиждат мерки, водещи до укрепване на отношенията със съседните държави и партньорите, както и повишаване на капацитета на ЕС за управление на кризи чрез граждански и военни способности. Областите за подкрепа обхващат външната политика, европейската политика за съседство, международните партньорства, хуманитарната помощ и гражданската защита, търговската политика, сигурността и отбраната, разширяването на ЕС и Европейската отбранителна промишленост.

✓ *Утвърждаване на европейския ни начин на живот.* Този политически приоритет цели отстояване на основните права на европейските граждани и ценности на Европейския съюз. Върховенството на закона и принципите на правовата държава заемат централно място във визията на Комисията за изграждане на Съюз на равенство, толерантност и социална справедливост. В изпълнение на този приоритет бяха предприети също така мерки за минимизиране на рисковете за сигурността и за защитата на потребителите и техните права. Акцент се поставя и върху сигурността на границите, модернизацията на системата на ЕС за предоставяне на убежище и сътрудничеството с държавите партньори, които са важни аспекти за поставянето на ново начало в областта на миграцията.

✓ *Нов тласък за европейската демокрация.* Изпълнението на този политически приоритет цели засилване на демократичните процеси в Европа чрез задълбочаване на отношенията между Европейския парламент и националните парламенти, защита на демокрацията в ЕС от външна намеса, гарантиране на прозрачност и честност в рамките на законодателния процес, както и привличане на европейските граждани за по-активно участие в определянето на бъдещето на Съюза.

В ролята си на изпълнителен орган, Европейската комисия, посредством генералните дирекции и другите свои подразделения, е формално отговорна за установяването на широк спектър от финансови механизми за подпомагане на горепосочените приоритети в областта на зеления преход, възстановяването на регионалния дисбаланс, укрепване на цифровия суверенитет, укрепване на конкурентоспособността на държавите членки на ЕС, повишаване на възможностите за заетост, образование и социално включване, утвърждаване на европейския начин на живот, защита на европейската демокрация. Тези механизми могат да бъдат фондове за големи икономически интервенции, които се изпълняват в партньорство с държавите членки, както и инструменти за оказване на подкрепа за изпълнение на по-тясно профилирани програми.

Финансирането на политиките на Европейския съюз се осъществява чрез бюджета на Съюза. В следващата част от настоящата публикация ще видим как на практика това се случва.

2. Бюджет на Европейския съюз

Паралелно с развитието на Европейския съюз се развива и неговият бюджет. Правомощията на всички институции на ЕС за изпълнението на бюджета са регламентирани в Лисабонския договор. Европейската комисия, в качеството си на основен изпълнителен орган на ЕС, който подготвя законодателните предложения на Съюза, е институцията, която предлага проектобюджета на ЕС. Проектобюджетът се одобрява от националните правителства, чрез Съвета на ЕС и от членовете на Европейския парламент. Европейският парламент и Съветът правят изменения в предложения от Комисията проектобюджет и одобряват неговата последна версия.

Първоначално бюджетът на Европейската общност се е използвал предимно за финансиране на селското стопанство. Неговият обхват по-късно е разширен чрез редица промени, регламентирани в учредителните договори на Съюза, включително по отношение на компетенциите на ЕС и правомощията на неговите институции.

Последователното разширяване на Европейския съюз изисква засилване на интензитета на предоставяната подкрепа за единния пазар. Така, с годините постепенно се увеличават наличните ресурси за фондовете на ЕС в подкрепа на регионалното развитие, икономическото, социалното и териториалното сближаване (кохезията). Успоредно с това Съюзът засилва ролята си в области като борбата с изменението на климата и опазването на околната страна, дигитализацията, транспорта, космоса, здравеопазването, образованието и културата, защитата на потребителите, научните изследвания и иновациите, правосъдието, външната политика, заетостта, инвестициите и социалното включване.

Бюджетът на Европейския съюз е преди всичко инвестиционен бюджет. Неговата основна роля е да допълва националните бюджети. Чрез него се предотвратява дублирането на усилия и се използва, когато е по-ефективно да се изразходват средства на равнище ЕС, отколкото на местно, регионално или национално равнище. Бюджетът осигурява европейска добавена стойност, подкрепяйки действия, които могат да бъдат по-ефективни от действията, предприети на национално, регионално или местно ниво, в съответствие с принципа на субсидиарност и пропорционалност.

Европейският съюз изготвя дългосрочни бюджети или многогодишни финансови рамки. Те представляват стабилна рамка, която определя размера на разходите. Целта е разходите да се приведат в съответствие с политическите

приоритети на Съюза, да се подобри предвидимостта на финансите на ЕС за донорите и бенефициентите, да се гарантира бюджетна дисциплина и да се улесни приемането на годишния бюджет на Съюза.

В границите на многогодишната финансова рамка се определят годишните бюджети. Годишният проектобюджет се предлага от Европейската комисия. Той, както и дългосрочният бюджет, подлежи на изменение и одобрение от страна на Съвета и Парламента. Окончателната му версия се приема с Регламент на Съвета и Парламента.

Бюджетът на ЕС се финансира със собствени ресурси на ЕС, които се допълват от други източници на приходи и се основава на принципа, че разходите трябва да съответстват на приходите.

Основните източници¹² на приходи от ЕС са:

- ✓ дял от brutния национален доход (БНД) на всяка държава в зависимост от нейните финансови възможности.
- ✓ митнически такси върху вноса на стоки от страни извън Съюза.
- ✓ отчисленията от данъка върху добавената стойност, събиран от всяка държава.
- ✓ от 2021 г. — вноската от държавите членки, която се основава на количеството нередициклирани отпадъци от опаковки от пластмаса във всяка страна.
- ✓ други приходи, включително вноски от държави извън ЕС за някои програми, лихви за забава и глоби, както и евентуалния излишък от предишната година.

Според данни на Европейската комисия от 2019 г. ползите за държавите членки от единния пазар надхвърлят шест пъти техните вноски в бюджета на Съюза или с други думи възвращаемостта на инвестициите е в съотношение 1 към 6. Съотношението между ползите и вноските е различно в отделните държави от ЕС, като някои държави членки се възползват в още по-голяма степен от други, а единният пазар дава достъп на 450 млн. потребители и създава възможности, които нито една държава от ЕС не може да предложи самостоятелно.

¹² Съгласно данни на министерство на финансите, вноската на България в бюджета на ЕС за 2021 г. възлиза на 1681 млн. лева.

2.1. Дългосрочен бюджет на ЕС за периода 2021-2027 г.

Европейският съюз вече от няколко десетилетия изготвя своя дългосрочен бюджет. Дългосрочният бюджет, известен още като многогодишна финансова рамка, е пет или седемгодишен план на разходите на ЕС, който позволява на ЕС да планира и инвестира в дългосрочни проекти. Целите на дългосрочния бюджет са да приведе разходите в съответствие с политическите приоритети на Европейския съюз, да подобри финансовата прогноза на Съюза относно донорите и бенефициентите и да гарантира бюджетната дисциплина на ЕС.

Настоящата многогодишна финансова рамка на Европейския съюз е за седем години и обхваща периода от 2021 до 2027 г. включително.

Пандемията, причинена от разпространението на коронавируса, предизвика голяма икономическа и финансова криза в световен мащаб. Институциите на ЕС и националните правителства бяха изправени пред сериозното предизвикателство, свързано с предприемането на незабавни действия, които целят да подпомогнат съживяването на здравните, икономически и социални системи, но също така и навременно да актуализират различни национални и международни политики за устойчиво и планово възстановяване, посредством предложението за дългосрочен бюджет за подпомагане на тяхното изпълнение.

За да се пребори с последиците, причинени от COVID-19, Европейската комисия предприе незабавни действия, като мобилизира бюджета си, за да предостави безпрецедентен отговор на кризата, която засегна Европа и света. Така, на 9 април 2020 г. беше предложен пакет от мерки за спешна подкрепа за работните места и работниците, предприятията и държавите членки в размер на 540 млрд. евро. Впоследствие стана ясно, че за възстановяването е нужно да бъде създаден специален фонд за подкрепа на държавите члени. Ето защо на 27 май 2020 г. Европейската комисия предложи План за възстановяване на Европа и на 21 юли 2020 г. лидерите от ЕС постигнаха съгласие по цялостен пакет от стимули на стойност 2,018 трилиона евро по текущи цени, който се състои от дългосрочния бюджет на ЕС за 2021 до 2027 г. в размер на 1,211 трилиона евро, допълнени с 806,9 милиарда евро от временния инструмент „NextGenerationEU“. „NextGenerationEU“ (на български „Следващо поколение ЕС“), който е основният и най-големият пакет от стимули, финансиран в Европа досега за възстановяване от социално-икономическите последици, причинени от COVID-19.

Планът за възстановяване и устойчивост предлага мерки и реформи, които се очаква да имат съществен принос за възстановяването и развитието на потенциала за растеж на икономиката. Това ще позволи в дългосрочен план постигането на стратегическата цел за конвергенция на икономиката и изравняване на доходите на гражданите на ЕС до средноевропейските. Планът полага също така

основите за зелена и цифрова трансформация¹³ на икономиката, в контекста на амбициозните цели на Европейския зелен пакт¹⁴.

Заедно с *многогодишната финансова рамка* в програмния период 2021-2027 г. инструментът *NextGenerationEU* ще подпомага възстановяването, чрез инвестиции в научните изследвания и иновациите, околната среда и енергетиката, здравеопазването, цифровизацията, регионите, селското стопанство, бизнеса, образованието, както и в съседните на ЕС страни. Така, новият дългосрочен бюджет за периода 2021-2027 г. беше подсилен с механизмите за гъвкавост, като по този начин се гарантира, че ЕС разполага с достатъчно капацитет за посрещане на непредвидени нужди.

С какво се отличава новият бюджет на ЕС за периода 2021-2027 г. в сравнение с изминали години?

Както казахме, през 80-те години на миналия век по-голямата част от бюджета на ЕС отиваше за селското стопанство, а от 90-те години за регионалното развитие и сближаването, като тези области все още получават над 70 % от общия бюджет.

Новият бюджет на ЕС се различава от всеки предишен бюджет, защото повисок дял от него ще бъде насочен към нови и засилени приоритети. Инструментите и програмите, които ще подпомагат изпълнението на тези приоритети са подробно изложени в глава II от настоящото ръководство. Новите приоритети, за които ще се оказва подкрепа са следните:

- **Зелен преход.** Този приоритет ще получава подкрепа по линия на Кохезионната политика и Общата селскостопанска политика и чрез Фонда за справедлив преход, Механизма за възстановяване и устойчивост, програмата „LIFE“ и Механизма за свързване на Европа.

- **Дигитална трансформация.** Този приоритет ще бъде подкрепян от програмите „Хоризонт Европа“ и „Цифрова Европа“, чрез Механизма за свързване на Европа и Механизма за възстановяване и устойчивост и по линия на Кохезионната политика на ЕС.

- **Човешки капитал.** Този приоритет ще получава подкрепа по линия на Европейския социален фонд +, програмата „Еразъм +“, „Европейския корпус за солидарност“, програмите „Хоризонт Европа“ и „Творческа Европа“.

¹³ Целта на стратегията на ЕС е да превърне настоящото десетилетие в цифрово десетилетие на Европа, като акцентира с инвестиции по-специално върху данните, технологиите и инфраструктурата.

¹⁴ Европейският зелен пакт е един от основните приоритети на Европейската комисия за периода 2019-2024 г. Целта му е да ще допринесе за превръщането на ЕС в модерна, ресурсно ефективна и конкурентоспособна икономика, като до 2050 г. се очаква да се премахнат нетните емисии на парникови газове и да се възстанови европейската икономика.

- *Повишаване на инвестициите.* Този приоритет ще получава подкрепа по линия на инструмента „InvestEU“, чрез Кохезионната политика и Европейския фонд за устойчиво развитие, по линия на програмата „Единен пазар“ и чрез Механизма за възстановяване и устойчивост.
- *Отворена стратегическа автономия.* Финансиране в подкрепа на този приоритет ще се предоставя чрез Европейския фонд за отбрана, Космическата програма на ЕС, Общата външна политика и политиката за сигурност на ЕС.

В периода 2021-2027 г. се засилва подкрепата за здравните системи, както и за културата и туризма, които се оказаха най-тежко засегнати от пандемията, причинена от COVID-19. Предвиждат се повече мерки за мерки за работещите и за справяне с младежката безработица, но и с детската бедност.

В новия период държавите членки ще разполагат с още повече гъвкавост да прехвърлят средства от един фонд в друг във всеки един момент от програмния период. Новата политика на сближаване включва също механизъм за реакция при кризи, за да се осигури възможност за използване на средствата в отговор на извънредни и необичайни обстоятелства.

В резултат на горепосоченото преориентиране към повишена добавена стойност на ЕС, 31,9 % от дългосрочния бюджет за 2021–2027 г. са предвидени за научни изследвания, образование, защита на границите и др. Този дял нараства до повече от 50%, когато се вземе предвид финансирането по линия на инструмента „NextGenerationEU“. Делът, отпуснат за икономическо, социално и териториално сближаване, е по-малък – 30,5 %, а 30,9 % от бюджета са предназначени за общата селскостопанска политика. И двете политики сами по себе си бяха значително модернизирани, с цел да подкрепят зеления и цифровия преход.

С други думи, новият бюджет на ЕС е модернизираният бюджет, защото с над 50 % от средствата по Плана за възстановяване и устойчивост ще финансират нови приоритети за подпомагане на модернизацията в Европа, а именно:

- научни изследвания и иновации по линия на „Хоризонт Европа“;
- действия за осигуряване на справедлив климатичен и цифров преход по линия на Фонда за справедлив преход и програма „Цифрова Европа“.
- мерки за подготвеност, възстановяване и устойчивост по линия на Механизма за възстановяване и устойчивост, инструмента RescEU и нова здравна програма „EU4Health“.
- 30% от бюджета на ЕС ще бъдат изразходвани за борбата с изменението на климата – това е най-големият дял от европейския бюджет заделен някога за тази област.
- Планът също така обръща специално внимание на опазването на биологичното разнообразие и въпросите, свързани с пола. През 2026 и 2027 г. 10%

от годишните разходи по дългосрочния бюджет ще допринесат за подпомагане на биологичното разнообразие.

- 20% от „NextGenerationEU“ ще бъдат инвестирани в цифровата трансформация.

В допълнение към горепосоченото, в Плана се обръща специално внимание на модернизирването на традиционните политики, като политиката на сближаване и общата селскостопанска политика, за да се увеличи максимално техният принос към приоритетите на Съюза.

2.2. Следващо поколение ЕС (NextGenerationEU)

„Следващо поколение ЕС“ е, както вече казахме, *временен инструмент* за възстановяване от кризата, причинена от пандемията COVID-19. Една част от средствата по линия на инструмента ще бъдат инвестирани в няколко програми, а по-голяма част ще бъде разпределена между страните от ЕС чрез безвъзмездни средства (407,5 милиарда евро) и заеми (385,8 милиарда евро) в текущи цени.

723,8 милиарда евро по текущи цени от средствата от Следващо поколение ЕС ще бъдат изразходвани чрез Механизма за възстановяване и устойчивост. Механизмът включва мащабна финансова подкрепа за публични инвестиции и реформи във връзка със зеления и цифров преход и с цел осигуряване на устойчивост на националните икономики, обвързани с основните приоритети на Европейската комисия. Предоставените инвестиции, финансирани чрез Механизма, ще бъдат насочени към създаване на заетост и мерки за преодоляване на кризата. Съгласно Механизма, всяка държава членка на ЕС изготвя и представя на Европейския съюз *Национален план за възстановяване и устойчивост* във връзка със своята Национална програма за реформи. В този план следва да бъде уточнено как държавите ще изразходват парите. Плановите се преразглеждат и адаптират, така че да се вземе решение за окончателното разпределение на средствата за 2023 г. Европейската комисия ще оцени тези планове и Европейският съвет ще ги одобри. Парите ще бъдат изплатени при постигането на основните етапи и целите, с които държавите членки са се ангажирали.

Механизмът предвижда пряко управление от Европейската комисия и 100% финансиране по отношение на грантовете без необходимост от съфинансиране с национален ресурс. Критериите за разпределение между държавите членки за 70 % от безвъзмездните средства вземат предвид населението, реципрочната стойност на нейния БВП на глава от населението и средното равнище на безработица през последните 5 години (2015-2019 г.) в сравнение със средното равнище за ЕС. За останалите 30 % показателят за безработицата за периода 2015-2019 г. ще бъде загубата на реален БВП за периода 2020-2021 г. Максималният размер на заемите за всяка държава членка няма да надвишава 6,8 % от нейния БНД.

Получателите на помощта във всяка държава членка са нейните граждани, публичните и частни организации и бизнеса.

Инвестициите ще бъдат предназначени за подпомагане на следните области:

- ✓ Чисти технологии и възобновяеми източници;
- ✓ Осигуряване на енергийна ефективност на сградите;
- ✓ Устойчив транспорт и станции за зареждане;
- ✓ Въвеждане на бързи широкообхватни услуги;
- ✓ Модернизация на публичната администрация чрез дигитализация;
- ✓ Облачни бази данни и устойчиви процесори.
- ✓ Образование и обучение за подкрепа на дигиталните умения.

Инструментът *Следващо поколение ЕС* подсили с финансови средства следните политики, фондове, инструменти и програми на Европейския съюз:

✓ *Кохезионната политика*, чрез инструмента „REACT-EU“, която беше подсилена с 50.6 милиарда евро. Тези средства са предназначени за подкрепа за справяне с икономическите последици, причинени от COVID-19 в първите години от възстановяването. Това е нова инициатива, в рамките на която се запазват и разширяват мерките за реакция и възстановяване. Целта на „REACT-EU“ е да съдейства за екологично, цифрово и устойчиво възстановяване на икономиката. Средствата ще бъдат предоставени на ЕФРР, ЕСП+ и Фонда за европейско подпомагане на най-нуждаещите се лица (ФЕПНЛ).

✓ *Фондът за справедлив преход*, който беше подсилен с 10.9 милиарда евро, чрез гаранция за подпомагане на прехода към неутрална по отношение на климата икономика.

✓ *Европейският земеделски фонд за развитие на селските райони*, който беше подсилен с 8.1 милиарда евро, които представляват допълнителна подкрепа за фермерите.

✓ *Фондът „InvestEU“*, който беше подсилен с 6.1 милиарда евро, чрез подкрепа на инвестиционните действия на европейския бизнес.

✓ *Програмата „Хоризонт Европа“*, която беше подсилена с 5.4 милиарда евро, за да засили капацитета на ЕС в областта на научноизследователската и развойна дейност.

✓ *Инструментът „RescEU“* беше подсилен с 2.0 милиарда евро, с които се цели да се увеличи капацитета на Механизма на ЕС за гражданска защита адекватно да се справя с извънредни обстоятелства и кризи.

Въпреки че „NextGenerationEU“ е отделен инструмент, неговото финансиране ще бъде осигурено чрез програми, които формират част от дългосрочния бюджет. Следователно няколко от горепосочените области се финансират както в рамките на многогодишната финансова рамка, така и в рамките на „NextGenerationEU“.

Следващата таблица представя общия размер на средствата по линия на Многогодишната финансова рамка и инструмента “NextGenerationEU” за новия програмен период.

Таблица № 3. Общ размер на средствата по Многогодишна финансова рамка за 2021-2027 и инструмента Next Generation EU

Област на финансиране	Многогодишна финансова рамка	Next Generation EU
Единен пазар, иновации и цифрови технологии	149, 5 млрд. евро	11,5 млрд. евро
Сближаване, устойчивост и ценности	426,7 млрд. евро	776,5 млрд. евро
Природни ресурси и околна среда	401 млрд. евро	18,9 млрд. евро
Миграция и управление на границите	25,7 млрд.евро	-
Сигурност и отбрана	14,9 млрд. евро	-
Свят и съседни райони	110,6 млрд. евро	-
Европейска публична администрация	82,5 млрд. евро	-
ОБЩО МВР	1210,9 млрд. евро	806,9 млрд.евро

2.3. Годишен бюджет на ЕС

Годишният бюджет на ЕС определя всички приходи и разходи на ЕС за една година. Чрез него се осигурява финансирането на политиките и програмите на Съюза в рамките на съответната година. Годишният бюджет се вмести в ограниченията за разходите („таваните“), определени в многогодишната финансова рамка. Чрез годишния бюджет се гарантира, че ЕС получава приходите, от които се нуждае, за да финансира разходите.

Чрез годишния бюджет на Европейския съюз се предоставя финансиране за множество проекти и програми във всички области на политиката на ЕС. От своя страна Съюзът прилага строги правила, за да гарантира контрол и прозрачност върху начина на изразходване на средствата.

3. Начини на управление на средствата от бюджета на ЕС.

Програмите, финансирани от бюджета на ЕС, се управляват по *три* начина в зависимост от естеството на финансирането - пряко, чрез Европейската комисия; споделено, чрез държавите членки и Комисията и непряко, чрез трети страни или международни организации.

✓ *Пряко (или централизирано) управление.* Европейската комисия и нейните агенции управляват пряко една част от европейското финансиране. Съществуват два вида финансова подкрепа – отпускане на *безвъзмездни средства* и *възлагане на договори*.

Безвъзмездните средства се предоставят за конкретни проекти във връзка с изпълнението на политиките на ЕС, обикновено след публична обява, известна като покана за представяне на предложения. За този вид финансиране могат да кандидатстват лица, които ръководят бизнес или сродна организация (бизнес асоциация, организация за подпомагане на бизнеса, консултантска организация и др.), неправителствени организации, обучителни и образователни центрове, научноизследователски институции и всяка друга организация, която осъществява проекти, подкрепящи интересите на ЕС и допринасящи за изпълнението на някоя от целите на политическите приоритети на Съюза.

Договорите се сключват с институциите на ЕС за покупка на услуги, стоки или строителни работи, необходими за тяхната дейност – като проучвания, обучения, организиране на конференции, информационно и технологично оборудване.

Всички текущи възможности за финансиране се обявяват на Портала на ЕС за финансиране и обществени поръчки.¹⁵

✓ *Споделено управление.* При този тип управление европейските програми се координират споделено от националните (или регионалните) власти и от Европейската комисия. Над 70 % от програмите на ЕС се управляват споделено. Споделеното управление включва и субсидиите, предоставяни за държавите членки. Например, ако сте земеделски производител в ЕС и имате проект за отглеждане на зеленчуци, можете да кандидатствате за финансиране по линия на общата селскостопанска политика (ОСП). За целта трябва да се обърнете към Държавен фонд „Земеделие“, който отговаря за управлението на средствата за вашия проект от името на ЕС.

Средствата на фондовете при споделено управление се управляват от държавите членки посредством т.нар. **споразумения за партньорство**. Всяка държава е длъжна да поготи споразумение в сътрудничество с Европейската

¹⁵ <https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/home>.

комисия, в което се посочва начинът на използване на средствата по фондовете в периода на изпълнение на дългосрочния бюджет на ЕС. Въз основа на подписаните и одобрени от Европейската комисия споразумения за партньорство се разработват инвестиционни програми, чрез които финансирането се насочва към регионите и проектите в съответните политическите приоритети на Съюза.

✓ *Непряко (децентрализирано финансиране)*. Една част от програмите за финансиране на Европейския съюз се изпълняват частично или изцяло с подкрепата на различни национални органи или международни организации. Така например по-голямата част от бюджета на ЕС за хуманитарна помощ и международно развитие се изпълнява чрез принципа за непрякото управление. Примери за този тип финансова подкрепа са борбата с епидемията от ебола в Западна Африка и помощта, която беше отпусната в Непал през 2015 г. Около 10 % от бюджета на Европейския съюз се заделя за програмите, изпълнявани при непряко управление.

Сред организациите, които предоставят средства от ЕС при непряко управление попадат международни организации като групата на организациите на ООН, Световната банка, Международния валутен фонд, Съветът на Европа и др.; децентрализирани агенции¹⁶ на Европейския съюз и национални органи (например националните агенции по програмата „Еразъм+“), както и съвместни предприятия (публично-частни партньорства).¹⁷

Кандидатстването за финансиране се случва при спазване на процедурата за кандидатстване и всички критерии и изисквания, които партньорът по изпълнението е установил.

В периода 2021-2027 г. националните органи на държавите членки ще управляват около три четвърти от бюджетните разходи споделено с Европейската комисия. Европейската комисия и нейните агенции и делегации ще управляват около 18% от бюджета на ЕС по линия на прякото управление. Други международни организации, национални агенции или държави извън ЕС ще управляват 8% от бюджета на ЕС (непряко управление). 90 % от средствата на инструмента Следващо поколение ЕС ще бъдат насочвани чрез Механизма за възстановяване и устойчивост (МВУ), прилаган при пряко управление.

¹⁶ Децентрализираните агенции на ЕС допринасят за изпълнението на политиките на ЕС като изпълняват технически и научни задачи. Подкрепят сътрудничеството между ЕС и националните правителства, като обединяват технически и експертни познания от институциите на ЕС и националните органи.

¹⁷ Пълният списък на организациите, които предоставят средства от ЕС при непряко управление е публикуван на https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/find-funding/funding-management-mode_bg

ГЛАВА II

ЕВРОПЕЙСКИ ФОНДОВЕ И ПРОГРАМИ

ПРОГРАМЕН ПЕРИОД 2021-2027

В предишната глава разгледахме темата за това как функционира бюджетът на Европейския съюз, кой взема решенията на ниво ЕС, как се разпределят средствата, кои са политическите приоритети и какви видове финансова подкрепа се оказва за постигане на целите на тези приоритети. Изследването в настоящата глава представлява още по-детайлно проучване на източниците на финансиране, предоставяно с помощта на Съюза.

Една голяма част от европейските средства се разпределят по линия на кохезионната политика чрез няколко различни регионални фонда, както и по линия на конкретни програми и фондове, управлявани пряко, с помощта на някои генерални дирекции на Европейската комисия и техни подразделения. Трета глава от това помагало се спира по-подробно на тези финансови възможности, които подпомагат изпълнението на областите на политиката на ЕС на централно ниво.

За да се организира ефективно финансирането, предоставяно от Европейския съюз, многогодишната финансова рамка на ЕС за периода 2021-2027 г. е разпределена в разходни области, които осигуряват рамка за финансиране и реализиране на програмите на ЕС.

Дългосрочният бюджет на Европейския съюз за периода 2021-2027 г. е групиран в седем разходни области. Заделените средства към всяка област съответстват с конкретна област на политическите приоритети на ЕС. Някои междусекторни приоритетни области могат да получат финансиране от няколко програми.

Седемте разходни области, определени в многогодишната финансова рамка за периода 2021-2027 г. са: 1) Единен пазар, иновации и цифрови технологии; 2) Сближаване, устойчивост и ценности; 3) Природни ресурси и околна среда; 4) Миграция и управление на границите; 5) Сигурност и отбрана; 6) Съседните държави и света; 7) Европейска публична администрация.

I. ФОНДОВЕ, ИНСТРУМЕНТИ И ПРОГРАМИ НА ЕС В ПОДКРЕПА НА ЕДИННИЯ ПАЗАР, ИНОВАЦИИТЕ И ЦИФРОВИТЕ ТЕХНОЛОГИИ (2021-2027).

В тази част от настоящото ръководство представяме обобщено видовете разходни области и програмите, и фондовете, за които съответната разходна област осигурява рамка за финансиране.

Предложената многогодишна финансова рамка за периода 2021-2027 г. ще подсили инвестициите в научните изследвания и иновации, цифровата трансформация, стратегическата инфраструктура и единния пазар, тъй като те ще бъдат от ключово значение за създаване на условия за бъдещия растеж. Средствата, предвидени за подпомагане на *единния пазар, иновациите и цифровите технологии* осигуряват рамка за финансиране на програми, които целят да помогнат за справяне с общи предизвикателства в държавите членки и ще засилят конкурентоспособността на предприятията, включително малките и средните предприятия. Финансирането ще бъде разпределено в няколко области на политиките:

- *Научни изследвания и иновации.* Финансиране по това направление ще се предоставя по линия на програмите „Хоризонт Европа“ и „Термоядрен реактор“ („ITER“), както и по програма на „Евратом“ („EURATOM“) за научни изследвания и обучение. Средствата, заделени за това направление, са в размер на 93.72 милиарда евро.
- *Европейски стратегически инвестиции* – финансиране по това направление се предоставя чрез програмите „Цифрова Европа“ и „InvestEU“, както и по линия на Механизма за свързване на Европа. Средствата за подкрепа възлизат на 32.98 милиарда евро.
- *Единен пазар* – финансиране по това бюджетно направление се предоставя чрез програмите „Единен пазар“ и програмата на ЕС за борба с измамите, както и по линия на програмите „Сътрудничество в областта на данъчното облагане „Фискалис““ („FISCALIS“) и „Сътрудничество в областта на митниците „Митници““ („CUSTOMS“). Средствата за подкрепа по това бюджетно направление възлизат на 6.60 милиарда евро.
- *Космическо пространство* – средствата се предоставят по линия на „Космическата програма на ЕС“ и възлизат на 15.15 милиарда евро.

1. Програма „Хоризонт Европа“

Новата програма „Хоризонт Европа“ е продължението на програма „Хоризонт 2020“, оказваща подкрепа за научни изследвания и инвестиции в иновациите в периода 2021-2027. Целите на програмата са насочени към създаване на нови работни места, стимулиране на икономическия растеж, насърчаване на конкурентоспособността и оптимизиране на инвестиционното въздействие в рамките на засилено европейско изследователско пространство. Бюджетът на програмата за новия програмен период е 95,5 милиарда евро. „Хоризонт Европа“ е подсилена с допълнително средства за подпомагане на жизненоважни научни изследвания в областта на здравето, устойчивостта, зеления и цифров преход.

„Хоризонт Европа“ е концентрирана върху няколко приоритетни области, за които се оказва подкрепа през новия програмен период:

- ✓ Изменение на климата.
- ✓ Насърчаване на конкурентоспособността и растежа в ЕС.
- ✓ Улесняване на сътрудничеството и засилване на въздействието на научните изследвания и иновациите при разработването, подкрепата и прилагането на политиките на ЕС.
- ✓ Подпомагане на създаването и популяризирането на иновативни технологии.
- ✓ Създаване на работни места, стимулиране на икономическия растеж, насърчаване на промишлената конкурентоспособност и оптимизиране на въздействието на инвестициите в рамките на едно единно и устойчиво европейско научноизследователско пространство.

Финансирането по програма „Хоризонт Европа“ е безвъзмездно, но се предоставя също и под формата на награди, обществени поръчки и финансови инструменти в рамките на операции за смесено финансиране, а също и под формата на капиталова подкрепа по линия на инструмента „Ускорител“.¹⁸

Програма „Хоризонт Европа“ е структурирана в три основни стълба: *Стълб I „Високи постижения в научната област“*; *Стълб 2 „Глобални предизвикателства и конкурентоспособност на промишлеността в Европа“*; и *Стълб III „Иновативна Европа“*.

Повече информация за програмата е налична на <https://horizoneu.mon.bg>.

¹⁸ Вж. по-подробно на https://eic.ec.europa.eu/eic-funding-opportunities/eic-accelerator_en.

2. Програма „Термоядрен реактор“ (ITER)

ITER (Международен термоядрен експериментален реактор) е широкомащабен експеримент, предназначен да докаже научната и техническата жизнеспособност на термоядрения синтез като нов източник на енергия и да доведе термоядрената енергия до прага на промишлената експлоатация. Очаква се ITER да започне да работи в южната част на Франция през 2025 г. и да започне да функционира пълноценно през 2035 г.

Програмата ще функционира през периода 2021-2027 г. Управляващ орган на ITER е генерална агенция „Енергетика“ на Европейската комисия.

Първото по рода си експериментално устройство в процес на изграждане в Сент-Пол-ле-Дюран, Франция, има за цел да докаже научната и технологичната жизнеспособност на термоядрения синтез като бъдещ енергиен източник. Това ще бъде важна стъпка към предоставянето на доказателства, че синтезът е устойчив енергиен източник и може да допринесе за дългосрочната цел на ЕС за декарбонизиране на енергийната система.

Програмата обхваща приноса на ЕС към Международната организация ITER за строителството на съоръжението ITER, което включва закупуване на оборудване, монтаж и общи техническо и административно подпомагане на фазата на строителство, както и участие в въвеждане в експлоатация и операции. Програмата обхваща и други дейности, свързани с ITER, както и двустранно сътрудничество между ЕС и Япония с цел ускоряване развитието на термоядрената енергия.

Видовете дейности, които ще бъдат финансирани по линия на тази програма са: извършване на проучвания, проектиране, инженеринг, производство, строителство, монтаж на различни компоненти и системи на сгради, машини и съоръжения на ITER.

Целеви групи на програмата са учени, архитекти, инженери, строителни и производствени компании, индустрията и др.

Изпълнение на бюджета

Фондът ITER се реализира по линия на непрякото управление, поверено на Европейското съвместно предприятие „Термоядрен синтез за енергия“ (F4E), което е разположено в Барселона (Испания). Програмата осигурява финансиране под формата на безвъзмездни средства и обществени поръчки.

По-голямата част от финансирането се разпределя чрез покани за участие в търг. Всички отворени и предстоящи покани за представяне на предложения по програмата ITER се публикуват на следния адрес: <https://www.euro-fusion.org>

Повече информация за програмата е публикувана на официалния уебсайт на програмата.¹⁹

3. Програма за научни изследвания и обучение „Евратом” (EURATOM).

Програмата на Евратом за научни изследвания и обучение се изпълнява в периода 2021-2025 г.

Целите на програмата са да провежда ядрени изследвания и дейности за обучение в подкрепа на непрекъснатото подобряване на ядрената безопасност, сигурност и радиационна защита и потенциално да допринася за дългосрочната декарбонизация на енергийната система по безопасен, ефективен и сигурен начин. Програмата също така разширява научните изследвания в областта на неенергийните приложения на йонизиращите лъчения.

Програмата на Евратом поставя силен акцент върху развиването на умения и компетентност в ядрената област. Тя цели да внесе подобрения в областта на образованието, обучението и достъпа до научноизследователски инфраструктури, което да позволи на Европа да запази водещата си позиция в световен мащаб в областта на ядрената безопасност и управлението на отпадъците, както и да постигне най-високо равнище на радиационна защита.

Програмата ще подкрепя осъществяването на ключови научноизследователски проекти чрез преки и непреки действия като проучвания, обучение и други дейности в областта на изследванията на термоядрения синтез и ядрената безопасност, радиоактивни отпадъци и приложения за управление на отработено гориво, радиационна защита и йонизиращи лъчения (напр. ядрена медицина), ядрени способности и междусекторни въпроси.

Бюджетът на програмата е в размер на 1,98 милиарда евро.

Целеви групи на програмата са учени и академици в областта на ядрения синтез и деленето, изследователски организации, университети, индустрия, малки и средни предприятия, студенти и др.

4. Програма „Цифрова Европа“

Програма „Цифрова Европа“ (накратко „Програмата“, Digital Europe) е със срок на действие 2021 – 2027 г. и цели подкрепа и ускоряване на цифровата трансформация на европейските, респективно национални икономики и общество. Програмата е насочена към укрепване и насърчаване на цифровия капацитет на Европа в ключови области от обществен интерес и към насърчаване на цифровата

¹⁹Вж. по-подробно на <https://www.iter.org/>

трансформация, разпространението и развитието на цифровите технологии в частния и публичния сектори. „Цифрова Европа“ ще съсредоточи финансови усилия в ключовите сфери на дигитализацията, а именно изкуствен интелект (ИИ), киберсигурност, модерни изчислителни системи (advanced computing), инфраструктура на данните, управление и обработка, внедряване на тези технологии и тяхното най-добро използване за критични сектори като енергетиката, изменение на климата и околна среда, производствена индустрия, селско стопанство и здравеопазване.

Определеният бюджет на програмата е в размер на 7 588 млрд. евро и ще се изразходва посредством четири независими двугодишни работни програми по специфичните ѝ цели, които съдържат процедурите за съответния период. Първата работна програма обхваща процедурите в областта на данните, ИИ, облачни инфраструктура и услуги, квантова комуникационна инфраструктура, специализирани цифрови умения и внедряване на дейности за най-доброто използване на тези технологии. Останалите три работни програми са посветени на следните области на интервенция: 1) Високопроизводителни изчисления; 2) Мрежа от европейски центрове за цифрови иновации (под пряко управление от Европейска комисия); 3) Дейности в областта на киберсигурността.

Програмата е структурирана в пет взаимосвързани специфични цели, както следва:

✓ Специфична цел 1: Високопроизводителни изчислителни технологии

По това направление на Програмата ще се предоставя финансова подкрепа за внедряването и експлоатацията на интегрирана, ориентирана към търсенето (demand-oriented) и базирана на приложения (application-driven) инфраструктура за данни и високопроизводителни ексафлопс²⁰ изчисления, която да е лесно достъпна за потребителите от публичния и частния сектор, по-специално МСП, независимо в коя държава членка се намират, както и да е лесно достъпна за научноизследователски цели. Дейностите по специфична цел 1 ще се изпълняват от Съвместно предприятие за европейски високопроизводителни изчислителни технологии, създадено с Регламент (ЕС) 2018/1488.

✓ Специфична цел 2: Изкуствен интелект

По това направление на програмата ще се предоставя финансова подкрепа за изграждане и укрепване на основния капацитет за изкуствен интелект; за изграждането и поддържането на качествени източници на данни и съответните механизми за обмен им; за хранилища с алгоритми; за укрепването и свързването

²⁰ Способност за извършване на 1018 (десет на степен 18) изчислителни операции в секунда

в мрежа на съоръженията за изпитване и експериментиране с ИИ в държавите членки; за разработването и укрепването на системите за търговско приложение и производство; за разработването на иновативни бизнес модели и съкращаването на сроковете, необходими за преминаване от иновация към търговска експлоатация; както и за развитието на решения, основани на ИИ, в области от обществен интерес и в обществото.

Възможности за изпълнение на дейности по тази специфична цел ще имат МСП и стартиращи предприятия, представители на гражданското общество, организациите с нестопанска цел, научноизследователските институции, университетите и публичните администрации с цел извличане на максимални ползи за европейското общество и икономика от използването на изкуствен интелект.

✓ Специфична цел 3: Киберсигурност и доверие

По това направление на програмата ще се предоставя финансова подкрепа за създаване, придобиване и внедряване на съвременно оборудване и ефективни технологични решения за киберсигурност; за инструменти и инфраструктури за данни; за споделяне и интегриране на най-добрите практики между държавите членки в сферата на киберсигурността; за подобряване на устойчивостта срещу кибератаки; за повишаване на осведомеността относно рисковете и заплахите и на знанията за процесите в областта на киберсигурността; за подпомагане на публичните и частните организации за постигане на основни равнища на киберсигурност, например чрез въвеждане на криптиране от край до край на данни и софтуерни актуализации, и др.

Подкрепата ще се предоставя основно за публични органи и МСП с цел подобряване на киберсигурността във всички сектори на европейската икономика. Действията по тази специфична цел, включително в качеството им на финансиращи организации, ще се изпълняват от Европейския център за промишлени, технологични и изследователски експертни познания в областта на киберсигурността и Мрежата от национални координационни центрове в съответствие с Регламента за център за експертни познания в областта на киберсигурността.

✓ Специфична цел 4: Задълбочени цифрови умения

По това направление на програмата ще се предоставя финансова подкрепа за създаване и развитие на задълбочени цифрови умения в областта на високопроизводителните изчислителни технологии, компютърните услуги „в облак“, анализа на големи данни, киберсигурността, технологиите на разпределения регистър (например блок-верига (block chain)), квантовите технологии, роботиката и ИИ. Ще могат да се реализират висококачествени

дългосрочни обучения и курсове, включително дуално обучение, за студенти и за заети лица; висококачествени краткосрочни обучения и курсове за заети лица в МСП и в публичния сектор; висококачествени обучения на работното място и чрез работни практики за заети лица в МСП и в публичния сектор, както и за студенти, включително чрез стажове.

✓ **Специфична цел 5: Внедряване и използване по най-добрия начин на цифровия капацитет и оперативна съвместимост**

По това направление на програмата ще се предоставя финансова подкрепа за подпомагане на публичния сектор в областите от обществен интерес, като здравеопазване, социални грижи, образование, съдебна система, митници, транспорт, мобилност, енергетика, околна среда, културния и творческия сектор, както и за предприятия, действащи в тези области, за осигуряване на достъп до и за внедряване на съвременни, оперативно съвместими цифрови технологии, като например ВИТ, ИИ, облачни технологии, квантови изчислителни технологии, ефективни решения в областта на киберсигурността; за оперативно съвместими съвременни инфраструктури за цифрови услуги; за разработване, актуализиране и използване на решения с отворен код от публични администрации, предприятия и граждани; за изпитване и пилотно внедряване на цифрови технологии и увеличаване на тяхното използване от организации в публичния сектор и от МСП и стартиращи компании; за проектиране, изпитване, създаване, както и внедряване и поддръжка на оперативно съвместими цифрови решения, включително решения за цифрово управление, за обществени услуги и решения за повторно използване на данни, насочени към насърчаване на иновациите.

Възможности за подпомагане по тази специфична цел ще има както за публични органи, така и за представители на частния сектор, основно МСП и стартиращи компании.

Всяка година по програмата се предвиждат по три сесии с процедури за кандидатстване.

Информация за възможности за подаване на проектни предложения, резултати от оценки на проектни предложения и за финансираните проекти може да се намери в Портала на ЕС за търгове и обществени поръчки.²¹

Допустими кандидати

От гледна точка на географския обхват, по програма „Цифрова Европа“ допустимите кандидати, бенефициери и изпълнители следва да са установени в

²¹ Вж. по-подробно на <https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/opportunities/projects-results;programCode=DIGITAL>

държавите-членки на Европейския съюз, членки на Европейската асоциация за свободна търговия, членки на Европейското икономическо пространство, присъединяващи се държави, държави кандидатки и държави потенциални кандидатки, държави, в рамките на Европейската политика за съседство.

От гледна точка на статут, по програмата имат право да кандидатстват публични органи и организации, големи, средни и малки предприятия, неправителствени организации.

Финансови условия

Всички инвестиционни дейности, предвидени в Програмата, изискват съфинансиране от страна на бенефициерите, без значение на техния статут.

Такова съфинансиране може да бъде осигурено по линия на Механизма за свързване на Европа, Механизма за възстановяване и устойчивост, InvestEU, ЕСИФ или програма „Хоризонт Европа“, както и със собствени средства на бенефициерите.

Размерът на съфинансирането по програмата е между 50% и 75%.

Относно дейности, свързани с техническа помощ и изграждане на капацитет, безвъзмездната финансова помощ покрива 100% от допустимите разходи.

Средствата по Програмата могат да бъдат предоставени за действие, което вече е започнало преди датата на подаване на проектното предложение, но след 1-ви януари 2021 г., ако заявителят може да обоснове необходимостта от започване на действието преди подписването на споразумението за предоставяне на безвъзмездни средства.

5. Програма „Invest EU“

Програма InvestEU ще се изпълнява между 2021 г. и 2027 г. Тя се основава на успеха на Европейския фонд за стратегически инвестиции (ЕФСИ) в рамките на т.нар. план „Юнкер“, като чрез нея ще се предоставят гаранции от бюджета на ЕС в подкрепа на инвестициите и достъпа до финансиране в ЕС. Програмата има за цел да се мобилизират допълнителни инвестиции в размер на 650 милиарда евро.

Новата програма InvestEU ще обедини различните финансови инструменти на ЕС, които в момента се използват за подкрепа на инвестициите в Съюза. По този начин финансирането от ЕС за инвестиционни проекти в Европа ще се опрости и ще стане по-ефективно и по-гъвкаво.

Цели на програмата са да извършва инвестиции в устойчива инфраструктура, както и в изследвания и иновации, дигитализация, в малки и средни предприятия, социални инвестиции и умения в целия ЕС.

Програма InvestEU включва фонда InvestEU, консултантския център InvestEU и портала InvestEU. С нея ще се даде допълнителен тласък на създаването на работни места и ще се подкрепят инвестициите и иновациите в ЕС.

Фондът InvestEU предоставя гаранция от ЕС за подпомагане на извършваните финансови и инвестиционни операции чрез партньори по изпълнение, които допринасят за целите на политиките на ЕС. Партньорите по изпълнение и други финансови посредници ще предоставят финансиране като гаранции, заеми, споделяне на риска или собствен капитал.

Консултативният център InvestEU предоставя консултантска подкрепа за разработването на инвестиционни проекти и достъп до финансиране.

Порталът InvestEU повишава видимостта на програмата пред голяма международна мрежа инвеститори. Той ще свързва инвеститорите с организаторите на проекти чрез леснодостъпна и удобна за ползване база данни.

С *фонда InvestEU* ще се мобилизират публични и частни инвестиции посредством гаранция от бюджета на ЕС в размер на 38 милиарда евро, чрез която ще се подкрепят инвестиционните проекти на финансовите партньори, като групата на Европейската инвестиционна банка (ЕИБ), и ще се увеличи техният капацитет за поемане на риск. Средствата от фонда InvestEU ще се инвестират чрез финансови партньори. Основният партньор ще е групата на ЕИБ, която успешно прилага и управлява Европейският фонд за стратегически инвестиции от стартирането му през 2015 г. Освен групата на ЕИБ пряк достъп до гаранцията на ЕС ще имат международни финансови институции, които извършват дейност в Европа – например Европейската банка за възстановяване и развитие (ЕБВР), Световната банка и Банката за развитие към Съвета на Европа – и национални насърчителни банки, които работят съвместно в групи, за да могат да покрият поне три държави от Съюза.

Фондът InvestEU ще има и раздел на държавите членки за всяка област на политиката.

Видовете проекти, които ще бъдат подкрепяни чрез фонда са икономически жизнеспособни проекти (публични и частни), изпълнявани в области, където има пазарни неуспехи или инвестиционни пропуски.

Тези проекти попадат в *четири области на политиката*:

- ✓ устойчива инфраструктура;
- ✓ изследвания, иновации и цифровизация;
- ✓ малки и средни предприятия;
- ✓ социални инвестиции и умения (включително проекти с по-висок риск в конкретни области).

Целеви групи на програмата са публични и частни инвеститори и инициатори на проекти, малки и средни предприятия със средна капитализация, доставчици на услуги и получатели на микрофинансиране.

6. Механизъм за свързване на Европа

Механизмът за свързване на Европа (МСЕ) е ключов инструмент на ЕС за финансиране, което насърчава растежа, заетостта и конкурентоспособността.

Основни цели на Механизма са:

✓ Да се ускорят инвестициите в европейските транспортни, енергийни и цифрови инфраструктурни мрежи.

✓ Да се подкрепи зеления и цифров преход, като допринася за амбициозните инфраструктурни цели за Европейският зелен пакт и цифровото десетилетие.

Механизмът за свързване на Европа ще подкрепя разработването на високоефективни, устойчиви и ефикасно свързани трансевропейски мрежи, заедно с проекти за цифрова свързаност от общ интерес. Неговото изпълнение е от полза за хората във всички държави членки, тъй като инвестициите, предвидени по Механизма трябва да направят пътуванията по-лесни и по-устойчиви, като същевременно се повиши енергийната сигурност на Европа. Чрез него се дава възможност за по-широко използване на възобновяеми енергийни източници и се улеснява трансграничното взаимодействие между публичните администрации, предприятията и гражданите.

Бюджетът предвиден за МСЕ е в размер на 20,73 милиарда евро. Програмата ще предоставя финансова подкрепа предимно под формата на безвъзмездни средства, с различен процент на съфинансиране в зависимост от типа на проекта, към трите основни сектора (транспорт, енергетика и цифрови технологии), в комбинация с обществени поръчки и финансови инструменти. Приоритет ще бъде даван на тези действия, които са с висока добавена стойност за цяла Европа, особено тези, които предвиждат завършване на липсващи трансгранични връзки, премахване на липсващи звена или внедряване на системи за целия ЕС.

Програмата ще се изпълнява основно чрез пряко управление от изпълнителни агенции на Европейския съюз.

Възможностите за финансиране се публикуват на портала на ЕС за финансиране и обществени поръчки.²²

7. Програма „Единен пазар“.

Програма „Единен пазар“ преследва следните основни *цели*:

✓ Укрепване на управлението на единния пазар на ЕС.

✓ Изпълнение, прилагане и разработване на правила в области като финансови услуги, борба с изпирането на пари, свободно движение на капитали,

²² Вж. повече на https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/find-funding/eu-funding-programmes_en

защита на потребителите, безопасност на храните, здравеопазване на животните и растенията;

✓ Реализиране на съвместни действия за изграждане на капацитет между държави-членки и висококачествена европейска статистика.

Изпълнението на програмата цели да подобри функционирането на вътрешния пазар. Предвиждат се мерки, включващи подобрен надзор на пазара, подкрепа за решаване на проблеми за гражданите и предприятията, засилена политика в областта на конкуренцията, повишаване на конкурентоспособността на предприятията, по-специално на малките и средните предприятия (МСП), разработване на ефективни европейски стандарти и на международни стандарти за финансово и нефинансово отчитане и одит.

Видовете проекти, които ще получат финансиране, следва да предвиждат проучвания и действия, допринасящи за поддържане на високо ниво на безопасност на храните, по-висока защита за потребителите и повишаване на конкурентоспособността на предприятията, по-специално на малките и средните предприятия; подобряване на управлението на единния пазар и спазване на правилата; изготвяне и разпространение на висококачествени статистически данни; разработване на ефективни европейски стандарти.

Програмата се координира както чрез пряко (чрез генерална дирекция „Вътрешен пазар, промишленост, предприемачество и МСП“ на Европейската комисия), така и чрез непряко управление. Тя осигурява финансиране под форма на безвъзмездни средства, награди и обществени поръчки.

Програма „Единен пазар“ замества предходните програми на Европейския съюз COSME, Европейска статистическа програма (ESP), отчитане и одит, засилване на участието на потребителите в изготвянето на политиките на ЕС в областта на финансовите услуги, храни и фуражи и програма „Потребители“.

Бюджетът на програмата е на стойност 4,2 млрд. евро.

Текущите и предстоящите покани за представяне на предложения по програма „Единен пазар“ се публикуват в портала на ЕС за финансиране и обществени поръчки.²³

8. Програма на ЕС за борба с измамите.

Програмата на ЕС за борба се изпълнява през периода 2021-2027 г. Програмата преследва следните *общи цели*:

²³ <https://ec.europa.eu/info/fundingtenders/opportunities/portal/screen/programmes/smp>

✓ Защита на финансовите интереси на Европейския съюз чрез подкрепа на действия за борба с нередностите, измамите и корупцията, засягащи бюджета на ЕС;

✓ Подкрепа за взаимната помощ между административните органи в държавите от ЕС;

✓ Гарантиране на правилното прилагане на законодателството в областта на митническите и земеделските въпроси чрез подпомагане на сътрудничеството между административните органи в държавите от ЕС и Европейската комисия;

Чрез програмата ще бъде предоставяно финансиране за следните *типове действия*:

✓ оборудване за технически и оперативни разследвания;

✓ специализирано обучение и научноизследователски дейности в подкрепа на защитата на финансовите интереси на ЕС.

Финансирането по линия на програмата ще се предоставя под формата на безвъзмездни средства и обществени поръчки.

Програмата се изпълнява по линия на прякото управление чрез Европейската служба за борба с измамите.

*Текущите и предстоящите покани за представяне на предложения по Програма на ЕС за борба с измамите се публикуват в портала на ЕС за финансиране и обществени поръчки.*²⁴

9. Програма „Сътрудничество в областта на данъчното облагане „Фискалис“ (FISCALIS).

Програмата „Фискалис“ ще се изпълнява в периода 2021-2027 г. Това е програма за сътрудничество на ЕС, която е насочена предимно към държавите членки като *бенефициенти*. Програмата подкрепя данъчната политика и прилагането на законодателството на ЕС, свързано с данъчното облагане, насърчава сътрудничеството между данъчните органи, включително чрез обмен на данъчна информация.

Основните цели на програма „Фискалис“ са:

✓ Подобряване на функционирането на вътрешния пазар;

✓ Насърчаване на конкурентоспособността на ЕС и лоялната конкуренция в ЕС;

²⁴ <https://ec.europa.eu/info/fundingtenders/opportunities/portal/screen/programmes/smp>

✓ Защита на финансовите и икономическите интересите на ЕС и неговите държави-членки, включително от данъчни измами, данъчно укриване и отклоненията от данъчно облагане;

✓ Подобряване събираемостта на данъците.

Фискалис подпомага също действия за изграждането на административен капацитет, включително чрез човешки ресурси и разработването и функционирането на европейските електронни системи.

Програмата се изпълнява под прякото ръководство на генерална дирекция „Данъчно облагане и митнически съюз“ на Европейската комисия.

Общият бюджет на програмата е 269 млн.евро (по текущи цени).

10. Програма „Сътрудничество в областта на митниците“ („Митници“).

Програма „Митници“ подкрепя митническия съюз на ЕС и митническите органи, във връзка с разработването и функционирането на централизирани ИТ системи за митниците в ЕС. Програмата улеснява съвместните дейности на митнически служители, включително обмена на добри практики и знания в областта на митническата политика и законодателство и тяхното практическо прилагане. Използването на програмата е ограничено до митническите органи в ЕС и допустимите държави извън ЕС.

Програмата „Митници“ функционира без покани за представяне на предложения и подкрепя дейности като семинари, работни срещи, експертни мрежи, общности по интереси, оперативни екипи за сътрудничество и групи по проекти, изграждане на ИТ капацитет и др.

Целеви групи на програмата са държавите членки на ЕС и държави извън ЕС, свързани с митническите органи по програмата.

Програмата се изпълнява под прякото ръководство на Европейската комисия. Финансирането се предоставя под формата на безвъзмездни средства и обществени поръчки.

11. Космическа програма на ЕС

Космическата политика на ЕС има за цел да допринесе за справяне с някои от най-неотложните предизвикателства днес, като например борбата с изменението на климата, стимулирането на технологичните иновации и осигуряването на социално-икономически ползи за гражданите.

Програмата осигурява глобален, конкурентоспособен и иновативен космически сектор на ЕС, като инвестира в научни изследвания и иновации, и предоставя на бизнеса достъп до космически данни. Програмата също насърчавана

частните инвестиции за стартиращи предприятия, малки и средни предприятия и цели да укрепи автономията на ЕС чрез безопасен и сигурен достъп до космоса.

Интервенциите по програмата са насочени към действия за подобряване на информацията за позиционирането и времето, подобряване на навигационните сигнали, чрез превръщането им в по-точни и надеждни, гарантиране на дългосрочна наличност на сигурни и рентабилни сателитни комуникационни услуги, действия за предлагане на услуги и приложения за смартфони и автомобили; и е насочена към подобряване на данните и инструментите за управление на политиките на ЕС в областта на селското стопанство, околната среда, развитието и хуманитарната помощ, интелигентните градове, климата, транспорта, сигурността на границите и много други области, включително в ИТ сектора, културата и образованието.

Бюджетът на програмата е в размер на 14,88 милиарда евро за периода 2021-2027 г.

Текущите и предстоящите покани за представяне на предложения се публикуват на https://ec.europa.eu/defence-industry-space/funding-and-grants_en.

II. ФОНДОВЕ, ИНСТРУМЕНТИ И ПРОГРАМИ НА ЕС В ПОДКРЕПА НА СБЛИЖАВАНЕТО, УСТОЙЧИВОСТТА И ЦЕННОСТИТЕ.

За периода 2021-2027 г. Европейският съюз осигурява рамка за финансиране на програми и инструменти, които имат за цел укрепуване на устойчивото териториално развитие и сближаването между държавите членки на ЕС. Финансирането цели да спомогне за намаляване на различията в и между регионите на ЕС, както и в рамките на и между държавите членки. Освен това, чрез инвестиране в зеления и цифров преход, в младите хора, в здравеопазването и в действията за защита на ценностите на ЕС, програмите за финансиране ще се стремят да направят ЕС по-устойчив към настоящи и бъдещи предизвикателства. Програми като Механизма за възстановяване и устойчивост и REACT-EU (финансирани чрез инструмента Следващо поколение ЕС), ще подкрепят важни инвестиции и реформи в държавите членки. Средствата, отпуснати за подкрепа на сближаването, устойчивостта и ценностите са разпределени за финансиране на следните области на политиките:

- *Регионално развитие и сближаване* – финансиране за тази област на политиката ще се предоставя по линия на Европейския фонд за регионално развитие, Кохезионния фонд и REACT-EU. Средствата за подкрепа възлизат на 274.27 милиарда евро.

- *Възстановяване и устойчивост* – финансиране по това направление ще се предоставя чрез механизма за възстановяване и устойчивост; инструмента за техническа подкрепа; механизма за гражданска защита (RescEU); програмата „ЕС в подкрепа на здравето“ (EU4Health). Средствата за подкрепа възлизат на 21.40 милиарда евро.

- *Инвестиране в хората, социално сближаване и ценности* – финансиране по това направление ще се предоставя чрез Европейския социален фонд, програмата Еразъм +; Европейският корпус за солидарност; програма „Творческа Европа“; програма „Правосъдие“ и програма „Граждани, равенство, права и ценности – в подкрепа на направление „Инвестиции в хората, социално сближаване и ценности“. Средствата по това направление възлизат на 130.73 милиарда евро.

1. Европейски фонд за регионално развитие.

Европейският фонд за регионално развитие (ЕФРР) е един от основните финансови инструменти на европейската политика на сближаване. Предназначението му е да укрепва икономическото, социалното и териториално сближаване, да спомага за коригиране на дисбаланса в степента на развитие на европейските региони и да подобрява жизнения стандарт в най-необлагодетелстваните региони. Особено внимание се отделя на регионите, които са засегнати от тежки и постоянни неблагоприятни природни или демографски

условия, като най-северните региони, които са с много ниска гъстота на населението, и островните, трансграничните и планинските региони.

През 2021-2027 г. фондът ще разпредели инвестициите си в Европа и в нейните региони в няколко основни направления:

- ✓ Инвестиции в малкия и средния бизнес и в проекти, подкрепящи дигитализацията и цифровата свързаност;
- ✓ Иновации и научни изследвания;
- ✓ Инвестиции в инфраструктура и публични политики по редица теми;
- ✓ Предоставяне на финансиране на проекти, насърчаващи екологичния и нисковъглероден преход;
- ✓ Инициативи, подпомагащи ефективната и приобщаваща заетост, образование, умения, социално включване и равен достъп до образование;
- ✓ Инициативи, които повишават ролята на културата и устойчивия туризъм;
- ✓ Подкрепа на дейности в полза на гражданите, чрез насърчаване на устойчиво градско развитие на дейности, които са по-близо до гражданите;
- ✓ Консултантски услуги и съвети;
- ✓ Проучвания.

В новия програмен период ЕФРР ще се съсредоточи върху предоставянето на подкрепа за *нисковъглеродна Европа чрез насърчаване на чист и справедлив енергиен преход*. Това означава, че по-специално ще се подкрепят енергийната ефективност и енергията от възобновяеми източници, а районите, които засягат енергоемки отрасли, ще се диверсифицират регионите, като се предоставят стимули за осъществяване на екологичен преход. Що се отнася до мобилността, политиката на сближаване и по-специално ЕФРР ще се стремят да подкрепят успешния преход към алтернативни горива.

Инвестициите по линия на ЕФРР ще бъдат също така концентрирани около цифровизацията на услугите за предприятията и гражданите и разгръщането на високоскоростния широколентов достъп. Въпросната подкрепа ще бъде предоставяна там, където е най-необходима, т.е. в *районите, в които са слабо застъпени цифровите технологии*, или такива, в които широколентовият достъп изобщо липсва или е твърде бавен, или в които търговският потенциал е недостатъчен, за да се привлекат частни инвеститори.

Специално внимание ще бъде обърнато на регионите в неравностойно положение, в това число селските райони и тези с природни или демографски неблагоприятни условия и най-отдалечените райони на ЕС.

ЕФРР ще финансира програми със споделена отговорност между Европейската комисия, националните и регионалните власти в държавите членки. Администрациите на държавите членки избират кои проекти да финансират и поемат отговорност за ежедневно управление. Комисията одобрява оперативните

програми и си сътрудничи с администрациите на държавите членки относно изпълнението.

Средствата, които са предвидени за подпомагане на европейските региони за периода 2021-2027 г. възлизат на 226 милиарда евро.

2. Кохезионен фонд.

Кохезионният фонд е създаден с цел укрепване на икономическото, социалното и териториалното сближаване на Европейския съюз и за насърчаване на неговото устойчиво развитие. Подкрепата се оказва за държави членки, чиито брутен национален доход на глава от населението е под 90 % от средното за ЕС. Фондът подпомага национални и регионални публични власти в България, Чехия, Естония, Гърция, Хърватия, Кипър, Латвия, Литва, Унгария, Малта, Полша, Португалия, Румъния, Словения и Словакия; и косвено гражданите на ЕС, обществени организации и предприятия.

В периода 2021-2027 г. подкрепата по фонда ще бъде насочена към подпомагане на инвестиционни проекти в околната среда и в изграждането на екологична инфраструктура, както и в сферата на трансевропейските транспортни мрежи (TEN-T), като целта е намаляване на икономическите и социалните различия между регионите на ЕС. Той ще обхваща и проекти за енергийна ефективност, използване на енергия от възобновяеми източници или устойчива градска мобилност, носещи явни ползи за околната среда.

По линия на Кохезионния фонд в регионите на ЕС ще бъдат инвестирани 48 милиарда евро.

3. Програма за помощ за възстановяване в полза на сближаването и териториите на Европа (REACT-EU).

REACT-EU е една от най-големите програми по новия инструмент Next Generation EU. Програмата продължава и разширява мерките на ЕС за реагиране при кризи и за възстановяване на кризата, причинена от коронавируса и е мост към дългосрочния план за възстановяване. Това е нова инвестиция, която допълва програмите за 2014-2020 г. и средствата, предвидени по политиката за сближаване за периода 2021-2027 г. В рамките на новата програма REACT-EU, Европейската комисия предвиди допълнително увеличение на бюджета на действащите програми на политиката на сближаване с 55 милиарда евро, които ще бъдат разпределени между държавите членки в зависимост от три основни показателя – тежест на социално-икономическите последици от кризата, причинена от пандемията; младежка безработица и относителен просперитет на държавите членки.

Допълнителните ресурси по REACT-EU ще бъдат използвани за проекти, които насърчават капацитета за възстановяване на кризата, както и инвестиции в

операции, допринасящи за подготовката на екологично, цифрово и устойчиво възстановяване на икономиката.

Средствата по REACT-EU се предоставят на Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и на Европейския социален фонд+ (ЕСФ+). Допълнителните средства предвидени за ЕФРР ще бъдат използвани за подкрепа на инвестициите в продукти и услуги за здравно обслужване и за осигуряване на подпомагане под формата на оборотен капитал или инвестиционна подкрепа за МСП. Средствата, отпуснати за ЕСФ+ ще бъдат в помощ на запазването на заетостта, включително чрез схеми за заетост с намалено работно време и подкрепа за самостоятелно заети лица, както и за създаване на работни места.

Размерът на средствата за България по REACT-EU възлиза на 656 млн. евро за операции в подкрепа на преодоляване на последиците от кризата, предизвикана от пандемията от COVID-19. Мерките по този Инструмент са планирани за реализация в рамките на оперативни програми „Региони в растеж“, „Развитие на човешките ресурси“, „Иновации и конкурентоспособност“ и оперативната програма за храни и/или основно материално подпомагане.

За финансиране се кандидатства пред органа, който управлява съответната регионална програма на ЕС.

4. Механизъм за възстановяване и устойчивост.

Механизмът за възстановяване и устойчивост е един от елементите на „Следващо поколение ЕС“. Чрез него ще бъдат осигурени 723,8 млрд. евро под формата на заеми и безвъзмездни средства (по текущи цени) в подкрепа на предприятиите от държавите от ЕС реформи и инвестиции. Целта е да се смекчат икономическите и социалните последици от пандемията от коронавирус и да се повишат устойчивостта, издръжливостта и подготвеността на европейските икономики и общества за предизвикателствата и възможностите на екологичния и цифровия преход.

В рамките на Механизма всяка държава членка на ЕС изготвя и представя на Европейския съюз *Национален план за възстановяване и устойчивост* във връзка със своята Национална програма за реформи. Финансовата подкрепа се предоставя за инвестиции и реформи, включително във връзка със зеления и цифров преход и с устойчивостта на националните икономики, обвързани с основните приоритети на Европейската комисия. Плановете се преразглеждат и адаптират от страна на Европейската комисия. Решение за окончателното разпределение на средствата ще се вземе 2023 г.

Основната цел на Механизма е да способства икономическото и социално възстановяване от кризата, породена от COVID-19 пандемията. В преследването на тази цел са групирани набор от мерки и реформи, които да имат съществен принос към възстановяването на потенциала за растеж на икономиката и да го развият,

като осигурят устойчивост на негативни външни въздействия. Ще бъдат подкрепяни мерки за изграждане на зелен и цифров преход. Тяхното изпълнение трябва да доведе до различни предимства, като например осигуряване на по-бърз интернет, по-чиста енергия и транспорт, обновяване на сгради, модернизиране на публичните администрации, внедряване на иновативни технологии в полза на всички европейски граждани. Това ще позволи в дългосрочен план постигането на стратегическата цел за конвергенция на икономиката и изравняване на доходите до средноевропейските.

България ще се възползва от финансов пакет, предоставен от инструмента „Следващо поколение ЕС“ в размер на 6,217 млрд. евро под формата на грантове и 4,549 млрд. евро под формата на заеми. За целта беше изготвен *Национален план за възстановяване и устойчивост* като приложение към Националната програма за реформи от страна на Министерски съвет. Негова основна цел е да подпомогне икономическото и социално възстановяване от кризата, породена от пандемията от COVID-19. За да постигне тази цел, България предложи различни мерки и реформи, които следва да развият и повишат потенциала за растеж на българската икономика.

Планът на България е структуриран в четири основни стълба:

- ✓ *Иновативна България.* За този стълб ще бъдат заделени 26.9 % от ресурсите на Плана за възстановяване и устойчивост. Негова цел е повишаване на конкурентоспособността на икономиката и нейното трансформиране в икономика, базирана на знанието и интелигентния растеж, чрез мерки в областта на образованието, дигиталните умения, науката, иновациите, технологиите и техните взаимовръзки.
- ✓ *Зелена България.* За постигането на целите на този стълб ще бъдат заделени 38,1 % от ПВУ. Той ще се фокусира върху управлението на природните ресурси, което да позволи задоволяване на текущите нужди на икономиката и обществото, при запазване на екологичната устойчивост.
- ✓ *Свързана България.* За този елемент ще бъдат заделени 17.4 % от ресурсите на Плана. Той ще бъде фокусиран върху подобряването на транспортната и дигитална свързаност, насърчаване на местното развитие съобразно специфичния местен потенциал. Целта му е повишаване на конкурентоспособността и устойчивото развитие на районите на страната.
- ✓ *Справедлива България.* 17.7 % от ресурсите на ПВУ ще бъдат заделени за изпълнение на мерките, предвидени в този стълб. Акцентът ще бъде поставен върху хората в неравностойно положение, чрез изграждане на ефективни и отговорни публични институции, ангажирани с нуждите и потребностите на гражданите и бизнеса.

Националният план за възстановяване и устойчивост на Република България е все още в процес на преразглеждане и адаптиране. Очаква се работата по него да бъде финализирана през 2022 г.

Повече информация за Плана може да бъде намерена на www.nextgeneration.bg.

5. Инструмент за техническа подкрепа.

Инструментът за техническа подкрепа предоставя експертна помощ на държавите от ЕС за разработване и изпълнение на реформи за повишаване на устойчивостта. Подкрепата се предоставя при поискване и може да включва стратегически и правни съвети, проучвания, обучения и посещения на експерти в държавите членки.

Инструментът помага на националните органи да подобрят капацитета си за проектиране, разработване и изпълнение на реформи, както и да изготвят, изменят, прилагат и преразглеждат националните планове за възстановяване и устойчивост. Подкрепата обхваща области, свързани с управлението и публичната администрация, администрирането на приходите и управление на публичните финанси, устойчивия растеж и бизнеса, околната среда, пазара на труда, образованието, здравеопазването и социалните услуги, финансовия сектор и достъпа до финансиране. Ще се обърне специално внимание на действията, които насърчават зеления и цифровия преход.

Целеви групи са публичните власти в държавите членки на ЕС.

6. Механизъм за гражданска защита (rescEU).

Общата цел на Механизма за гражданска защита е да засили сътрудничеството между държавите членки на ЕС и шест други участващи държави в областта на гражданската защита, с оглед подобряване на превенцията, готовността и реакцията при бедствия. През 2021 г. rescEU беше разширен и засилен с допълнителни средства, за да подготви Европейския съюз да реагира успешно за справяне с последиците от кризата, причинена от COVID-19.

Основни цели на Механизма за гражданска защита са: 1) насърчаване на сътрудничеството между националните органи за гражданска защита; 2) повишаване на обществената осведоменост и подготвеност по отношение на бедствията; 3) осигуряване на възможност за бърза, ефективна и координирана помощ на засегнатото население.

Водеща генерална дирекция на Европейската комисия за rescEU е „Европейска гражданска защита и европейски операции за хуманитарна помощ“ (ЕЧНО). Всяка година дирекцията публикува множество покани за проектни предложения във връзка с мерките за гражданска защита. Тези покани не представляват хуманитарна подкрепа.

Поканите се публикуват на официалната страница на ЕСНО²⁵ както и на портала за финансиране и търгове на Европейския съюз.²⁶

7. Европейски социален фонд+.

Европейският социален фонд подпомага ежегодно милиони европейци да подобрят начина си на живот чрез усвояване на нови умения и намиране на по-добра работа. С бюджет от почти 99,3 милиарда евро за периода 2021-2027 г. новият Европейски социален фонд+ (ЕСФ+) ще продължи да бъде основен инструмент на ЕС за инвестиране в хората и да има съществен принос към политиките на ЕС за заетост, социални, образователни и квалификационни политики.

Като част от политиката на сближаване ЕСФ+ ще продължи своята мисия за подкрепа на икономическото, териториалното и социалното сближаване в ЕС, чрез съдействие за намаляване на различията между държавите членки и регионите.

За съжаление, пандемията забави очаквания напредък, свързан със създаването на работни места, увеличи неравенството и се превърна в сериозно предизвикателство пред образователните и здравните системи. Ето защо за периода 2021-2027 г. ЕСФ+ ще бъде един от ключовите инструменти на ЕС, които помагат на държавите членки да се справят с тези предизвикателства.

Основната цел, която Фондът ще преследва през новия период е да допринесе за по-социална и приобщаваща Европа, чрез подпомагане на социално-икономическото възстановяване на ЕС и действия за повишаване на заетостта и качеството на образованието, създаване на повече умения и възможности за трудовата мобилност, повишаване на стандарта на живот и социалното включване.

Следователно финансирането от ЕСФ+ ще бъде жизненоважно за гарантиране на справедливо и приобщаващо възстановяване на Европа и ще се фокусира върху следните специфични цели:

1) Социално включване. По тази цел ще се подкрепят действия свързани с активното включване, социално-икономическата интеграция на граждани на трети страни; социално-икономическа интеграция на маргинализирани общности; равен достъп до качествени услуги и модернизиране на системите за социална защита; социална интеграция на хората, изложени на риск от бедност и социално изключване; справяне с материалните лишения;

2) Образование и квалификация. По тази специфична цел ще се финансират действия, свързани със създаването на по-добри системи за образование и обучение на всички нива; равен достъп до качествено образование и

²⁵ https://ec.europa.eu/echo/funding-evaluations/financing-civil-protection/calls-for-proposals_en

²⁶ <https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/home>

обучение; повишаване на уменията, преквалификация и учене през целия живот за всички.

3) *Заетост*. По тази специфична цел ще се финансират дейности, предоставящи възможност за достъп до качествена заетост за всички, включително младежка заетост. Ще се предоставя подкрепа за модернизиране на институциите и услугите на пазара на труда; за участие на пазара на труда, балансирано между половете и адаптиране на работници, предприятия и предприемачи към промяна.

Финансирането на проекти по линия на Европейския социален фонд плюс се осигурява чрез държавите членки. С изключение на програмата EaSI, ЕСФ+ не финансира проекти директно от Брюксел. Ето защо, кандидатите за средства по линия на Фонда следва да се обърнат към Управляващия орган на фонда в съответната държава члена.

Направлението на Европейския социален фонд+ „Заетост и социални иновации“, ще се изпълнява пряко от Комисията по линия на *Програмата за заетост и социални иновации (EaSI)*. То е с бюджет от близо 762 милиона евро за 2021-2027 г. Чрез тази част от фонда ще се подкрепят аналитични дейности, изграждане на капацитет и транснационално/трансгранично сътрудничество за укрепване на социалната защита и социалното включване, справедливи условия на труд, равен достъп до пазара на труда, социално предприемачество и мобилност на работната сила.

Повече информация относно управляващия орган и програмите за финансиране на ниво ЕС може да бъде намерена на следния уебсайт: <https://ec.europa.eu/esf/main.jsp?catId=45&langId=en>.

Програмите, финансирани по линия на ЕСФ+ за България са представени по-подробно в глава III от настоящото ръководство.

8. Програма „ЕС в подкрепа на здравето“ (EU4Health).

Пандемията от COVID-19 засегна не само здравето на пациентите, но постави пред сериозно изпитание медицинския и здравен персонал, и дестабилизира здравните системи в Европа. Европейската комисия предложи визия за подобряване на здравето и укрепване на здравеопазването в държавите членки, като създаде новата програма „EU4Health“ за периода 2021-2027 г., която представлява амбициозен отговор на пандемията.

Финансиране по програмата ще бъде предоставяно на допустими субекти, здравни организации и НПО от държави членки на Европейския съюз и асоциирани с програмата държави. През периода 2021-2027 г. ще бъдат инвестирани над 5,3 млрд. евро в действия с добавена стойност за ЕС, допълващи политиките на Съюза, което превръща програмата в най-голямата програма за подкрепа на здравето в Европейския съюз. В допълнение към това, програмата

EU4Health ще бъде подсилена с още средства по инструмента „Следващо поколение ЕС“.

EU4Health преследва *четири основни цели*:

1) Подобряване на здравето в ЕС, чрез профилактика на заболяванията и промоция на здравето, включително чрез международни инициативи и сътрудничество в областта на здравето.

2) Защита на гражданите на ЕС от сериозни трансгранични заплахи за здравето, чрез профилактика, подготвеност и реакция, и допълващи действия във връзка със създаването на национален резерв от основни продукти от значение при криза, и резерв от медицински, здравен и помощен персонал.

3) Подобряване на лекарствените продукти, медицинските изделия и продуктите от особено значение при криза;

4) Укрепване на здравните системи, тяхната устойчивост и ефективността на ресурсите чрез: укрепване на базите данни, цифровите инструменти и услуги; цифровизация в сферата на здравеопазването; подобряване на достъпа до здравеопазване; разработване и прилагане на здравно законодателство на ЕС; интегриране на дейността на националните здравни системи.

9. Програма „Еразъм+“

„Еразъм+“ е една от най-популярните програми на Европейския съюз. Създадена, за да насърчава образователната мобилност и ученето през целия живот, вече повече от 30 години Еразъм + отваря врати за милиони европейски граждани, като им предоставя възможности за участие в международни обмени, за усъвършенстване и придобиване на нови умения, за учене, работа или стаж в чужбина. Чрез нейните разнообразни действия в сферата на образованието, обучението и спорта, насочени към всички възрасти, програмата вече доказва своя принос в областта на културното и социално сближаване, създаде стотици възможности за повече работни места и ще продължи да го прави в следващите години, за да насърчава ученето през целия живот, иновациите, да спомага за укрепване на европейската идентичност и активното гражданство, и зачитането на културното многообразие.

В периода 2021-2027 г. програмата ще бъде отворена за повече граждани и за още по-широк кръг организации. Една от амбициозните цели на програмата е прекарването на време в друга държава за учене или работа да се превърне в стандарт, а владеенето на други два езика, освен майчиния, в правило.

„Еразъм+“ подпомага също преподаването, научните изследвания, политическите дебати по теми, свързани с ЕС, и насърчава масовия спорт. Дейностите на програмата не са ограничени само до Европейския съюз. Тя поощрява партньорствата, обмена, ученето, стажовете, доброволчеството и спорта и в държави, които не са членки на Съюза.

Условията за допустимост на кандидатите и на дейностите, които се финансират, допустимите партньорства и участващите държави са подробно представени в *Ръководството на Еразъм +*.²⁷

В периода 2021-2027 програмата ще подкрепя следните ключови действия:

- **Ключово действие 1 „Образователна мобилност за граждани.** По това ключово действие се отпуска подкрепа за

- *Мобилност на учащи и на персонала.* По тази дейност се предоставя възможност за ученици, студенти, стажанти и младежи, както и за университетски преподаватели, учители, обучители, младежки работници, треньори по спорт, както и за персонала на участващите в проекта организации, да участват в мобилност, за да се обучават или преподават в друга държава;
- *Дейности за участие на младите хора.* Това са местни и транснационални действия, ръководени от младежи и инициирани от неформални групи младежи и/или младежки организации с цел насърчаване на тяхната ангажираност и участие в демократичния живот. Целта е с този вид участие да се повиши тяхната осведоменост за общите ценности на ЕС и основните права на европейските граждани.
- *DiscoverEU.* Действие DiscoverEU предлага на 18-годишните младежи възможност да придобият краткосрочен индивидуален или групов опит, като пътуват из цяла Европа с влак. Чрез участие в програмата, младежите получават възможност да опознаят културното многообразие на Европа, да повишат съзнанието си за опазване на околната среда и да осмислят принадлежността си към Европейския съюз. Младежите могат да кандидатстват за участие директно чрез Европейския младежки портал²⁸. DiscoverEU е също така насочен и към младежи с по-малко възможности, за да се улесни участието им в DiscoverEU наравно с техните връстници. Повече информация може да бъде намерена в официалната интернет страница на Европейския младежки портал.
- *Виртуален обмен в областта на висшето образование и младежта.* Това са онлайн действия, насочени към контакти, които насърчават межкултурния диалог и развитието на меки умения между лица от трети държави, които не са асоциирани към програмата, държави членки на ЕС, или трети държави,

²⁷ Вж. по-подробно на <https://erasmus-plus.ec.europa.eu/bg/node/2699>

²⁸ Вж. по-подробно на https://europa.eu/youth/about-us_bg.

асоциирани към програмата. Те се провеждат в малки групи и винаги се ръководят от обучен модератор.

Деятелностите за мобилност имат за цел постигане на различни резултати от страна на бенефициерите, получили финансиране по Еразъм +. Те могат да водят до подобряване на учебната ефективност, до повишаване пригодността за заетост и на перспективите за кариера, до подобряване на методите и практиките за работа с младежта, поощряване на предприемачески дух управленските умения, до усъвършенстване на различни дигитални и чуждоезикови компетенции, до по-широка межкултурна осведоменост, както и до повишена способност за посрещане на нуждите на хората с по-малко възможности, и много други.

Критериите и условията, приложими за всеки тип проект за мобилност са подробно описани в *Ръководството за програмата Еразъм +*.

- Ключово действие 2 „Сътрудничество между организациите и институциите“.

Това действие предоставя подкрепа за осъществяване на сътрудничество и партньорства за високи постижения (между европейски университети, центрове за високи постижения в областта на ПОО, академии за учители „Еразъм+“, действие „Еразмус Мундус“), партньорства за иновации (между алианси за иновации и подкрепа за проекти, ориентирани към развитие в бъдещето), проекти за изграждане на капацитет в областта на висшето образование, професионалното образование, образованието за младежи и в областта на спорта.

В зависимост от адресираната област и вида на кандидата, ключово действие 2 се управлява или от *националните агенции на програма „Еразъм +“*²⁹, или от *Европейската изпълнителна агенция за образование, аудио-визуално и култура (EACEA)*.

По ключово действие 2 се подкрепят следните видове партньорства:

Партньорства с цел сътрудничество, които разпределени в следните направления:

- *Партньорства за сътрудничество.* Тяхна основна цел е повишаване на качеството на дейностите на организациите, участващи в партньорствата; развиване и укрепване на мрежи от партньори; увеличаване на капацитета на бенефициерите за съвместна работа на транснационално равнище, чрез засилване на интернационализацията на техните дейности и предоставяне на възможност за обмен или

²⁹ Националната агенция по Еразъм + за България е „Център за развитие на човешките ресурси“, Начало – HRDC.

развитие на нови практики и методи, споделяне на иновативни решения и идеи.

- *Малки партньорства.* Това действие е предназначено за разширяване на достъпа до програмата за участници, които досега не са се възползвали от възможностите на Еразъм+, както и за труднодостъпни целеви групи. По това направление размерът на отпусканите безвъзмездни средства за кандидатите е по-нисък, продължителността е по-кратка и административните изисквания са по-ниски в сравнение с партньорствата за сътрудничество.

Партньорства за високи постижения:

- *Европейски университети.* По това направление се подкрепя създаването на мрежи от институции за висше образование. Целта е да се задълбочи трансграничното сътрудничество чрез разработването на съвместни дългосрочни стратегии между различни университети и от различни държави за висококачествено образование, научни изследвания и иновации, основани на обща визия и споделени ценности;
- *Центрове за високи постижения в областта на професионалното образование и обучение (ЦВППОО).* По това направление се подкрепя подход отдолу нагоре към високите постижения в професионалното образование с участието на широк кръг заинтересовани лица. Тази инициатива ще даде възможност на институциите за професионално образование и обучение да адаптират своите действия към променящите се икономически и социални потребности.
- *Академии за учители „Еразъм+“.* Общата цел на това действие е да се създадат европейски партньорства между доставчиците на образование и обучение за учители с цел създаването на академии за учители „Еразъм+“. Тези академии ще насърчават многоезичието и културното многообразие, ще развиват подготовката на учителите в съответствие с приоритетите на ЕС в областта на образователната политика.
- *Действие „Еразмус Мундус“.* Чрез това направление ще се насърчат високите постижения и интернационализацията на институциите за висше образование в световен мащаб чрез програми за обучение на равнище магистърски курсове, съвместно предоставяни и признавани от установените в Европа институции за висше образование и отворени за институции от други държави по света.

Партньорства за иновации

- *Алианси за иновации.* Това направление насърчава стратегическото сътрудничество между институциите в сферата на висшето образование и на професионалното образование и обучение, бизнеса и научните изследвания – т.нар. „триъгълник на знанието“.
- *Проекти, ориентирани към развитието в бъдещето.* Това направление насърчава иновациите, творчеството и участието, както и социалното предприемачество в различни области на образованието и обучението.

Проекти за изграждане на капацитет.

- *Проекти за изграждане на капацитет в областта на висшето образование.* По това действие се подкрепят международни проекти за сътрудничество, основани на многостранни партньорства между организации, чиято дейност е свързана с областта на висшето образование.
- *Проекти за изграждане на капацитет в областта на професионалното образование и обучение (ПОО).* С това действие се подкрепят международни проекти за сътрудничество, основани на многостранни партньорства между организации, чиято дейност е свързана с областта на ПОО, в държави членки на ЕС, трети държави, асоциирани към програмата, и трети държави, които не са асоциирани към програмата.
- *Проекти за изграждане на капацитет в областта на младежта.* С това действие се подкрепят сътрудничеството и обменът в областта на младежта между организации в държави членки на ЕС, трети държави, асоциирани към програмата, и трети държави, които не са асоциирани към програмата, и се обхващат дейности за неформално учене, насочени към повишаването на капацитета на организации, работещи с младежи извън сферата на формалното учене, като същевременно се осигурява активното участие на младежите.
- *Проекти за изграждане на капацитет в областта на спорта.* Това направление подкрепя международни проекти за сътрудничество, основани на многостранни партньорства между организации, чиято дейност е свързана с областта на спорта, в държави членки на ЕС, трети държави, които са асоциирани към програмата, и трети държави, които не са асоциирани към програмата.
- *Спортни събития с нестопанска цел.*

С това действие ще се подпомагат подготовката, организацията и последващите действия във връзка със спортни събития с нестопанска цел, организирани в една или в няколко държави от организации с нестопанска цел или

от публични органи, чиято дейност е свързана с областта на спорта. Тези събития ще имат за цел да се увеличи видимостта на действията по „Еразъм+“ в областта на спорта и да се повиши осведомеността относно ролята на спорта за насърчаване на социалното приобщаване, равните възможности и укрепващата здравето физическа активност.

Ключово действие № 3 „Сътрудничество между организациите и институциите“.

В рамките на това ключово действие се предоставя подкрепа за действие „Обединена европейска младеж“. Това действие е насочено към младежките организации на местно равнище и към по-големите организации. С него се подкрепят трансгранични партньорства. Целта е да се достигне до широк кръг от младежи в младежките организации и извън тях, включително и до младежи с по-малко възможности. Проектите следва да улесняват развитието на партньорства и мрежи, като дават възможност за участие на местни НПО и младежки движения.

В допълнение това ключово действие обхваща:

- Действия, насочени към подготовка и подкрепа за изпълнението на програмата за политиката на ЕС в областта на образованието, обучението, младежта и спорта, включително секторни програми за висше образование, професионално образование и обучение, училищно образование и образование за възрастни, по-специално чрез улесняване на управлението и функционирането на отворените методи на координация.
- Осъществяване на европейски експериментални политики, водени от публични органи на високо равнище, чрез пробни дейности за мерки на политиката в няколко държави въз основа на надеждни методи за оценка.
- Действия, насочени към събиране на факти и знания за системите и политиките в областта на образованието, обучението, младежта и спорта на национално и европейско равнище, с цел да се улесни обосноваването на политики. Събирането на факти и анализите ще се осъществява в рамките на европейски или международни проучвания и изследвания, както и на основата на тематичен и специфичен за отделните държави експертен опит
- Действия, с които се улесняват прозрачността и признаването на уменията и квалификациите, както и трансферът на кредити с цел стимулиране на осигуряването на качеството, подкрепа на валидирането на неформалното учене, управлението на уменията и професионалното ориентиране.
- Сътрудничество с международни организации с широко признат експертен и аналитичен капацитет (като ОИСР и Съвета на Европа) с цел засилване на въздействието и добавената стойност на политиките в областта на образованието, обучението, младежта и спорта.

Кандидатстване по програма „Еразъм +“

Дейностите по програмата се осъществяват пряко от Европейската комисия и непряко с подкрепата на националните агенции на ЕС по „Еразъм+“.³⁰

Всяка година по програма „Еразъм+“ се публикува една обща покана за представяне на предложения, с която се предоставят възможности на организации и лица, работещи в областта на образованието, обучението, младежта и спорта. Поканата дава насоки и крайни срокове за кандидатстване по всяко действие.

Освен това на централизирано равнище се публикуват и някои специфични покани за представяне на предложения³¹.

Децентрализираните проекти за България се управляват от Българската национална агенция по „Еразъм+“ - Центърът за развитие на човешките ресурси.³²

Условията и изискванията към кандидатите се представят подробно в *ръководството за програмата „Еразъм+“*. Ръководството е основният документ за всяка организация, която възнамерява да кандидатства. Достъпен е онлайн, а също така може да бъде изтеглен във формат PDF.

10. Европейски корпус за солидарност.

Европейският корпус за солидарност е програма на Европейския съюз, която стартира като инициатива, насърчаваща младите хора в Европа да участват в доброволчески дейности и дейности за солидарност на различни организации, както в България, така и в чужбина, като едновременно с това натрупват професионален опит и придобиват нови умения.

Общата цел на програмата е да се повиши ангажираността на младежите и на организациите, които привличат младежи за участие в Европейския корпус в достъпни и висококачествени дейности за солидарност и най-вече за доброволчество като път за укрепване на сближаването, солидарността, демокрацията, европейската идентичност и активното гражданство в Съюза и отвъд неговите граници, както и справяне с обществените и хуманитарните предизвикателства на място, като се обръща особено голямо внимание на насърчаването на устойчивото развитие, социалното приобщаване и равните възможности³³.

Европейският корпус за солидарност е част от програма „Еразъм+“. На европейско равнище отговорността за изпълнението на централизираните действия на Европейския корпус за солидарност се носи от Европейската изпълнителна

³⁰ Вж. по-подробно на <https://erasmus-plus.ec.europa.eu/about-erasmus/how-erasmus-is-managed>

³¹ Вж. по-подробно на https://www.eacea.ec.europa.eu/index_en

³² <https://hrdc.bg/>.

³³ Вж. по-подробно на <https://europeansolidaritycorps.bg/rykovodstva-i-dokumenti>.

агенция за образование и култура към Европейската комисия („Изпълнителната агенция“). Изпълнителната агенция отговаря за управлението на пълния жизнен цикъл на проектите по тези действия — от популяризирането, анализа на заявленията за безвъзмездни средства и осъществяването на мониторинг на място върху проектите до разпространението на резултатите от проектите и програмата.

Националните агенции по „Еразъм +“ предоставят подкрепа на участниците и целевите групи по време на всички етапи на тяхното участие от процедурата по кандидатстване до изпълнението на проекта и окончателната му оценка.

Ресурсният център на Европейския корпус за солидарност има за цел да помага участващите в него изпълнителни органи, участващи организации и младежи да повишават качеството на изпълнение на дейностите и действията за солидарност. Неговата основна задача е да организира курсове за обучение, учебни посещения, форуми, сътрудничество и дейности за изграждане на партньорства, да разработва и документира методи и инструменти за обучение, свързани с дейностите, които се подкрепят от Европейския корпус за солидарност, както и да издава практически публикации и насоки.

Общият индикативен бюджет на Европейският корпус за солидарност е 1,009 милиарда евро за периода 2021-2027г. В годишната работна програма³⁴ се определят наличния бюджет по действия, планирания брой на проектите, на които ще бъдат отпуснати безвъзмездни средства, както и относно индикативните средни размери на безвъзмездните средства.

10.1. Допустими участници

Участниците в програмата са от една страна младежи, а от друга организации, които приемат младежите за участие.

Всяка организация, законно установена в държава членка на ЕС, както и в трети страни, асоциирани по програмата, има право да участва в нея.

Организациите, които кандидатстват за финансиране на доброволчески проекти и на проекти за хуманитарна помощ по програма „Европейски корпус за солидарност“ трябва да притежават *Знак за качество*. Знакът за качество за доброволчески дейности, свързани с хуманитарна помощ, сертифицира способността на дадена организация да провежда висококачествени дейности за солидарност в съответствие с принципите, целите и изискванията на Европейския доброволчески корпус за хуманитарна помощ. Само когато една организация е получила знак за качество, може да участва в програмата, а *тези организации, които кандидатстват за безвъзмездни средства се изисква да получат знак за качество на водеща организация*.

³⁴ Вж. по-подробно на Референтни документи и ресурси | European Youth Portal (europa.eu)

Центърът за развитие на човешките ресурси е присъждащият орган на знак за качество за доброволчески проекти за България.

Организациите, които имат желание да участват в проекти за доброволчески дейности, свързани с хуманитарна помощ подават заявления пред Европейската изпълнителна агенция за образование и култура.³⁵

Всички младежи, които искат да участват в Европейския корпус за солидарност, трябва да се регистрират в портала на инициативата³⁶. Участващите младежи трябва да са на възраст от 18 до 30 години и да пребивават законно в държава по програмата или държава партньор и да са регистрирани в портала на програмата.

11. Програма „Творческа Европа“.

Културата, изкуствата, културното наследство и културното многообразие са изключително ценни за европейското общество. Програма „Творческа Европа“ за периода 2021 - 2027 г. (Creative Europe) разполага с бюджет от 2,44 млрд. евро и ще инвестира в действия, които укрепват културното многообразие и отговарят на потребностите и предизвикателствата в областта културата и творчеството.

Основните цели на програмата са:

- опазване, развитие и популяризиране на европейското културно и езиково многообразие и наследство
- повишаване на конкурентоспособността и икономическия потенциал на секторите на културата и творчеството, и по-специално на аудио-визуалния сектор.

Дейностите в програмата са насочени към:

- засилване на художественото и културното сътрудничество на европейско равнище с цел да се подкрепи създаването на европейски произведения и да се засили икономическото, социалното и външното измерение на иновациите и мобилността в европейските сектори на културата и творчеството;
- насърчаване на конкурентоспособността, разрастването, сътрудничеството, иновациите и устойчивостта, включително чрез мобилност в рамките на европейския аудио-визуален сектор;
- насърчаване на сътрудничеството в областта на политиката и иновативните действия в подкрепа на всички направления на програмата.
- насърчаване на разнообразна, независима и плуралистична медийна среда и медийна грамотност, като по този начин се насърчават свободата на

³⁵ Вж. по-подробно на [How to certify my organisation | EDUCATION, YOUTH, SPORT AND CULTURE \(europa.eu\)](https://www.creative-europe.eu/en/how-to-certify-my-organisation).

³⁶ Вж. на [About | European Youth Portal \(europa.eu\)](https://www.europeanyouthportal.eu/en/about).

художественото изразяване, межкултурният диалог и социалното приобщаване.

Новите инициативи за периода 2021 – 2027 следва да стимулират усилията за по-приобщаващи, по-цифровизирани и по-устойчиви в екологично отношение културни и творчески индустрии.

Програмата „Творческа Европа“ е разделена в 3 направления:

- 1) Направление „Култура“, което обхваща секторите на културата и творчеството, с изключение на аудио-визуалния сектор.
- 2) Направление MEDIA, което обхваща аудио-визуалния сектор.
- 3) Междусекторно направление, което обхваща действия във всички сектори на културата и творчеството.

11.1. Допустими дейности

Направление „Култура“

По направление „Култура“ се цели засилване на разпространението на европейски произведения в цифрова и многоезична среда. Допустими за финансиране са както хоризонтални, така и секторни дейности във всички сектори на културата и творчеството, с изключение на аудио-визуалния сектор, като:

Хоризонтални действия, които включват:

- проекти за транснационално сътрудничество, обединяващи организации в секторите на културата и творчеството от всякакъв мащаб – включително микро и малки организации – и от различни държави с цел предприемане на секторни или междусекторни дейности;
- европейски мрежи от организации в секторите на културата и творчеството от различни държави;
- паневропейски платформи за култура и творчество;
- транснационална мобилност на хората на изкуството и на операторите в секторите на културата и творчеството, и транснационално разпространение на художествени и културните произведения;
- подкрепа, включително за изграждането на капацитет, за организации в секторите на културата и творчеството, с оглед насърчаване на тяхната интернационализация;
- сътрудничество, изготвяне и изпълнение на политики в областта на културата, включително чрез предоставянето на данни и обмен на най-добри практики, пилотни проекти, и стимули с цел утвърждаване на равенството между половете;

Секторни действия, които включват:

- *подкрепа за музикалния сектор*: действия за насърчаване на многообразието, творчеството и иновациите в музикалната сфера, включително изпълнения на живо, по-специално разпространение и промоция на всички видове

музикален репертоар в Европа и извън нея, действия за обучение, участие в музикална дейност и достъп до нея и привличане на публика за всички видове европейски репертоар, както и подкрепа за събирането и анализа на данни; Тези действия се основават върху опита и експертните знания, придобити в рамките на инициативата „Music moves Europe“, и ще продължат да ги подкрепят;

- *подкрепа за книжния и издателския сектор*: целенасочени действия за насърчаване на многообразието, творчеството и иновациите, популяризирането на европейската литература в Европа и извън нея, включително в библиотеките, обучение и обмен на специалисти в сектора, автори и преводачи, както и транснационални проекти за сътрудничество, иновации и развойна дейност в този сектор; целенасочени действия за насърчаване на превода на литература и, когато е възможно, адаптирането на литературата в достъпни формати за хората с увреждания;

- *подкрепа за секторите на архитектурата и културното наследство* за качествено застроена среда: целенасочени действия за мобилност, изграждане на капацитет и интернационализация на работещите в областта на архитектурата и културното наследство; насърчаване на висококачествена застроена среда, партньорското обучение и ангажирането на аудиторията с цел разпространение на висококачествени принципи в съвременната архитектура и интервенциите в областта на културното наследство; подкрепа за устойчивото опазване, възстановяването и адаптивното повторно използване на културното наследство и популяризирането на неговите ценности чрез повишаване на осведомеността и дейности за изграждането на мрежи;

- *подкрепа за други сектори на художественото творчество*, в които са установени конкретни нужди, включително целенасочени действия в полза на развитието на творческите аспекти на устойчивия културен туризъм и секторите на дизайна и модата, и за промоция и представяне на тези други сектори на художественото творчество извън Съюза.

Специални действия, целящи да направят европейското културно многообразие и наследство видими и осезаеми и да създадат благоприятна среда за межкултурен диалог:

- финансова подкрепа за „Европейски столици на културата“;
- финансова подкрепа за „Знак за европейско наследство“, и дейности за изграждане на мрежи между обектите със Знак за европейско наследство;
- награди на Съюза за постижения в сферата на културата;
- европейски дни на наследството;
- подкрепа за европейските културни организации, например оркестрите, които се стремят да обучават и популяризират млади творци с висок потенциал и имат приобщаващ подход с широк географски обхват, или субекти, които

предоставят директно на европейските граждани услуги с голям географски обхват в сферата на културата.

Направление „Медия“ (MEDIA).

По направление „Медия“ се цели насърчаване на продуцирането и разпространението на аудио-визуално съдържание и достъпа до него, както и размерите и особеностите на съответните им пазари, и езиковото многообразие, със подкрепа на дейности, като:

- разработването на аудио-визуални произведения от европейски независими продуцентски компании, обхващащи различни формати (като игрални филми, късометражни филми, сериали, документални филми и описателни видеоигри) и жанрове, и насочени към различни аудитории, включително деца и млади хора;
- продукцията от европейски независими продуцентски компании на новаторско и качествено телевизионно съдържание и телевизионни сериали, насочени към различни аудитории;
- инструменти за промоция и маркетинг, включително онлайн и чрез анализ на данни, с цел повишаване на известността, видимостта, трансграничния достъп за европейските произведения и достигането им до публика;
- подкрепа за международните продажби и разпространението на ненационални европейски произведения на всички платформи (напр. киносалони, онлайн), насочени към малките и големите продукции, включително чрез координирани стратегии за разпространение, обхващащи няколко държави, и насърчаване на използването на инструменти за субтитриране, дублиране и, където е приложимо, аудио описание;
- подкрепа за многоезичния достъп онлайн до телевизионни програми в областта на културата посредством субтитри;
- подкрепа на дейности за изграждане на мрежи за професионалисти в аудио-визуалната област, включително творци, и обмен тип „бизнес-бизнес“ (B2B) с цел отглеждане и насърчаване на таланти в европейския аудио-визуален сектор и улесняване на развитието и разпространението на европейски и международни съвместни произведения и копродукции;
- подкрепа за дейностите на европейските аудио-визуални оператори по време на прояви и панаири на индустрията в Европа и извън нея;
- подкрепа за видимостта и промоцията на европейските филми и аудио-визуални творби, насочени към широка европейска публика извън националните граници, особено към младите хора и разпространителите на информация, включително чрез организиране на прожекции, комуникация, разпространение и популяризиране на дейности в подкрепа на европейските награди, по-специално

наградата „LUX“ – Европейска филмова награда на публиката, присъждана от Европейския парламент и European Film Academy;

- инициативи, поощряващи привличането на публика и нейната ангажираност, включително дейностите за филмово образование, насочени по-специално към младите хора;

- дейности по обучение и наставничество с цел увеличаване на капацитета на аудио-визуалните специалисти да се адаптират към новите творчески процеси, пазарните новости и цифровите технологии, засягащи цялата верига за създаване на стойност;

- мрежа или мрежи от оператори на канали за видео по заявка, в чиято програма е включен значителен дял ненационални европейски произведения;

- европейски фестивали и мрежа от европейски фестивали или мрежи от европейски фестивали, в чиято програма е включен значителен дял ненационални европейски филми, но които запазват своята идентичност и уникален профил;

- европейска мрежа на кинооператорите с широко географско покритие, в чиято програма е включен значителен дял ненационални европейски филми, която да укрепва ролята на европейските кина в разпространението на европейските произведения;

- специфични мерки, целящи по-балансираното участие на половете в аудио-визуалния сектор, включително проучвания, менторство, обучение и дейности за изграждане на контакти;

- подкрепа за диалога относно политиката, новаторските мерки на политиката и обмена на най-добри практики, включително чрез аналитични дейности и предоставяне на надеждни данни;

- транснационален обмен на опит и ноу-хау, дейности за взаимно обучение и създаване на мрежи между аудиовизуалния сектор и създателите на политики.

Междусекторно направление

По междусекторното направление ще се подкрепят:

Действия за сътрудничество в областта на политиката и информиране:

- подкрепа за разработване на политики, транснационален обмен на опит и ноу-хау, дейности за партньорско обучение и повишаване на осведомеността, изграждане на мрежи и редовен междусекторен диалог между организации в секторите на културата и творчеството и създателите на политики;

- подкрепа за аналитични междусекторни дейности;

- стимулиране на трансграничното сътрудничество в областта на политиката и разработването на политики относно ролята на социалното приобщаване чрез културата;

- подобряване на запознатостта с Програмата и обхванатите от нея теми, насърчаване на работата с граждани на терен и подпомагане на прехвърлимостта на резултатите отвъд равнището на държавите членки.

Действия „Лаборатория за творчески иновации“:

- насърчаване на нови форми на креативност на кръстопътя между различните сектори на културата и творчеството, например чрез експериментални подходи и използването на иновативни технологии;
- стимулиране на новаторски междусекторни подходи и инструменти, които, когато е възможно, включват многоезични и социални измерения, за улесняване на разпространението и промоцията и осигуряването на приходи от културата и творчеството, и достъпа до тях, включително културното наследство.

Действия „Бюра на Програмата“:

- популяризиране на Програмата на национално равнище, предоставяне на съответната информация за различните видове финансова подкрепа, предоставяна в рамките на политиката на Съюза, и подпомагане на участниците в секторите на културата и творчеството при кандидатстване за подкрепа по Програмата, включително чрез информация за изискванията и процедурите, свързани с различните покани за представяне на предложения, и обмен на добри практики;

- подкрепа на потенциални бенефициери в процеса на кандидатстване и предоставяне на партньорско наставничество на новите участници по Програмата, стимулиране на трансграничното сътрудничество и обмена на добри практики между професионалистите, институциите, платформите и мрежите в рамките на и между областите на политиката обхванати от Програмата и секторите на културата и творчеството;

- подкрепа на Комисията при осигуряването на адекватна комуникационна дейност и разпространението на информация за резултатите от Програмата сред гражданите и операторите на секторите на културата и творчеството.

- хоризонтални действия в подкрепа на сектора на новинарските медии за:

- справяне със структурните и технологичните промени пред медийния сектор чрез поощряване на независимостта и плурализма на медийната среда, включително чрез подкрепа за независимия мониторинг с оглед на оценката на рисковете и предизвикателствата за плурализма и свободата на медиите, и подкрепа за дейностите по повишаване на осведомеността;

- подкрепа за високите стандарти в медийното продуциране чрез насърчаване на сътрудничеството, цифровите умения, трансграничната колаборативна журналистика и качествено съдържание, по този начин допринасяйки за професионалната етика в журналистиката;

- насърчаване на медийната грамотност, за да се даде възможност на гражданите да използват и развиват критично разбиране на медиите, и подкрепа за

споделянето на знания и обmena относно политиките и практиките в областта на медийната грамотност;

– включване на специфични мерки, целящи по-балансирано представяне на половете в новинарския медиен сектор.

11.2. Допустими бенефициери

Допустими кандидати и бенефициери по Програмата са представители на публични органи и институции в областта на културата и творческите сектори, представители на неправителствения и частния сектор, включително малки и средни предприятия.

Допустимите кандидати следва да са регистрирани в държави-членки на ЕС. Кандидати, регистрирани в трети държави, Асоциирани към програмата, са допустими при условие, че съответната държава допринася финансово към Програмата, а именно държави-членки на Европейската асоциация за свободна търговия, присъединяващи се държави, държави кандидатки и държави потенциални кандидатки към ЕС, и държави в рамките на европейската политика за съседство.

11.3. Финансиране по програмата

Финансовата подкрепа по програмата е под формата на безвъзмездни средства, награди и поръчки, както и финансови инструменти, като независимо от избраната форма на подкрепа, ще се определя и процент от разходите, за който следва кандидатът да осигури собствено финансиране. Кандидати, развиващи дейност в секторите на културата и творчеството, които са получили над 50% от своите годишни приходи от публични източници през последните две години, ще се приема, че разполагат с необходимия финансов, професионален и административен капацитет за изпълнение на дейностите по програмата. От тях няма да се изискват допълнителни документи, за доказване на такъв капацитет.

Полезна информация за годишните работни програми по програмата, ръководства за кандидатстване по различните направления, насоки за разработване на проектните предложения или на модул/и от тях, анализи от оценки, както и по други теми, свързани с успешното финансиране и изпълнение на проекти по програма „Творческа Европа“ могат да се намерят на <https://culture.ec.europa.eu/resources/document-library>.

Всички актуални процедури за кандидатстване по програмата се на следния линк <https://culture.ec.europa.eu/calls?>.

12. Програма „Правосъдие“

Програма „Правосъдие“ се изпълнява от 2021 г. до 2027 г. В нейните рамки се предоставя финансиране в подкрепа на съдебното сътрудничество по гражданскоправни и наказателноправни въпроси, например финансиране за

обучения за съдии и други практикуващи юристи и за ефективен достъп до правосъдие за гражданите и предприятията. Програмата допринася за развитието на европейско пространство на правосъдие въз основа на върховенството на закона, независимостта и безпристрастността на съдебната система, взаимното признаване, взаимното доверие и съдебното сътрудничество.

Подкрепят се обучения на професионалисти в правосъдието, диалог със заинтересованите страни и експертни срещи и изготвяне и разпространение на технически насоки; изграждане на капацитет на ключови съдебни мрежи на ЕС (напр. Европейската мрежа за съдебно обучение); разработване и използване на цифрови инструменти и взаимно допълване с програмата за Цифрова Европа; и поддръжката и разширяването на портала за електронно правосъдие.

Програмата се управлява пряко от Европейската комисия. Бюджетът на програмата за периода 2021-2027 г. възлиза на 0,30 млрд. евро.

13. Програма „Граждани, равенство, права и ценности“

Програма „Граждани, равенство, права и ценности“³⁷ 2021-2027 (CERV) е финансов инструмент на главна дирекция „Правосъдие и потребители“ на Европейската комисия за подкрепа и насърчаване на гражданските права, ценности и гражданско общество. Програмата е едното от двете направления на фонд „Справедливост, права и ценности“.

Програмата има за цел да защитава и утвърждава правата и ценностите, залегнали в договорите, Хартата и приложимите международни конвенции за правата на човека в Европейския съюз. Чрез нея ще се оказва подкрепа за организациите на гражданското общество и други заинтересовани страни, действащи на местно, регионално, национално и транснационално равнище за насърчаване на гражданското и демократичното участие, за поддържане и по-нататъшно развитие на основани на правата и равенството отворени, демократични и приобщаващи общества, и за укрепване на принципите на правовата държава.

Програмата е структурирана в четири направления за:

1) *Защитаване и утвърждаване на ценностите на Съюза (направление „Ценности на Съюза“).*

Допустимите дейности по това направление са свързани със защитата, насърчаването и повишаването на осведомеността относно правата. Ще се предоставя финансова подкрепа за организациите на гражданското общество, които работят на местно, регионално, национално и транснационално равнище за утвърждаване и развиване на тези права, за защита и утвърждаване на ценностите

³⁷ Вж. по-подробно на https://ec.europa.eu/info/departments/justice-and-consumers/justice-and-consumers-funding-tenders/funding-programmes/citizens-equality-rights-and-values-programme_en.

на Съюза и зачитането на принципите на правовата държава, за изграждането на по-демократичен Съюз, демократичен диалог, прозрачност и добро управление.

2) Утвърждаване на правата, недискриминацията и равенството, включително равенството между половете, и подкрепа за интегрирането на принципа на равенство между половете и недискриминация (направление „Равенство, права и равенство между половете“).

Допустимите дейности по това направление са насочени към:

- ✓ Насърчаване на равенството, предотвратяване и борба с неравенства и дискриминация, основани на пол, раса или етнически произход, религия или убеждения, увреждания, възраст или сексуална ориентация, и спазване на принципа за недискриминация;
- ✓ Подкрепа, поощряване и прилагане на всеобхватни политики, насочени към насърчаване на пълноценното упражняване от страна на жените на техните права; равенство между половете, включително равновесие между професионалния и личния живот; предоставяне на възможности на жените; и интегриране на принципа на равенство между половете; насърчаване и интегриране на недискриминацията; борба с расизма, ксенофобията и всички форми на нетърпимост, включително хомофобията, бифобията, трансфобията и интерфобията и нетърпимостта, основана на половата идентичност, както онлайн, така и офлайн; защита и утвърждаване на правата на детето; защита и насърчаване на правата на лицата с увреждания;
- ✓ Защита и насърчаване на правата, произтичащи от гражданството на Съюза, и правото на защита на личните данни.

3) Насърчаване на ангажираността и участието на гражданите в демократичния живот на Съюза и обмена между гражданите на различни държави членки, както и за познаване на общата им европейска история (направление „Гражданска ангажираност и участие“).

Допустимите дейности по това направление са насочени към:

- ✓ подкрепа за съхраняване на паметта за знакови моменти от съвременната европейска история, като идването на власт на авторитарни и тоталитарни режими, включително техните причини и последиците от тях, както и проекти, насочени към подобряване на познаването сред европейските граждани на тяхната обща история, култура, културно наследство и ценности, като по този начин се подобрява разбирането им за Съюза, за неговото зараждане, цел, многообразие и постижения, както и за значението на взаимното разбирателство и толерантност;
- ✓ насърчаване на участието на гражданите и представителните организации и техния принос за демократичния и гражданския живот на Съюза, с цел

- предоставяне на възможност за огласяване и публичен обмен на техните мнения във всички области на дейност на Съюза;
- ✓ насърчаване на обмена между граждани на различни държави, по-специално чрез побратимяване на градове и мрежи от градове, така че да получат възможност за практически досег с богатството и многообразието на общото наследство на Съюза и да осъзнаят, че това богатство и многообразие представляват надеждна основа за общо бъдеще.

4) Ограничаване на насилието, включително насилието, основано на пола (направление „Дафне“).

Допустимите дейности по това направление са насочени към:

- ✓ Предотвратяване и борба на всички равнища с всички форми на основано на пола насилие срещу жени и момичета и домашно насилие, включително чрез утвърждаване на стандартите, установени в Конвенцията на Съвета на Европа за превенция и борба с насилието над жени и домашното насилие (Истанбулската конвенция);
- ✓ Предотвратяване и борба с всички форми на насилие над деца, млади хора и други рискови групи, като например ЛГБТИК лицата и лицата с увреждания;
- ✓ Подкрепа и защита на всички преки и непреки пострадали от формите на насилие, посочени в точки 1) и 2), като пострадали от домашно насилие, упражнено в рамките на семейството или в рамките на интимна връзка, включително деца, осиротели в резултат на битови престъпления, и оказване на подкрепа и осигуряване на еднакво равнище на защита в целия Съюз за жертвите на насилие, основано на пола.

Примерни дейности, допустими за подкрепа по всички направления, са: повишаване на осведомеността, популяризиране и разпространение на информация с цел подобряване на познаването на правата, ценностите и свързаните политики; обучения и обмен на добри практики; дейности по анализ и мониторинг; разработване и поддръжка на инструменти за информационни и комуникационни технологии; подкрепа за създаване и развитие на капацитет на организациите на гражданското общество за осигуряване на достъп за всички граждани до услугите по консултиране и подкрепа и за застъпнически дейности с цел утвърждаване на права; сплотяване на граждани от различни националности и култури, дейности по побратимяване на градове и проекти на гражданското общество; техническа и организационна подкрепа.

Допустими кандидати и бенефициери по програмата са представители на публични органи и институции, работещи в областта на правата на човека,

демократичните ценности и насърчаване на гражданското общество, и представители на неправителствения сектор.

Допустимите кандидати следва да са регистрирани в държави-членки на ЕС. Кандидати, регистрирани в трети държави, са допустими при условие, че съответната държава е членка на Европейската асоциация за свободна търговия, е присъединяваща се държава, държава кандидатка и държава потенциален кандидат към ЕС, или е държава в рамките на европейската политика за съседство.

Финансовата подкрепа по програмата е под формата основно на безвъзмездни средства, но по определени процедури ще бъдат предвидени и награди, обществени поръчки и финансови инструменти.

Указания за финансиране на дейности и актуални процедури за кандидатстване по програмата се публикуват на Портала за финансиране и обществени поръчки на ЕС.³⁸

³⁸ <https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/programmes/cerv>.

III. ФОНДОВЕ, ИНСТРУМЕНТИ И ПРОГРАМИ НА ЕС В ПОДКРЕПА НА ПРИРОДНИТЕ РЕСУРСИ И ОКОЛНАТА СРЕДА.

Европейската комисия осигурява рамка за финансиране на програми и фондове (Общата селскостопанска политика, Европейският фонд за морско дело и рибарство), които подкрепят селското стопанство и рибарството на ЕС, и чиято цел е да превърнат тези сектори в по-конкурентоспособни. Други програми са посветени изключително на целите на ЕС за околната среда и климата (като програмата за действия в областта на околната среда и климата „LIFE“ и Фонда за справедлив преход).

Финансирането е разпределено в следните направления:

- *Селско стопанство и морска политика* – това направление ще бъде подкрепяно с помощта на Европейския фонд за гарантиране на земеделието, Европейския фонд за развитие на селските райони, Европейския фонд за морско дело и рибарство. Средствата за подкрепа възлизат на 385.77 милиарда евро.

- *Действия, свързани с околната среда и климата* - финансиране по това направление ще се предоставя по линия на програма LIFE и Фонда за справедлив преход – в подкрепа за действия в областта на климата и околната среда с общ размер на финансиране 14.48 милиарда евро.

1. Европейски фонд за гарантиране на земеделието³⁹.

Европейският фонд за гарантиране на земеделието предоставя подкрепа да жизнеспособни земеделски доходи и устойчивост в целия ЕС за повишаване на продоволствената сигурност чрез обща селскостопанска политика.

Целта му е да допринесе за постигането на целите на ЕС за околната среда и климата. Сред приоритетите на фонда попадат защита на околната среда, борбата с изменението на климата, опазването на природните ресурси и биоразнообразието, които са приоритет и на Общата селскостопанска политика.

Европейският фонд за гарантиране на земеделието (ЕФГЗ) подкрепя земеделските производители в ЕС чрез различни схеми. Той също така финансира мерки за подкрепа и стабилизиране на селскостопанските пазари, оказва подкрепа за частно складиране, както и на други, специфични за сектора мерки, включително схемата на ЕС за предоставяне на плодове в училище, зеленчуци и мляко, информационни и промоционални действия и др.

ЕФГЗ подкрепя земеделските производители в ЕС чрез предоставяне на различни схеми за плащане, включително схема за основно плащане, плащания за

³⁹ Вж. по-подробно на https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/common-agricultural-policy/financing-cap/cap-funds/grants-information_bg.

устойчиви методи на земеделие (в рамките на т.нар. „зелени директни плащания“, като 30 % от директните плащания са насочени към практики, полезни за околната среда и климата), и плащане за млади фермери.

Всички плащания следва да съответстват с правилата на ЕС за безопасност на храните, опазването на околната среда и хуманното отношение към животните. Те са от решаващо значение за поддържането на бизнеса на фермерите, тъй като доходите от земеделието са сравнително по-ниски средния доход в ЕС.

Бюджетът на Фонда за програмния период 2021-2027 г. възлиза на 291,09 милиарда евро.

ЕФГЗ се прилага основно при споделено управление с държавите членки на ЕС.

2. Европейски фонд за развитие на селските райони⁴⁰

Европейският земеделски фонд за развитие на селските райони (ЕЗФРСР) подпомага европейската политика за развитие на селските райони. За тази цел, Фондът финансира приноса на ЕС към програмите за развитие на селските райони (ПРСР). Програмите се изготвят в сътрудничество между Европейската комисия и държавите членки, отчитайки стратегическите насоки на политиката за развитие на селските райони, приети от Съвета, и определените от националните стратегически планове приоритети. ПРСР се състоят от мерки и проекти, които допринасят за постигане на общите за ЕС цели за подобряване на конкурентоспособността на селското стопанство, устойчивото управление на природните ресурси и действията за климата, постигането на балансирано териториално развитие на икономиките и общностите в селските райони.

Целта на ЕЗФРСР е да подкрепя прехода към напълно устойчив селскостопански сектор и развитието на оживени селски райони.

Фондът предоставя помощ на фермерите и жителите на селските райони за повишаване на устойчивостта и конкурентоспособността чрез засилване на използването на цифрови и технологични инструменти; действия за подобряване на привлекателността на селските райони както за живеене, така и за създаване на работни места; подкрепа за иновации и диверсификация на дейностите във фермата; ревитализация на селото; опазване на околната среда и биоразнообразие; и действия, насочени към възстановяване, опазване и подобряване на екосистемите, свързани със селското и горското стопанство, с положителното въздействие върху биоразнообразието, почвата, водата и въздуха.

Бюджетът на Фонда възлиза на 95,51 милиарда евро, от които 8,07 милиарда евро се отпускат по линия на Next Generation EU.

⁴⁰ Вж. по-подробно на https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/sustainability_en.

3. Европейски фонд за морско дело и рибарство⁴¹

В новия програмен период 2021-2027 г. Европейският фонд за морско дело, рибарство и аквакултури (ЕФМДРА) се основава на четири основни приоритета:

Приоритет № 1. Насърчаване на устойчивото рибарство и възстановяване и опазване на водните биологични ресурси.

Приоритет № 2. Насърчаване на устойчивите дейности, свързани с аквакултурите, и на преработването и предлагането на пазара на продукти от риболов и аквакултури, като по този начин се допринася за продоволствената сигурност в Съюза.

Приоритет № 3. Осигуряване на условия за устойчива синя икономика в крайбрежните, островните и вътрешните райони и насърчаване на развитието на общностите, занимаващи се с рибарство и аквакултури.

Приоритет № 4. Укрепване на международното управление на океаните и осигуряване на условия за безопасност, сигурност, чистота и устойчиво стопанисване на моретата и океаните.

ЕФМДРА ще допринася също така за постигането на целите на Съюза в областта на околната среда и на смекчаването на последиците от изменението на климата и адаптирането към него. Предвижда се 30 % от всички разходи в рамките на МФР за периода 2021-2027 г. да бъдат изразходвани за интегриране на целите в областта на климата, 7,5 % от годишните разходи по МФР за периода 2021—2027 г. да се предоставят за цели в областта на биологичното разнообразие през 2024 г., а 10 % от годишните разходи по МФР за периода 2021 —2027 г. за цели в областта на биологичното разнообразие през 2026 и 2027 г.

87 % от бюджета на фонда се изпълняват при споделено управление, а 13 % се изпълняват под пряко управление. Финансирането се отпуска под формата на безвъзмездни средства и обществени поръчки.⁴²

4. Програма за околната среда и действията по климата (LIFE)

Програма LIFE е финансов инструмент на Европейския съюз, подпомагащ проекти за опазване на околната среда, природата и климата на територията на ЕС. Тя е една от водещите програми на ЕС за финансиране в тази област. Действията на програмата са подпомогнали реализирането на над 4500 проекта за опазване на околната среда и за действия в областта на климата. Тя има водеща роля в

⁴¹ Вж. по-подробно на https://ec.europa.eu/regional_policy/bg/policy/what/glossary/e/european-fisheries-fund.

⁴² Вж. поканите за представяне на предложения на: <https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/programmes/emfaf>.

прилагането на основно законодателство на ЕС, включително за директивите за местообитанията и птиците.⁴³

Програмата се управлява от Европейската комисия (ЕК)⁴⁴. За периода 2021-2027 г. нейното изпълнение е делегирано на Изпълнителна агенция за климата, инфраструктурата и околната среда на ЕК – CINEA.

Финансовият пакет за изпълнението на програмата LIFE за периода от 1 януари 2021 до 31 декември 2027 г. възлиза на 5 432 000 000 EUR. От тях 3 488 000 000 EUR са заделени за област „Околна среда“ и 1 944 000 000 EUR за област „Действията по климата“.

Програма LIFE има следните специфични *цели*:

- Да разработва и насърчава иновативни техники, методи и подходи за постигане на целите на ЕС в областта на околната среда и климата, като осигурява финансиране на различни действия, свързани с опазването на природата и биологичното разнообразие; климата; прехода към възобновяема енергия и повишена енергийна ефективност; опазването на природата и биологичното разнообразие, включително чрез подкрепа за „Натура 2000“;
- Да подкрепя разработването, мониторинга, изпълнението и прилагането на законодателството и политиките на Съюза в областта на околната среда и действията по климата, чрез укрепване на капацитета на публични и частни организации, и участието на гражданското общество;
- Да действа като катализатор при внедряването на успешни технически решения за прилагане на съответното законодателство и политика на Съюза в областта на околната среда и в областта на действията по климата, както и прехода към възобновяема енергия, чрез възпроизвеждането на резултати, мобилизирането на инвестиции и подобряването на достъпа до финансиране, и др.

За периода 2021-2027 г. програма LIFE постави следните основни акценти върху изпълнението на политиките, свързани с опазването на околната среда и действията по климата:

- *По-силен акцент върху чистата енергия.* Програмата ще стимулира инвестиции и подкрепя дейности, насочени към енергийна ефективност, по-специално в европейските региони, изоставащи в прехода към чиста енергия;
- *По-силен акцент върху природата и биоразнообразието.* Ще бъдат подпомагани проекти, които насърчават най-добрите практики във връзка с опазването на природата и биоразнообразието, включително свързани с

⁴³ Вж. по-подробно на <https://www.moew.government.bg/bg/ministerstvo/programi-i-proekti/programa-life-2021-2027/obsta-informaciya/>.

⁴⁴ Вж. по-подробно на <http://www.life-bulgaria.bg/>.

подпомагане на селското стопанство и развитието на селските райони, осигурявайки по-последователен подход в различните сектори;

- *Подкрепа за кръговата икономика и смекчаването на последиците от изменението на климата.* Новата програма продължава да подкрепя целите на политиките на ЕС като прехода към кръгова икономика, опазването и подобряването на качеството на въздуха и водата в ЕС, прилагането на рамката на политиката в областта на енергията и климата до 2030 г.;

- *Опростен и по-гъвкав подход.* Новата програма е по-опростена, по-гъвкава и улеснява по-широк географски достъп за справяне с новите приоритети за срока на нейното действие.⁴⁵

5. Фонд за справедлив преход.

Фондът за справедлив преход (ФСП) е нов финансов инструмент в рамките на политиката на сближаване, която е основен инструмент на ЕС за намаляване на регионалните различия и за справяне със структурните промени в регионите на ЕС. Той ще *предоставя подкрепа на териториите, изправени пред сериозни социално-икономически предизвикателства, произтичащи от прехода към неутралност по отношение на климата.* По този начин ФСП ще улесни прилагането на Европейския зелен пакт, чиято цел е до 2050 г. да направи ЕС неутрален по отношение на климата.

ФСП включва широк кръг от дейности, насочени главно към диверсифициране на икономиката и подпомагане на хората да се адаптират в условията на променящ се пазар на труда. Неговите основни цели са да се облекчи въздействието на прехода чрез финансиране на диверсификацията и модернизацията на местната икономика и чрез смекчаване на отрицателните последици за заетостта. За да постигне своята цел, ФСП подкрепя инвестиции за МСП и стартиращи предприятия, в научноизследователски и иновационни дейности, в области като цифровата свързаност, технологиите за чиста енергия, намаляването на емисиите, възстановяването на промишлени обекти, преквалификацията на работниците и техническата помощ.

Фондът ще се изпълнява чрез принципа за споделено управление и в тясно сътрудничество с националните, регионалните и местни органи и заинтересовани страни.

От ФСП ще се предоставят предимно безвъзмездни средства на регионите, в които голям брой хора работят в секторите за добив на въглища, лигнит, битуминозни шисти и торф, или регионите, в които има отрасли с високи емисии на парникови газове. Например ще се помага на работниците да развиват нови

⁴⁵ Вж. по-подробно на <https://www.moew.government.bg/>

умения и компетентности за пазара на труда, както и на МСП, микропредприятията и стартиращите предприятия, с което ще бъдат предложени нови икономически възможности за създаване на работни места в тези региони. Фондът ще подкрепи и инвестициите в прехода към чиста енергия, например в областта на енергийната ефективност и екологосъобразната мобилност. Фондът няма да подкрепя инвестиции, свързани с производството, преработката, транспортирането, разпространението, съхранението или изгарянето на газ или други изкопаеми горива.

IV. **ФОНДОВЕ, ИНСТРУМЕНТИ И ПРОГРАМИ НА ЕС В ПОДКРЕПА НА МИГРАЦИЯТА И УПРАВЛЕНИЕТО НА ГРАНИЦИТЕ.**

Европейският съюз осигурява рамка за финансиране на програми, които целят да се справят с предизвикателствата, свързани с миграцията и управлението на външните граници на ЕС. В рамките на дългосрочния бюджет за 2021–2027 г. подкрепата за укрепване на външните граници на ЕС се увеличава, за да се защити системата за убежище в рамките на ЕС. Държавите членки ще получат повече средства от ЕС с цел повишаване на капацитета им да управляват миграцията в ЕС.

Финансирането в подкрепа на миграцията и управлението на границите ще бъде разпределено в две основни направления:

- *Миграция* - финансиране по това направление ще се предоставя чрез Фонда „Убежище, миграция и интеграция“ с общ размер 11.10 милиарда евро.
- *Управление на границите* – подкрепата ще се предоставя чрез Фонда за интегрирано управление на границите с общ размер 14.37 милиарда евро.

1. Фонд „Убежище, миграция и интеграция“⁴⁶.

Фондът за убежище, миграция и интеграция (ФУМИ) е създаден за периода 2021-2027 г. и е с бюджет 9,9 милиарда евро. ФУМИ има за цел допълнително да повиши капацитета на държавите членки, да подобри процедурите за управление на миграцията, както и да засили солидарността и споделянето на отговорност между различните държави.

ФУМИ следва да допринесе за постигането на четири специфични цели:

- Укрепване и развитие на всички аспекти на общата европейска система за убежище, включително нейното външно измерение.
- Подкрепа на законната миграция, оказвана за държавите членки, включително чрез подкрепа на интеграцията на граждани на трети страни.
- Противодействие на незаконната миграция и за гарантиране на ефективността на пристигането от и обратното връщане в трети страни
- Засилване на солидарността и споделянето на отговорност между държавите-членки, по-специално спрямо тези, които са най-засегнати от предизвикателствата на миграцията и търсенето на убежище.

⁴⁶ Вж. по-подробно https://ec.europa.eu/home-affairs/funding/asylum-migration-and-integration-funds/asylum-migration-and-integration-fund-2021-2027_en.

Фондът за убежище, миграция и интеграция се управлява по силата на Регламента за общоприложимите разпоредби от генерална дирекция „Миграция и вътрешни работи“ на Европейската комисия.

За програмния период 2021-2022 общият бюджет на фонда е 9,88 млрд. евро (по текущи цени).

2. Фонд за интегрирано управление на границите.

Целта на политиката на Фонда е да се гарантира ефективността и стабилността на европейско интегрирано управление по външните граници. Изпълнението на тази цел трябва да допринесе за осигуряването на високо равнище на вътрешна сигурност в рамките на Съюза и същевременно да се гарантира свободното движение на хора в него.

Инструментът допринася за постигането на няколко специфични цели:

- ✓ Подпомагане на ефективното европейско интегрирано управление на външните граници, извършвано от европейската гранична и брегова охрана като споделена отговорност на Европейската агенция за гранична и брегова охрана и на националните органи, отговарящи за управлението на границите, да се улеснява законното преминаване на границите, да се предотвратяват и разкриват случаите на незаконна имиграция и на трансгранична престъпност и да се управляват ефективно миграционните потоци;
- ✓ Подпомагане на общата визова политика с цел гарантиране на хармонизиран подход към издаването на визи и улесняване на законното пътуване, като в същото време се осигурява помощ за предотвратяване на миграционните рискове и рисковете за сигурността.

Финансирането за България се предоставя чрез „Програмата по инструмента за финансова подкрепа за управлението на границите и визовата политика“ 2021-2027 г.

V. **ФОНДОВЕ, ИНСТРУМЕНТИ И ПРОГРАМИ НА ЕС В ПОДКРЕПА НА СИГУРНОСТТА И ОТБРАНАТА.**

Европейският съюз осигурява рамка за финансиране на програми, чиято роля е да подобрят сигурността и безопасността на европейските граждани, да укрепят отбранителния капацитет на Европа и да предложат инструменти, като отговор на вътрешни и външни предизвикателства, свързани със сигурността, на които държавите членки не могат да отговорят самостоятелно. За да бъде в готовност да защити своите граждани, Европа също трябва да засили своята стратегическа автономия и да изгради добре проектирани и рационализирани инструменти за отбрана. Финансирането ще бъде разпределено в следните направления:

- *Сигурност* – подкрепата ще се предоставя от фонд „Вътрешна сигурност“ и програмите за ядрена безопасност и извеждане от експлоатация на ядрени съоръжения в подкрепа на сигурността (за България, Литва и Словакия). Размерът на финансиране е определен на 4.60 милиарда евро.

- *Отбрана* – подкрепа ще бъде оказвана по линия на Европейския фонд за обрана и Механизма за свързване на Европа (направление „Военна мобилност“). Размерът на финансиране е определен на 9.64 милиарда евро.

1. **Фонд „Вътрешна сигурност“.**

Фондът „Вътрешна сигурност“ ще допринесе за гарантиране на високо ниво на сигурност в Съюза, по-специално чрез предоставяне на финансиране за предотвратяване и борба с тероризма и радикализацията, тежката и организираната престъпност и киберпрестъпността, подпомагане и защита на жертвите на престъпления, подготовка и ефективно управление на свързани със сигурността инциденти, рискове и кризи.

Фондът „Вътрешна сигурност“ преследва три специфични *цели*:

- ✓ Увеличаване на обмена на информация между и в рамките на правоприлагащите органи на ЕС и други компетентни органи и съответните органи на ЕС, както и със страни извън ЕС и международни организации.
- ✓ Засилване на трансграничното сътрудничество, включително съвместни операции, между и в рамките на правоприлагащите органи на ЕС и други компетентни органи, във връзка с тероризма, тежката и организирана престъпност с трансгранично измерение.
- ✓ Подкрепа на усилията за укрепване на капацитета за борба и предотвратяване на престъпността, тероризма и радикализацията, както и управление на свързани със сигурността инциденти, рискове и кризи, по-специално чрез засилено сътрудничество между публичните органи, гражданското общество и частните партньори в държавите-членки.

Фондът подкрепя широк спектър от действия в съответствие с Европейската програма за сигурност, включително закупуването/доставянето на ИКТ системи и свързаното с тях обучение, тестване, както и тяхната подобрена оперативна съвместимост и качество на данните мониторинг на прилагането на законодателството и целите на политиката на ЕС в държавите членки в областта на информационните системи за сигурност; подкрепя на тематични мрежи от специализирани национални звена за подобряване на взаимното доверие, обмен и разпространение на ноу-хау, информация, опит и най-добри практики, обединяване на ресурси и опит в съвместни центрове за високи постижения образование и обучение за съответните правоприлагащи и съдебни органи и административни агенции.

2. Програма за ядрена безопасност и извеждане от експлоатация на ядрени съоръжения в подкрепа на сигурността.

Програмата за ядрена безопасност и извеждане от експлоатация на ядрени съоръжения има за цел защита на околната среда и човешкото здраве чрез осигуряване на безопасното отстраняване на по-стари съветски ядрени реактори в България (извеждане от експлоатация на блокове от АЕЦ „Козлодуй“), Литва и Словакия и извеждане от експлоатация и управление на радиоактивни отпадъци от остарели ядрени изследователски инсталации на Съвместния изследователски център.

Бюджетът на програмата възлиза на 1,18 милиарда евро (включва действия за ядрена безопасност).

Европейската комисия управлява програмите за подпомагане на ядреното извеждане от експлоатация в България, Литва и Словакия, като възлага изпълнението на задачи на Европейската банка за възстановяване и развитие и в трите държави членки, към централната агенция за управление на проекти в Литва и към словашката агенция за иновации и енергетика. По отношение на Съвместния изследователски център, бюджетът се изпълнява чрез пряко управление. Финансирането се отпуска под формата на безвъзмездни средства и обществени поръчки.

3. Европейски фонд за отбрана.

Европейският фонд за отбрана е ключова инициатива на Комисията за подкрепа чрез бюджета на ЕС на съвместни научни изследвания и развитие на способности в областта на отбраната.

По линия на новата многогодишна финансова рамка на Съюза (2021—2027 г.) фондът оказва финансова помощ на консорциуми от дружества от различни държави членки, които осъществяват съвместни научни изследвания и предвиждат разработването на технологии в областта на отбраната. Фондът включва и

механизми за стимулиране на отварянето на веригите на доставки и насърчава трансграничното сътрудничество.

Програмата ще осигури участието на отбранителни компании от всякакъв размер, включително малки и средни предприятия и ще спомогне за укрепване и стимулиране на веригите за доставки и засилване на конкурентоспособността на европейската отбранителна индустрия. Програмата също ще допринесе за разработването на съвременни и оперативно съвместими отбранителни технологии и оборудване в съответствие с нуждите на държавите членки.

Европейският фонд за отбрана ще осигури финансиране под формата на безвъзмездни средства и финансова подкрепа на консорциуми.

Целеви групи на програмата са промишлени консорциуми; компании от всякакъв размер, включително малки и средни предприятия, и предприятия със средна капитализация; изследователски центрове и университети.

Бюджетът се изпълнява чрез пряко управление и в обосновани случаи чрез непряко управление за конкретни действия. Фондът ще подпомага финансово консорциуми предимно под формата на безвъзмездни средства.

Общият бюджет на Фонда за периода 2021-2027 г. възлиза на 7,95 млрд. евро (по текущи цени).

VI. ЕВРОПЕЙСКИ ФОНДОВЕ И ПРОГРАМИ В ПОДКРЕПА НА СЪСЕДНИТЕ ДЪРЖАВИ И СВЕТА.

Европейският съюз цели засилване на социално-икономическото въздействие на ЕС в съседните му страни, в развиващите се страни и в останалия свят. Ето защо по линия на многогодишната финансова рамка на Съюза се предвижда финансова подкрепа за държави, които се подготвят за присъединяване към ЕС. Целта е Европейският съюз да запази и засили ролята си на световен донор за развитие и хуманитарна помощ. ЕС може да запази и дори да засили ролята си на глобален п. Освен това ЕС може да остане, заедно със своите държави-членки, водещ световен донор за развитие и хуманитарна помощ. Финансирането ще бъде разпределено в следните направления:

- *Външна дейност* - тази област ще бъде подкрепяна по линия на инструмента за съседство, сътрудничество за развитие и международно сътрудничество, по програмите „Хуманитарна помощ“, „Обща външна политика и политика на сигурност“ (ОВППС) и „Отвъдморски територии и страни“. Средствата възлизат на 95.75 милиарда евро.

- *Предприсъединителна помощ* – подкрепа ще бъде оказвана по линия на Инструмента за съседство, сътрудничество за развитие и международно сътрудничество – Глобална Европа. Средствата за подкрепата за предприсъединителната помощ възлизат на 14.16 милиарда евро.

1. Глобална Европа: Инструмент за съседство, сътрудничество за развитие и международно сътрудничество.⁴⁷

Европейският съюз е най-големият в света донор на помощи за развитие, а също така най-големият търговски партньор и чуждестранен инвеститор за почти всички страни по света. Част от бюджета за 2021-2027 г. ще бъде насочена към повишаване на ефективността и видимостта на външните политики на ЕС, за засилване на координацията с вътрешните политики и осигуряване на необходимата гъвкавост на ЕС, за да може той да реагира по-бързо на нови кризи и предизвикателства. Средствата ще бъдат предоставени по линия на програмата „Глобална Европа: Инструмент за съседство, сътрудничество за развитие и международно сътрудничество“.

Специфичните цели на инструмента включват елиминиране на бедността, консолидиране, подкрепа и насърчаване на мира, демокрацията, върховенството на закона и зачитането на човешките права, устойчивото развитие и борбата срещу изменението на климата.

⁴⁷ Вж. повече на https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/find-funding/eu-funding-programmes/global-europe-neighbourhood-development-and-international-cooperation-instrument_bg.

Бюджетът на инструмента е в размер на 79,46 млрд. евро, като средствата са предназначени основно за външна дейност.

Програма „Глобална Европа“ е основният инструмент на ЕС в борбата с изкореняването на бедността и насърчаване на устойчивото развитие, просперитета, мира и стабилността.

Инструментът насърчава сътрудничеството със страните партньори в следните региони: държавите в съседство, Африка на юг от Сахара, Азия и Тихия океан и Северна и Южна Америка и Карибите.

2. Програма „Хуманитарна помощ“.⁴⁸

Европейският съюз предоставя хуманитарна помощ на хората, които са засегнати от причинени от човека и природни бедствия, и по-специално на най-уязвимите жертви.

Хуманитарни интервенции, които се състоят главно от финансиране на проекти, осъществявани от хуманитарни организации, през повечето време в сложни, рискови контексти. Чрез тази програма Европейският съюз е най-големият в света донор на помощи за развитие.

Бюджетът по линия на програмата възлиза на 11,57 милиарда евро за периода 2021-2027 г. Операциите на ЕС за хуманитарна помощ се изпълняват чрез пряко и непряко управление. Финансирането се отпуска под формата на безвъзмездни средства и обществени поръчки.

3. Обща външна политика и политика на сигурност.⁴⁹

Общата външна политика и политика на сигурност (ОВППС) допринася за постигането на целите на ЕС за опазване на мира, укрепване на международната сигурност, насърчаване на международното сътрудничество, развитие и укрепване на демокрацията, върховенството на закона и зачитане правата на човека и основните свободи.

В рамките на бюджета за ОВППС за периода 2021-2027 г. се предоставят средства за различни видове граждански мисии за стабилизиране за специални представители на ЕС; специализирани съдебни състави; действия в областта на неразпространението на оръжия и разоръжаването; за Европейския колеж по сигурност и отбрана.

Бюджетът по линия на ОВППС за 2021-2027 г. възлиза на 2,68 милиарда евро. Финансирането се отпуска под формата на безвъзмездни средства и обществени поръчки.

⁴⁸ Вж. повече на https://ec.europa.eu/echo/index_en.

⁴⁹ Вж. повече на https://ec.europa.eu/fpi/what-we-do/common-foreign-and-security-policy_en.

4. Програма „Отвъдморски територии и страни“

Програмата „Отвъдморски територии и страни“ има за цел насърчаване на икономическото и социалното развитие на 13-те отвъдморски страни и територии (ОСТ) на ЕС, повишаване на тяхната издръжливост и конкурентоспособност и намаляване на икономическата и екологичната им уязвимост.

По-голямата част от осигуреното финансиране по програмата ще подкрепя действия в области от взаимен интерес за ОСТ и ЕС за осигуряване на екологосъобразен, цифров, устойчив растеж и развитие. Фондовете на ЕС също така ще подкрепят ОСТ при изграждането на техния капацитет и насърчаването на сътрудничеството на ОСТ с техните регионални партньори.

Бюджетът по линия на програмата възлиза на 0,50 милиарда евро.

5. Предприсъединителна помощ⁵⁰

Чрез предприсъединителната помощ се оказва подкрепа на страните кандидатки и потенциални кандидатки за членки на Европейския съюз -Албания, Босна и Херцеговина, Косово, Черна гора, Северна Македония, Сърбия и Турция да трансформират своите общества, правни системи и икономики по пътя към членство в ЕС.

Оказваната подкрепа помага на Европейския съюз да постигне собствените си цели за осигуряване на мир и стабилност, устойчив икономически растеж или борба с изменението на климата, като оказва подкрепа за стабилността и благоденствието на най-близките съседните на ЕС държави.

Подкрепата е насочена за улесняване на политическите, институционалните, социалните и икономическите реформи, насърчаване на устойчивото социално-икономическо развитие и доближаване на обществата до ценностите и стандартите на Европейския съюз.

Предприсъединителната помощ се управлява от Европейската комисия и делегациите на ЕС (пряко управление), както и от националните органи на страните кандидатки и потенциални кандидати за членство в ЕС, международни организации и агенции на държавите членки (непряко управление). Финансирането се осъществява предимно чрез безвъзмездни средства, обществени поръчки, бюджетна подкрепа, вноски в доверителни фондове на ЕС и финансови инструменти и гаранции.

Бюджетът по линия на Инструмента за периода 2021-2027 г. възлиза на 14,16 милиарда евро.

⁵⁰ Вж. повече на https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/enlargement-policy/overview-instrument-pre-accession-assistance_en

VII. ПРОГРАМИ ЗА ТРАНСГРАНИЧНО СЪТРУДНИЧЕСТВО

Като една от двете цели на политиката на сближаване, Европейското териториално сътрудничество (ЕТС), по-известно като ИНТЕРРЕГ, осигурява рамка за осъществяването на съвместни действия и обмен в областта на политиките между участници на национално, регионално и местно равнище от различни държави-членки. Общата цел на Европейското териториално сътрудничество е да се насърчава хармоничното икономическо, социално и териториално развитие в Съюза като цяло.

ИНТЕРРЕГ е един от ключовите инструменти на Европейския съюз (ЕС), който подкрепя трансграничното сътрудничество чрез финансиране на проекти. Целта му е съвместно да се справи с общите предизвикателства и да намери споделени решения в области като здравеопазване, околна среда, изследвания, образование, транспорт, устойчива енергия и др.

ИНТЕРРЕГ финансира три типа програми за сътрудничество – трансгранично сътрудничество, транснационално сътрудничество, междурегионално сътрудничество и интегриране на най-отдалечените райони в непосредственото им географско обкръжение.

Трансграничното сътрудничество ИНТЕРРЕГ, известно като ИНТЕРРЕГ А, подкрепя сътрудничеството между региони по NUTS III от поне две различни държави-членки, разположени директно на границите или в съседство с тях. За периода 2021-2022 г. в България ще бъдат изпълнявани следните програми за трансгранично сътрудничество:

- 1) Програма за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ-ИПП България-Сърбия 2021-2027.
- 2) Програма за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ-ИПП България-Северна Македония 2021-2027.
- 3) Програма за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ-ИПП България-Турция 2021-2027.
- 4) Програма за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ Румъния-България 2021-2027.
- 5) Програма за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ Гърция-България 2021-2027.

1. Програма ИНТЕРРЕГ-ИПП България-Сърбия 2021-2027⁵¹

Програма INTERREG IPA България-Сърбия⁵² ще бъде изпълнявана през периода 2021-2027 г. Тя обхваща шест области от страна на България – Видин, Монтана, Враца, София-област, Перник и Кюстендил и седем окръга от Република Сърбия - Борски, Зайчарски. Нишавски, Топлички, Пиротски, Ябланички и Пчински. Съгласно работния документ на програмата, общият бюджет за периода 2021-2027 г. възлиза на 38 116 398 евро.

Целите на програма ИНТЕРРЕГ-ИПП България-Сърбия съгласно Резюмето на програмата от 2 февруари 2022 г. са:

ЦП 1: *По-конкурентоспособна и по-интелигентна Европа*, чрез насърчаване на иновативна и интелигентна икономическа трансформация и на регионалната свързаност на ИКТ;

ЦП 2: *По-зелена, нисковъглеродна и устойчива Европа* с икономика в преход към нулеви нетни въглеродни емисии, чрез насърчаване на чист и справедлив енергиен преход, зелени и сини инвестиции, кръгова икономика, смекчаване на последиците от изменението на климата и адаптиране към него, превенция и управление на риска и устойчива градска мобилност.

Програмата има три основни приоритета, които ще се изпълняват през новия програмен приоритет, както следва

Приоритет I (П1). Конкурентоспособен граничен регион

Специфичната цел на приоритета е засилване на устойчивия растеж и конкурентоспособността на МСП и създаване на работни места в МСП, включително чрез продуктивни инвестиции.

Работният документ на програмата очертава следните допустими дейности, подпомагащи постигането на целите на П1, а по-конкретно:

✓ Съвместно разработване и внедряване на технологични решения, насочени към регионални социално-икономически предизвикателства, водещи до финансови и/или нефинансови резултати, получени чрез сътрудничество;

✓ Технологични/организационни инвестиции, насочени към намаляване на разходите за производство/предоставяне на услуги и всякакви други инвестиции, водещи до повишаване на конкурентоспособността на предприятието (напр. чрез закупуване на специализирано оборудване и технологии или свързани с повишаване на квалификацията);

⁵¹Резюме на работен проект на Програмата за трансгранично сътрудничество. Интеррег-ИПП България-Сърбия 2021-2027 (Версия от 2 февруари 2022г.), <https://www.strategy.bg>.

⁵² Вж. по-подробно на <http://www.ipacbc-bgrs.eu/bg>.

- ✓ Интегриране на системи за наблюдение, закупуване на ИТ оборудване, обучение и трансфер на ноу-хау;
- ✓ Създаване на виртуални бизнес центрове и решения за електронна търговия, възможности за електронни плащания и др.;
- ✓ Действия, насочени към повишаване на производствения капацитет;
- ✓ Инвестиции, насочени към управление на качеството на продуктите/услугите (напр. подобрения в проектирането на характеристиките на продукта/услугата, подобрения в сервизното обслужване на клиентите след продажбите, подобрения в гаранцията за продуктите, цялостни системи за управление на качеството и всеки друг аспект, който определя общото ниво на качеството на продукта/услугата);
- ✓ Действия, насочени към достъп до нови пазари или пазарни сегменти, включващи маркетингови проучвания, технологии за пространствено разширяване, сътрудничество между организации съвместни бизнес схеми с други предприятия, фирмени изложбени зали във фирмени обекти др.
- ✓ Маркетингови и рекламни дейности, участие в международни панаири, изложения и други промоционални мероприятия, консултантски и информационни услуги (включително електронен маркетинг), комуникация с клиенти.

Целеви групи: финансирането е предназначено за микро, малки и средни предприятия (ММСП).

Приоритет 2 (П2). Интегрирано развитие на граничния регион

Този приоритет е насочен към насърчаване на интегрираното и приобщаващо социално, икономическо и екологично местно развитие, културата, природното наследство, устойчивия туризъм и сигурността в райони, различни от градските райони.

Стратегическа цел на приоритета е *засилване на растежа във всичките му аспекти.*

Двете специфични цели, определени по този приоритет са както следва:

Специфична цел 1. Разширяване и подобряване на предоставянето на услуги;

Специфична цел 2. Повишаване на регионалната конкурентоспособност, включително в областта на туризма (най-малко 40 % от бюджета на приоритета ще се заделят за проекти с акцент върху устойчивия туризъм и културата).

В работния документ на програмата са очертани следните видове дейности, допустими за финансиране по този приоритет през новия програмен период:

- ✓ Действия, насочени към разширяване на достъпността и подобряване на качеството на услугите от общ интерес в подкрепа на социалния и икономическия растеж - разработване на решения, които отговарят на променящите се нужди чрез възприемане на нови технологии (по-добро съотношение цена/качество, по-бързо предоставяне на услуги), обществени

предизвикателства (напр. застаряване на населението, обезлюдяване, сребърна икономика и др.) и финансови ограничения; разработване на решения за разнообразяване на начините за организиране на услуги от общ интерес и др.;

✓ Разработване и предоставяне на рамкова подкрепа за местните предприятия за растеж, разширяване и постигане на по-добри резултати на един по-екологичен и по-интелигентен световен пазар - организациите за подкрепа на бизнеса от региона ще си сътрудничат при създаването на цялостна съвместна бизнес програма за бизнес услуги и консултантски услуги, предназначена да отговори на нуждите на местния бизнес за разрастване и повишаване на конкурентоспособността на регионалния и международния пазар. Програмата ще се съсредоточи върху обучението и развитието на представители на бизнеса, които ще обхванат широк кръг от теми (предприемачество, интегрираност, ефективно използване на ресурсите, цифровизация), заедно със създаване на стабилна мрежа за подкрепа и наставничеството. Тази непряка подкрепа за местния бизнес ще генерира по-широки ползи за програмния район. Такива ползи могат да включват повишена заетост, предприемачество и конкурентоспособност в региона, както и подобрени условия на околната среда, подобрени иновации и по-добри нива на оцеляване на бизнеса. Целта на този приоритет, по отношение на МСП, е да се подобрят знанията и уменията на предприятията (придобиване на капитал от знания) в различни области на политиката за справяне с различни териториални социално-икономически предизвикателства чрез предоставяне на непряка подкрепа (консултации, обучение, обмен на опит и др.). Индивидуалната подкрепа на предприятията по този приоритет, която ще бъде разработена под формата на програми за подкрепа на бизнеса въз основа на задълбочено проучени нужди и потенциал за растеж, ще търси постигането на цели като: повишаване на иновациите и предприемаческия капацитет, преминаване към по-дигитален и по-екологичен начин на работа, растеж на бизнеса и др.

✓ Действия, насочени към рационализиране на използването на туристическите ресурси на трансграничния регион, вкл. осигуряване на по-бърз, справедлив и екологичен достъп и условия за свързване в мрежа на културно наследство и туристически обекти в трансграничния район – разработване на нови интегрирани регионални туристически продукти; реставрация, опазване, представяне на обекти на културното наследство; подкрепа за природни туристически обекти; създаване на природни обекти за стопанско ползване; инвестиции в инфраструктура и съоръжения за туристическа подкрепа; укрепване на връзките между природни и културни обекти, включително чрез подобряване на велосипедната мрежа, пътната инфраструктура, инфраструктурата на граничните пунктове; обучение на персонал на туристически атракции; подобряване на практиките за маркетинг и брендиране в туризма в трансграничния район.;

Приоритет 3 (ПЗ). По-устойчив граничен регион

Специфична цел на този приоритет е насърчаване на адаптирането към изменението на климата, предотвратяването на риска от бедствия и създаване на устойчивост.

Приоритетът е насочен към предоставяне на подкрепа за стратегически проект за подготовка на населението за действия в случай на бедствия и за подобряване на капацитета на професионалните екипи и доброволците за реагиране в случай на извънредни ситуации. Сръбското население ще бъде обучено за действия в случай на бедствия, с акцент върху горските пожари, докато българското население ще бъде инструктирано за действия в случай на земетресения. Възрастни хора ще бъдат информирани за правилните действия в случай на земетресения, пожари и други бедствия.

Инвестициите ще бъдат предоставени под формата на проект от стратегическо значение, свързан с подготовка на населението за реакция при бедствия и повишаване на капацитета на професионалистите за реагиране при извънредни ситуации в трансграничната зона.

Целеви групи. Финансирането по този приоритет е предназначено за национални органи за управление на бедствия в Република България и Република Сърбия; местни екипи за защита и спасяване; доброволни пожарни отряди от Република Сърбия и Национална асоциация на доброволците в Република България; местни власти; деца, студенти, възрастни хора на възраст 60 и повече години, представители на бизнеса; населението от трансграничния регион.

Бенефициери са главна дирекция „Пожарна безопасност и защита на населението“ (ГД ПБЗН) – министерство на вътрешните работи, Република България; сектор „Управление на извънредни ситуации“ - министерство на вътрешните работи, Република Сърбия; академията на министерството на вътрешните работи, Република България; Национална асоциация на доброволците в Република България (НАДРБ); други компетентни институции в тази област.

Към момента на подготовката на настоящия наръчник новата програма за трансгранично сътрудничество е все още в етап на подготовка. Очаква се програмата да бъде окончателно одобрена през 2022 г.

Управляващият орган работи по Насоките за кандидатстване, с включване на опция за опростени разходи. Програмата ще влезе в сила веднага след постигане на споразумение на ниво ЕС.

2. Програма ИНТЕРРЕГ-ИПП България – Северна Македония 2021-2027⁵³

Програма ИНТЕРРЕГ-ИПП България - Северна Македония ще бъде изпълнявана през периода 2021-2027 г. Бюджетът на програмата за новия програмен период възлиза на 31 152 400 евро.

Териториалният обхват на програмата включва 2 области в България: Благоевград и Кюстендил и 3 района в Република Северна Македония: Североизточен, Източен и Югоизточен райони за планиране.

По новата програма са планирани инвестиции, които имат три приоритета:

Приоритет 1 (П1). По-зелен граничен регион.

Списъкът на действията, които ще бъдат подкрепени чрез този приоритет включва:

- ✓ Инвестиции в изграждането на зелени площи (зелени балкони, зелени стени, зелени покриви, атриуми, зелени настилки, зелени паркинги, зелени огради, шумови прегради и др.);
- ✓ Инвестиции в развитието на зелени площи в градските и крайградските райони, включително подобряване на връзките между зелените площи (триви и улични дървета/хедж, улични зелени и зелени жилки, зелени детски площадки/училищни площадки, зелени и цветни площи, зелени брегове);
- ✓ Инвестиции в развитието на естествени зелени градски зони (градски парк, исторически парк/градина, малък парк/парк, зелено пространство в съседство, институционално зелено пространство, съоръжение за зелени спортове, гора, храсти, изоставени и изоставени зони с участъци на дива природа);
- ✓ Инвестиции в развитието на зелени площи за управление на водите (скали, възстановяване на възвишения и озеленяване на природата, дъждовни градини или устойчиви градски дренажни системи (SUDS), натурализирани водоеми запоройни дъждове, зони за биозадържане);
- ✓ Подкрепа за съвместни стратегии и планове за действие за разработване на нови инструменти, както и за трансфер на решения между съответните заинтересовани страни.

Индикативният бюджет по този приоритет е 5 245 254 евро.

Приоритет 2 (П2). По-свързан граничен регион

Този приоритет ще подкрепи стратегически проект за изграждане на ГКПП Струмяни–Берово.

Действията, които ще бъдат подкрепени, са:

⁵³Вж. по-подробно на <http://www.ipa-cbc-007.eu/bg>.

- ✓ Модернизиране на съществуващите и изграждане на нови ГКПП;
- ✓ Закупуване на специализирано техническо оборудване на базата на ИКТ решения;
- ✓ Рехабилитация на съществуващи и изграждане на нови пътища и в двете държави;
- ✓ Оценки на въздействието върху околната среда и други свързани с проекта оценки.

Индикативният бюджет по този приоритет е в размер на 10 330 946 евро.

Приоритет 3 (ПЗ). Интегрирано развитие на трансграничния регион.

Стратегическа цел на този приоритет е постигане на интегрирано териториално развитие с акцент върху конкурентоспособността и развитието на туризма.

По ПЗ са определени следните специфични цели:

- ✓ **Специфична цел 1.** Повишаване на конкурентоспособността на местната икономика и подобряване на бизнес средата;
- ✓ **Специфична цел 2.** Разработване на атрактивен, целогодишен туристически продукт, чрез съвместни интелигентни решения, които гарантират достъп и участие на всички.

Действията, които ще бъдат подкрепени, включват:

- ✓ Дейности за технологична модернизация, насочени към повишаване на производствения капацитет на МСП, с цел превръщането на предприятията в по-екологични, по-дигитални и по-конкурентоспособни;
- ✓ Дейности, насочени към подобряване знанията и уменията на МСП за работа в по-екологична, по-дигитална и по-конкурентна среда (придобиване на нови знания и умения, включително достъп до външни финанси);
- ✓ Действия, насочени към изграждане на ефективен процес на разработване на продукти (обхващащ всички стъпки - от концепция до пазарна реализация на съответния продукт) и достигане до нови пазари (маркетинг, предприемачество, интернационализация);
- ✓ Действия, насочени към разработване на всесезонни, интегрирани и устойчиви туристически продукти, придружени от конкурентни практики за брандиране и маркетинг;
- ✓ Действия, насочени към рационализиране на използването на туристическите ресурси в региона, в т.ч. разработване на нови интегрирани регионални туристически продукти; инвестиции в инфраструктура и съоръжения за подпомагане на туристите; укрепване на връзките между природни и

културни обекти; обучение на персонал на туристически атракции; подобряване на маркетинговите практики и марки;

✓ Действия, насочени към подобряване на мобилността и свързаността на транспортната и инженерната инфраструктура чрез развитие на системи за алтернативно придвижване, включително мрежа от велоалеи, „черни“ горски и полски пътища, хеликоптерни площадки и др.;

✓ Действия, насочени към разработване и прилагане на съвместни мерки за ограничаване на уязвимостта на услугите в туристическия сектор вследствие на пандемични и епидемични ситуации.

Основни целеви групи по този приоритет са гражданското общество; местните/регионални органи и органи, регионални структури на централни публични органи; неправителствени организации; научноизследователска и развойна дейност; академични институции; социални институции; МСП и др.

Индикативният бюджет за приоритет 3 е в размер на 15 576 200 евро за периода 2021-2027 г.

В момента се разработва финална версия на програмата за официално одобрение от Европейската комисия.

Очаква се програмата да бъде окончателно одобрена през 2022 г. Програмата ще влезе в сила веднага след постигане на споразумение на ниво ЕС.

3. Програма за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ VI-A Румъния – България⁵⁴

Програмата за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ VI-A обхваща седем окръга от южната част на Румъния (Мехединци, Долж, Олт, Телеорман, Гюргево, Кълъраш и Констанца) и осем области в северната част на България (Видин, Враца, Монтана, Велико Търново, Плевен, Русе, Добрич и Силистра).

За новия програмен период програмата е ориентирана към постигането на две от целите на политиката на сближаване, а по-специално:

ЦП 2: *По-зелена, нисковъглеродна и устойчива Европа* с икономика в преход към нулеви нетни въглеродни емисии, чрез насърчаване на чист и справедлив енергиен преход, зелени и сини инвестиции, кръгова икономика, смекчаване на последиците от изменението на климата и приспособяване към него, превенция и управление на риска и устойчива градска мобилност.

ЦП 3: *По-добре свързана Европа*, чрез подобряване на мобилността.

ЦП 4: *По-социална и по-приобщаваща Европа*, чрез реализиране на Европейския стълб на социалните права.

ЦП 5: *Европа по-близо до гражданите*, чрез насърчаване на устойчивото и интегрирано развитие на всички видове територии и местни инициативи.

⁵⁴ Вж. по-подробно на <https://interregviarobg.eu>.

В работния документ са посочени четири основни приоритета, който ще се изпълняват през новия програмен период както следва:

✓ **Приоритет 1 „По-добре свързан регион“.**

Изпълнение на база операции със стратегическо значение. Дейностите насочени към пътна инфраструктура, следва да са в съответствие с националните планове.

Планирана подкрепа е за дейности подобряващи *свързаността и мобилността по р. Дунав* (напр. чрез идентифициране и адресиране на липсващите връзки в пътната и железопътната инфраструктура; подкрепа на подготвителния процес за подобряване на граничната свързаност и мобилност в района, включително изграждането на нови мостове на Дунав; подобряване и разширяване на транспортната инфраструктура; повишаване и разширяване на ефективността на обществения транспорт; проектиране и внедряване на интегрирани решения за подкрепа мобилността и свързаността по време на кризи; устойчиви транспортни решения за по-добра свързаност и мобилност в района; подобряване на пътната и железопътната инфраструктури и на достъпа до пристанища и фериботи и др.), и на *дейности за подобряване на условията за навигация и безопасност по р. Дунав и Черно море* (напр. чрез намаляване на административната тежест и други видове трудности; разработване и прилагане на съвместни координирани стратегии, инструменти и пилотни приложения и мерки за подобряване на навигационните условия по р. Дунав и Черно море.

✓ **Приоритет 2 „По-зелен регион“.**

Дейностите и мерките по този приоритет попадат в обхвата на две специфични цели, както следва:

Специфична цел 1. Насърчаване на адаптирането към изменението на климата и предотвратяването на риска от бедствия и устойчивостта, взимайки предвид екосистемните подходи.

Програмата ще подкрепя действия за адаптиране и смекчаване на последиците от изменението на климата. Тези действия ще бъдат реализирани чрез стратегически проекти, съвместно разработени от публичните власти, заедно с други заинтересовани страни от двете държави, като се вземат предвид екосистемните подходи. Ще се подкрепят мерки за подобряване на капацитета за предотвратяване на риска и капацитет за интервенции в района на трансгранично сътрудничество между България и Румъния, чрез разработване на съвместни оперативни центрове, планове за интервенции и учебни програми, за да се развие устойчивостта при бедствия. Ще се финансират също така мерки за подобряване на трансграничната координация, знания и способност за адаптиране на управлението на водите в района на трансгранично сътрудничество между България и Румъния

към изменението на климата и към свързаните с това рискове (наводнения, пожари, хидрологични суши, замърсяване), за предотвратяване и управление на риска от природни и опасни събития (напр. наводнения, пожари, суши, ерозия, земетресения и свлачища) и рискове, свързани с човешки дейности и насърчаване на устойчивостта при бедствия. Ще се финансират дейности за повторно залесяване, опазване и защита на горите, включително прилагане на базирани в общността системи за мониторинг на горите, свързани с изменението на климата, защита на растителната покривка, засаждане на дървета, обогатяване на почвата и др.

Проектите също следва да предвиждат мерки за повишаване на осведомеността, изграждане на мрежи от общности и заинтересовани страни и изпълнение на образователни дейности относно негативния ефект от изменението на климата, особено сред местните общности, туристите и собствениците на гори. Ще се подкрепят инициативи, свързани с разработване на методи и инструменти за подобряване на капацитета на съответните заинтересовани страни за предотвратяване и смекчаване на въздействието от изменението на климата и за намаляване на отрицателните последици от изменението на климата (напр. разработване и прилагане на планове за действие, съвместни стратегии, методологии, политики, инструменти и т.н.) и за обмен на знания и добри практики, свързани с подпомагането на планирането и вземане на решения по въпроси, свързани с изменението на климата.

Предвижда се разработване на структури за защита от наводнения и разглеждане на всички аспекти на управлението на наводненията, с фокус върху ограничаването на въздействието на климатичните промени, включително прогнози за наводнения и системи за ранно предупреждение, като подобрения на мостове и железопътни коловози, подобряване на язовирни съоръжения, изграждане/консолидиране на речни брегове, изграждане на зелени „буферни зони“ в градските райони, за да се позволи отводняване, мобилизиране на трансгранични заинтересовани страни чрез: стандартизиране на процедурите за адаптиране към изменението на климата; сътрудничество при разработването на местни планове за адаптация/смекчаване на последиците.

Специфична цел 2. Подобряване на защитата и опазването на природата, биологичното разнообразие и зелената инфраструктура, включително в градските райони, и намаляване на всички форми на замърсяване.

За постигането на тази цел, програмата ще подкрепя действия за промотиране, улесняване и насърчаване на участието на гражданите в защитата на биологичното разнообразие, включително неговото опазване и устойчиво използване; събиране на данни и обмен на информация по отношение на биологичното разнообразие; оценка, подобряване и популяризиране на екосистемните услуги на местно и регионално ниво; споделяне на добри практики и прилагане на екологични и иновативни решения, насочени към инвазивните

чужди видове и укрепване на практиките за устойчиво управление на околната среда (напр. управление, благоприятно за опрашители, управление на водни обекти, гори и др.); подпомагане създаването на семенни банки, възстановяване на почвените органични вещества и организми, които насърчават по-голям растеж, и повторно въвеждане на избрани видове; защита на природата и биоразнообразието, разположени в близост до населени места чрез създаване на нови проходи за достъп / зелена инфраструктура и др.; насърчаване и използване на екологични строителни материали и услуги; повишаване на информираността за ползите от зелените площи; разработване на зелена архитектура за увеличаване на озеленяването на покривите и фасадите, подпомагане на градинарството, насърчаване на екологични решения за заместване на пестициди и хербициди в градските зони и др. ; разработване на градски и извънградски зелени площи, включително връзки между зелени площи (градски паркове, зелени спортни съоръжения, гори, речни зелени площи); подобряване на контрола на замърсяването и насърчаване на ефективно управление на отпадъците: разделяне и рециклиране на отпадъци; повишаване на осведомеността относно устойчивото управление на отпадъците; подпомагане на управлението на водите и земите чрез зелени решения (например: блатисти места, възстановяване на потоци и озеленяване, градски дренажни системи, натурализирани езера с дъждовна вода и др.).

✓ **Приоритет 3 „Образован регион“.**

По този приоритет ще бъдат подкрепяни инвестиции в инфраструктура и образователни съоръжения и инструменти (напр. учебни пространства като класни стаи, лаборатории, библиотеки, работилници, фитнес зали, учебни пространства на открито, но също така и други съоръжения, като тоалетни, шкафчета, учителски кабинети, кафенета, общежития, компютри, оборудване за видеоконференции/дистанционно обучение, VR обучение) с фокус върху дигитализацията и изучаването на езици; разработване на програми за трансгранични стажове и обмен на завършващите училище/студенти; развитие на партньорства между учебни заведения и бизнеса с цел подобряване на пазарната ориентация и качествения аспект на образованието и предлагане на младите студенти възможността да учат от другата страна на границата, както и възможност на учители и обучители за взаимно обучение и обмен на практики. Ще се финансират също така мерки за развиване на високотехнически умения и компетенции.

✓ **Приоритет 4 „Интегриран регион“**

По този приоритет се предвижда изработване на интегрирана стратегия за териториално развитие от съответните заинтересовани страни от района, но не по-късно от 6 месеца след одобряването на програмата от ЕК. За да отрази

интегрирания характер на стратегията, в основата на интегрирания подход за икономическа диверсификация в програмната област стои велосипедният маршрут EuroVelo 6, който ще служи като свързващ елемент, носещ кохерентност и единна цел: развитие на граничната зона чрез многосекторни интервенции (разработване на маршрута за колоездене с необходимата инфраструктура и спомагателни съоръжения, мерки, свързани с безопасността, места за настаняване, храни, напитки и почивка). Повечето от предложените индикативни видове действия могат да бъдат изпълнявани и от МСП, включително микропредприятия.

Маршрутът за колоездене има значителен потенциал да привлече нови посетители в цялата област. Той може да се използва и за създаване и консолидиране на бранд за региона, не само за морския бряг или крайбрежието, но и като цялостна дестинация за наследство/еко туризъм. Предвиждат се интервенции по отношение както на основния път - основната линия на маршрута EuroVelo 6 - по река Дунав и в Румъния, и в България, така и на обхватната мрежа - второстепенни маршрути, водещи към различни културни и туристически обекти в граничната зона.

Очаква се програмата да бъде окончателно одобрена през 2022 г. Програмата ще влезе в сила веднага след постигане на споразумение на ниво ЕС.

4. Програмата за трансгранично сътрудничество Интеррег- ИПП между Република България и Република Турция 2021-2027⁵⁵

Програмата за трансгранично сътрудничество Интеррег- ИПП между Република България и Република Турция 2021-2027 обхваща от българска страна ще покрива областите Бургас, Ямбол и Хасково, както и провинциите Одрин и Къркларели от турска страна. Границата между България и Турция е с дължина близо 288 км. (включително три действащи гранични контролно-пропускателни пункта Капитан Андреево – Капъкуле, Лесово – Хамзабейли и Малко Търново – Дерекьой). Селищната структурата на района се характеризира с наличието на 5 средно големи града: Бургас, Ямбол и Хасково, от българската страна, и Одрин и Лозенград от турска страна.

През периода 2021-2027 г. програмата е ориентирана към постигането на две от политическите цели на европейско ниво:

ЦП 2 „По-зелена, нисковъглеродна и устойчива Европа с икономика в преход към нулеви нетни въглеродни емисии чрез насърчаване на чист и справедлив енергиен преход, зелени и сини инвестиции, кръгова икономика, смекчаване на последиците от изменението на климата и адаптиране към него, превенция и управление на риска и устойчива градска мобилност“.

⁵⁵ Вж. по-подробно на <https://www.eufunds.bg/bg/node/9229>.

ЦП 5 „Европа, по-близка до гражданите чрез насърчаване на устойчивото и интегрирано развитие на всички видове територии и местни инициативи“.

Планираните инвестиции попадат в обхвата на три основни приоритета.

✓ **Приоритет 1 „Щадящ околната среда трансграничен регион“:**

По този приоритет са планирани интервенции в обхвата на две специфични цели.

Специфична цел 1.1 Насърчаване на енергийната ефективност и намаляване на емисиите на парникови газове.

По тази цел ще се подкрепят инвестиции за намаляване на емисиите на парникови газове и потреблението на енергия през целия жизнен цикъл на промишлеността, включително чрез замяна на старото оборудване с ново, по-енергийно ефективно; инвестиции за енергийна ефективност на сграден фонд, собственост на предприятия, когато в тях се извършват производствените процеси; инвестиции за прилагане на цифрови решения за събиране и анализиране на данни за емисиите на парникови газове и потреблението на енергия на ниво предприятие; инвестиции за внедряване на енергийни системи за информация и управление в реално време и приложения за крайното потребление на енергия; провеждане на одити на енергийна ефективност, но само като дейност (неразделна част) на проекти, прилагащи технологични решения за намаляване на потреблението на енергия в промишлените процеси и мерки за енергийна ефективност на сградния фонд, собственост на предприятията; съвместно разработване на нови и осигуряване на достъп до съществуващи технологични решения за енергийна ефективност и намаляване на емисиите от парникови газове; подобряване на обмена на ноу-хау, добри практики и информация между съответни местни предприятия от двете страни на границата, в областта на енергийната ефективност и намаляването на емисиите на парникови газове; съвместни обучения и предоставяне консултантски услуги на предприятия в областта на енергийната ефективност.

✓ *Специфична цел 1.2 Насърчаване на прехода към кръгова и основаваща се на ефективно използване на ресурсите икономика:*

Списък на действията, които ще бъдат подкрепени, включва разработване на по-дълготрайни и подходящи за повторна употреба, поправка и рециклиране продукти, включително закупуване на съответното технологично оборудване; разработване на нови бизнес модели, основани на наемане и споделяне на стоки и услуги (т.нар. модели продукт като услуга); разработване на кръгови бизнес модели за насърчаване на създаването на тясна регионална верига за създаване на стойност чрез използване на модели на сътрудничество между предприятия и потребители; подкрепящи мерки за споделяне на знания, методология на проектиране, иновационни лаборатории/центрове; разработване на регионални

практики за сертифициране на регионални продукти въз основа на техните различни показатели за устойчивост, влияние върху околната среда и потенциал за кръгово потребление.

✓ **Приоритет 2 „Интегрирано развитие на трансграничния регион“.**

Изпълнението на приоритет 2 следва да доведе до преодоляване на мултитематичните предизвикателства в граничния район, чрез разработване на интегрирана териториална стратегия с две основни стратегически цели:

- 1) Постигане на устойчив икономически растеж, базиран на повишаване конкурентоспособността на местната икономика, дигиталната и зелена трансформация;
- 2) Развитие на по-добър достъп до услуги от общ интерес.

По този приоритет ще подкрепят научноизследователски и развойни дейности; създаване и разпространение на информация; обучения; услуги; изграждане на мрежи; изготвяне на политики; незначително обновяване, подобряване и поддръжка на пътища и съоръжения от обществено значение; съвместни действия за насърчаване на предприемачеството, цифровизацията; платформа за данни на клиентите; планиране на ресурсите на предприятието, чрез технологична модернизация; участие в регионални вериги за създаване на стойност и интернационализация; прилагане на нови бизнес и технологични иновационни модели; модернизиране на производствените и информационните стратегии; повишаване на квалификацията и изграждане на нови знания и умения на местните служители и незаетите с работа, учене или обучение лица; разработване на нови или подобряване на съществуващите условия за дистанционна работа; приемане на нови практики за управление на човешките ресурси; разработване на нови интегрирани регионални туристически продукти, където е приложимо, с нулев отпечатък върху околната среда, с цел преодоляване на сезонния характер на сектора, увеличаване на броя на посетителите и нощувките, подобряване на достъпа и качеството на туристическата инфраструктура чрез укрепване на връзките между природни и културни обекти, включително чрез подобряване на велосипедната мрежа; надграждане на практиките за маркетинг и брендиране; насърчаване на съвместни действия за развитие на екосистемни практики; подкрепа за цифрови и екологични решения за обслужване в трансгранична среда; осъществяване на съвместни действия за намаляване на замърсяването и въглеродния отпечатък и осигуряване на чист въздух, вода и храна, както и за адаптиране към изменението на климата и за предотвратяване и смекчаване на последиците от естествени и причинени от човека бедствия.

Основни *целеви групи* по този приоритет са населението в трансграничния район; местни/регионални органи и органи; регионални структури на централни

публични органи; гражданското общество; неправителствени организации; академични институции и институции за обучение; социални институции; ММСП.

✓ **Приоритет 3 „По-сигурен трансграничен регион“.**

Предвидените инвестиции ще бъдат под формата на проект от стратегическо значение, свързан с укрепването на капацитета на правоприлагащите институции от двете страни на границата за справяне с незаконната миграция. Действията, които ще бъдат подкрепени, са свързани с провеждане на обучения, обмен на опит и добри практики, учебни посещения с цел подобряване на институционалното сътрудничество и капацитета; мерки за повишаване на сигурността в градските и крайградските райони на трансграничния регион; доставка на специализирано оборудване/устройства за подобряване на техническите възможности и повишаване на физическия капацитет на служителите/службите на правоприлагащите органи в трансграничния регион.

Основни *целеви групи* по този приоритет са населението в трансграничния район; посетители в трансграничния регион; мигранти и лица, търсещи убежище; публични органи и доставчици на услуги; предприятия; потенциални инвеститори и местни икономически оператори и правоприлагащите органи в граничния район;

Потенциални бенефициенти по този приоритет са областните дирекции на МВР – Хасково, Бургас и Ямбол; правоприлагащ отдел в провинции Одрин и Къркларели и други правоприлагащи органи.

Индикативният бюджет по този приоритет е 34 415 252 евро.

Очаква се програмата да бъде окончателно одобрена през 2022 г. Програмата ще влезе в сила веднага след постигане на споразумение на ниво ЕС.

5. Програма за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ VI-A Гърция-България 2021-2027.⁵⁶

Програмата за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ VI-A Гърция-България 2021-2027 г., както и останалите трансгранични програми, са в процес на разработка. Към момента се провеждат публични консултации, за да се получи представа за идеите, оценките, насоките и общите предложения на заинтересованите групи.

Основна цел на програмата е да засили сътрудничеството между публични и частни субекти и гражданското общество от двете страни на гръцко-българската граница, за съвместни усилия за развитието на региона.

⁵⁶ Вж. по-подробно на <http://www.greece-bulgaria.eu/>.

Програмата обхваща седем гръцки регионални центъра (Еврос, Ксанти, Родопи, Драма, Кавала, Серес и Солун) и четири български области (Благоевград, Хасково, Смолян, Кърджали).

На базата на натрупания опит, програмата има за цел да засили повече усилията за развитие на региона в рамките на политиките, относими за всички програми в периода 2021-2027, а по специално:

- ✓ по-интелигентна Европа (иновации, дигитализация, икономическа трансформация и подкрепа за малки и средни предприятия);
- ✓ по-зелена Европа без емисии на въглероден диоксид (прилагане на Парижкото споразумение, инвестиции в енергийно трансформиране, възобновяеми енергийни ресурси и борба срещу изменението на климата);
- ✓ по-свързана Европа (стратегически транспортни мрежи и цифрови мрежи);
- ✓ по-социална Европа (европейски стълб за социални права, качествена заетост, образование, умения, социално включване и равен достъп до здравеопазване за всеки);
- ✓ Европа, по-близка до гражданите (със стратегии за развитие на местно ниво и устойчиво градско развитие в целия ЕС), като се взимат предвид особеностите на трансграничния регион.

Очаква се програмата да бъде окончателно одобрена през 2022 г. Програмата ще влезе в сила веднага след постигане на споразумение на ниво ЕС.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Европейският съюз е уникално по рода си обединение от 27 държави в Европа, което предоставя на гражданите и бизнеса редица привилегии. Да си гражданин на ЕС означава да пътуваш без граници в Европа, да ползваш безплатен роуминг, да стажуваш, да учиш, да работиш, да се пенсионираш или правиш бизнес във всяка държава членка на Съюза. Със средствата, предоставяни чрез годишния бюджет на ЕС физическите лица, организациите и бизнеса се възползват ежегодно от десетките възможности, предлагани на единния пазар.

В периода 2014-2020 г. програмата „Еразъм+“ помогна на близо 640 000 души да учат, да се обучават и да извършват доброволчески дейности в чужбина.

Стотици граждани и организации се възползват пряко от финансирането на ЕС. Много от тях получават безвъзмездни средства или изгодни заеми, които са с гаранция от ЕС за осъществяване на инвестиционни, изследователски или образователни проекти. Хиляди фермери в Европа получават субсидии за производство на земеделски продукти, висококачествена и достъпна храна. Организациите и хората на изкуството получават подкрепа в областта на литературата, киното, филмовата продукция и получават всяка година десетки награди за кино, литература и театрални продукции. Всяка година повече от 200 000 предприятия, бизнес организации, консултантски организации, организации за подпомагане на бизнеса и други получават финансиране от Европейския съюз.

Политиките на заетост и социалната политика на ЕС носят практическа полза за европейските граждани. Финансирането по тяхна линия подпомага откриването на хиляди работни места в Европейския съюз, създава условия за преместването в друга страна членка и за повишаване на квалификацията. По линия на Европейския социален фонд се осигуряват 9 млрд. евро годишно за справяне с безработицата и поощряване на заетостта. От 2015 г. досега Европейският фонд за стратегически инвестиции е подпомогнал за създаване на над 8,5 милиона работни места; за осигуряване на енергия от възобновяеми източници за 10 милиона домакинства, както и за осигуряването на високоскоростен интернет за 15 милиона домакинства.

Промислените отрасли и услугите, свързани със селското стопанство и храните, осигуряват над 44 млн. работни места в ЕС, включително редовна работа за 20 млн. души само в рамките на селскостопанския сектор. Благодарение на помощта, която се оказва, както и на разнообразието от климатични условия и плодородни почви, Европейският съюз се превърна в един от водещите в света производители и износители на селскостопански продукти. Тази подкрепа ще продължи и занапред по линия на Общата селскостопанска политика.

Европейският съюз предоставя значителни финансови ресурси за строеж и подобряване на състоянието на пътищата, за подпомагане на свободна търговия, за

модернизиране на транспорта и обществените услуги и за осигуряване на съвременно и иновативно медицинско лечение.

Европейският съюз (ЕС) предостави безпрецедентен отговор на кризата, причинена от коронавируса, която нанесе сериозен удар върху икономиката на Европа и света. В основата му е пакетът от стимули на стойност 2,018 трилиона евро за подпомагане на държавите членки. В периода 2021-2027 г. дългосрочният бюджет и инструмента „Следващо поколение ЕС“ ще помогнат за възстановяване на икономическите и социални щети, причинени от пандемията и ще насочат прехода към модерна, конкурентоспособна и устойчива Европа.

ИЗТОЧНИЦИ

1. Агенция по заетостта. EURES, [<https://eures.bg>].
2. Българският портал за участие в Хоризонт Европа, [www.horizoneu.mon.bg].
3. Бояджиев, В., Зарков, В. Въздействие на кохезионната политика на ЕС върху регионалното развитие на Република България, [www.nsi.bg].
4. Глобална Европа: Инструмент за съседство, сътрудничество за развитие и международно сътрудничество, [https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/find-funding/eu-funding-programmes/global-europe-neighbourhood-development-and-international-cooperation-instrument_bg].
5. Договор от Лисабон за изменение на договора за Европейския съюз и на договора за създаване на Европейската общност (2007/С 306/01), [<https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/BG/TXT/HTML/?uri=CELEX:12007L/TXT&from=EN>].
6. Държавен фонд „Земеделие“, [<https://www.dfz.bg>].
7. Европейска онлайн платформа за училищно образование, [<https://www.schooleducationgateway.eu/bg>].
8. Европейска служба за борба с измамите, [https://ec.europa.eu/info/departments/european-anti-fraud-office_bg].
9. Европейски корпус за солидарност, [<https://europeansolidaritycorps.bg/>].
10. Европейски младежки портал, [https://europa.eu/youth/home_bg].
11. Европейски социален фонд, [<https://ec.europa.eu/esf/home.jsp?langId=bg>].
12. Европейски фонд за морско дело и рибарство, [https://ec.europa.eu/regional_policy/bg/policy/what/glossary/e/european-fisheries-fund].
13. Еразъм+. Ръководство за програмата, [<https://erasmus-plus.ec.europa.eu/bg/node/2700>].
14. Заетост, социални въпроси и приобщаване, [<https://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=bg&catId=326>].
15. Европейски съвет. Съвет на Европейския съюз, [<https://www.consilium.europa.eu>].
16. Единен информационен портал на Европейските структурни и инвестиционни фондове, [<https://www.eufunds.bg/bg>].
17. Единно звено за контакт. EUGO, [<https://psc.egov.bg/en/home>].
18. Електронна платформа за учене на възрастни. EPALe, [<https://epale.ec.europa.eu/bg>].
19. Инструмент за техническа подкрепа, [https://ec.europa.eu/info/overview-funding-programmes/technical-support-instrument-tsi_bg].

20. Информационни фишове за Европейския съюз, [<https://www.europarl.europa.eu/factsheets/bg/home>].
21. Министерство на вътрешните работи, [<https://mvr.bg>].
22. Министерство на околната среда и водите, [<https://www.moew.government.bg>].
23. Национално сдружение на общините в Република България, [<https://www.namrb.org/>].
24. НАЦИД. Професионални квалификации, [<http://professio.nacid.bg/?id=>].
25. Общност на училищата в Европа. eTwinning, [<https://www.etwinning.net/bg/pub/index.htm>].
26. Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“, [<https://esf.bg>].
27. Официален сайт на Европейския съюз, [www.ec.europa.eu].
28. Официален сайт на Министерски съвет на Република България, [www.nextgeneration.bg].
29. Официален сайт на бюро „Творческа Европа“, [www.creativeeurope.bg].
30. План за възстановяването на Европа, [https://ec.europa.eu/info/strategy/recovery-plan-europe_bg].
31. Помощ и съвети за гражданите на ЕС и техните семейства, “, [https://europa.eu/youreurope/citizens/index_bg.htm].
32. Помощ и съвети за потребителите в Европа, [<https://www.ecc.bg/>].
33. Преглед на Инструмента за предприсъединителна помощ за развитието на селските райони (IPARD), [https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/farming/international-cooperation/enlargement/pre-accession-assistance/overview_bg].
34. Проект на Програма трансгранично сътрудничество Интеррег ИПП България-Сърбия, [<https://www.strategy.bg>].
35. Република България. Министерство на транспорта и съобщенията, [<https://www.mtc.government.bg>].
36. Средства за информационни мерки в областта на общата селскостопанска политика, [https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/common-agricultural-policy/financing-cap/cap-funds/grants-information_bg].
37. Център за развитие на човешките ресурси, [<https://hrdc.bg/>].
38. An official site of the European Union, [<https://european-union.europa.eu/select-language?destination=/node/1>].
39. Citizens, Equality, Rights and Values programme, [https://ec.europa.eu/info/departments/justice-and-consumers/justice-and-consumers-funding-tenders/funding-programmes/citizens-equality-rights-and-values-programme_en].

40. Common agricultural policy, [https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/common-agricultural-policy_en].
41. Connecting Europe Facility, [https://cinea.ec.europa.eu/connecting-europe-facility_en].
42. Culture and Creativity, [<https://ec.europa.eu/culture/creative-europe/about-the-creative-europe-programme>].
43. Defense Industry and Space, r., [<https://ec.europa.eu/defence-industry-space>].
44. Digital Europe Programme, [<https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/activities/digital-programme>].
45. ENIC-NARIC, [<https://www.enic-naric.net>].
46. Enterprise Europe Network, [<https://een.ec.europa.eu/>].
47. Erasmus +. EU Programme for Education, Training, Youth and Sport, [<https://erasmus-plus.ec.europa.eu/bg>]
48. Erasmus+Journey, [<https://erasmusapp.eu>].
49. Erasmus+Project results, [https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/projects_en].
50. Espon, [<https://www.espon.eu>].
51. EU4Health, [<https://eu4health.eu/>].
52. EURATOM Research and Training Programme, [https://ec.europa.eu/info/research-and-innovation/funding/funding-opportunities/funding-programmes-and-open-calls/horizon-europe/euratom-research-and-training-programme_en].
53. Euraxess, [<https://euraxess.ec.europa.eu>].
54. Eurodesk, [<http://www.eurodesk.bg/network/>].
55. Euroguidance, [<http://euroguidance.hrdc.bg/>].
56. Europass, [<https://europa.eu/europass/bg>].
57. European Centre for Diseases Prevention and Control, [<https://www.ecdc.europa.eu/en>].
58. European Centre for Innovation and Technology, [<https://eit.europa.eu/who-we-are/eit-glance>].
59. European Civil Protection and Humanitarian Aid Operations, [https://ec.europa.eu/echo/index_en].
60. European Climate Infrastructure and Environment Executive Agency, [https://cinea.ec.europa.eu/index_bg].
61. European Commission. *The EU's 2021-2027 long-term budget & NextGenerationEU: facts and figures*. Publications Office, (2021), [<https://data.europa.eu/doi/10.2761/808559>].

62. European Defence Agency, [<https://eda.europa.eu/>].
63. European Education Area, [<https://education.ec.europa.eu/bg/node/1736>].
64. European Education and Culture Executive Agency, [https://www.eacea.ec.europa.eu/index_bg].
65. European Innovation Council, [https://eic.ec.europa.eu/eic-funding-opportunities/eic-accelerator_en].
66. European Investment Advisory Hub, [<https://eiah.eib.org/>].
67. European Investment Bank, [www.eib.org].
68. European Medicines Agency, [<https://www.ema.europa.eu/en>].
69. European Neighborhood Policy and Enlargement Negotiations, [https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/enlargement-policy/overview-instrument-pre-accession-assistance_en].
70. European Open Science Cloud, [<https://eosc-portal.eu/>].
71. European Solidarity Corps Guide, [https://europa.eu/youth/sites/default/files/european_solidarity_corps_guide_2021.pdf].
72. European Social Fund Plus, [<https://ec.europa.eu/european-social-fund-plus/en>].
73. European Research Executive Agency, [<https://rea.ec.europa.eu>].
74. European Research Council, [<https://erc.europa.eu>].
75. European Youth Portal, [https://europa.eu/youth/home_en].
76. Fiscalis 2021-2027, [https://ec.europa.eu/taxation_customs/national-authorities/fiscalis-2021-2027_en].
77. Frontex, [<https://frontex.europa.eu/>].
78. Funding&Tender opportunities, [<https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/home>].
79. Heinnovate, [<https://heinnovate.eu/en>].
80. Horizon Europe, [https://ec.europa.eu/info/research-and-innovation/funding/funding-opportunities/funding-programmes-and-open-calls/horizon-europe_en].
81. Instrument for Pre-Accession Assistance (IPA), [https://ec.europa.eu/regional_policy/en/funding/ipa/].
82. Internal Security Funds, [https://ec.europa.eu/home-affairs/funding/internal-security-funds_en].
83. International Partnerships, [https://ec.europa.eu/international-partnerships/trust-funds_en].
84. INTERREG, [<https://interreg.eu>].
85. INTERREG Europe, [<https://www.interregeurope.eu>].

86. INTERREG Greece-Bulgaria, [<http://www.greece-bulgaria.eu>].
87. INTERREG-IPA CBC Bulgaria-Macedonia, [<http://www.ipa-cbc-007.eu/bg>].
88. INTERREG-IPA CBC. Bulgaria-Turkey, [<http://www.ipacbc-bgtr.eu>].
89. INTERREG Mediterranean, [interreg-med.eu].
90. INTERREG. Romania-Bulgaria, [<https://interregviarobg.eu>].
91. InvestEU, [https://europa.eu/investeu/invest-eu/investeu-and-recovery_bg].
92. ITER, [<https://www.iter.org/>]
93. Life Bulgaria, [<http://www.life-bulgaria.bg>].
94. Marie Skłodowska-Curie Actions, [<https://marie-sklodowska-curie-actions.ec.europa.eu/>].
95. Public Health, [https://ec.europa.eu/health/funding/eu4health-2021-2027-vision-healthier-european-union_bg].
96. OLS, [<https://erasmusplusols.eu/bg/>].
97. Research Enquiry Service, [https://ec.europa.eu/info/research-and-innovation/contact/research-enquiry-service_bg].
98. SALTO, [<https://www.salto-youth.net/>].
99. Shaping Europe's digital future, [<https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/activities/get-funding-digital>]
100. SOLVIT, [https://ec.europa.eu/solvit/index_bg.htm].
101. Social Sciences and Humanities, [https://ec.europa.eu/info/research-and-innovation/research-area/social-sciences-and-humanities_enc].
102. Space and Defense related funding, [https://ec.europa.eu/defence-industry-space/funding-and-grants/space-and-defence-related-funding_en].
103. SURE, [https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-and-fiscal-policy-coordination/financial-assistance-eu/funding-mechanisms-and-facilities/sure_bg].
104. Taxation and customs unit, [https://ec.europa.eu/taxation_customs/customs-4/customs-cooperation_en].
105. Ted. E-tendering, [<https://etendering.ted.europa.eu>].
106. The Digital Europe Programme, [<https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/activities/digital-programme>]
107. The Single Market Programme, [https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/find-funding/eu-funding-programmes/single-market-programme/overview_en].
108. URBACT, [<https://urbact.eu/urbact-in-bulgaria>].

